

Terug in het vizier: Wolvenstroperij in Nederland

Colofon

Terug in het vizier: Wolvenstroperij in Nederland

Auteurs: Verheij, P.M. (EcoJust) & Louchouarn, N.X. (Humane World for Animals)

Uitgegeven door: EcoJust www.ecojust.eu

Publicatiedatum: 23 juni 2026

Aanbevolen bronvermelding: Verheij, P.M. & Louchouarn, N.X. (2026). Terug in het vizier: Wolvenstroperij in Nederland. EcoJust, 23 juni 2026

Ontwerp en vormgeving:

 KUBE Art & Design kube-artdesign.com

Fotoverantwoording: Tenzij anders aangegeven in de bijschriften, zijn alle foto's eigendom van de auteurs of zijn ze met toestemming gereproduceerd.

Omslagfoto: Arjen Heeres

Copyright © 2026 EcoJust. Dit rapport mag vrij worden gereproduceerd en verspreid voor niet-commerciële doeleinden, mits de bron wordt vermeld. Gelicenseerd onder Creative Commons Naamsvermelding-Niet-Commercieel 4.0 Internationaal (CC BY-NC 4.0). <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Dankwoord

De auteurs willen hun oprechte dank uitspreken aan iedereen die aan dit rapport heeft bijgedragen.

In de eerste plaats danken wij de 61 getuigen die zich voor dit onderzoek lieten interviewen. Velen deden dat met persoonlijk risico en deelden gevoelige informatie in het vertrouwen dat die zorgvuldig en in het belang van de wolf zou worden gebruikt. Zonder hun moed en openhartigheid was dit rapport niet mogelijk geweest.

Wij zijn het team van Rhizome Insights, en in het bijzonder Allen Owen, Justine Brunning en Rueben Trigg, erkentelijk voor hun analytische ondersteuning, waaronder de datavisualisatie en de sentiment-analyse op sociale media.

Wij danken dr. Jo Swabe, Alexandra Kennaugh en Lucie Wuethrich voor hun grondige en constructieve beoordeling van het manuscript, die het eindrapport aanzienlijk heeft versterkt.

Onze dank gaat uit naar Maurice Schalker voor zijn hulp bij het interpreteren van de wolvenmonitoringgegevens.

Ook danken wij Steven van der Bent, Ramon van Bentum, Arjen Heeres, Dirk Hoogenstein, Luc Hoogenstein, Erik de Jonge, Marcel van Kammen en Tirza Verwijs, die belangeloos foto's voor dit rapport beschikbaar stelden.

Wij danken Caroline Kube van KUBE Art & Design voor het ontwerp en de vormgeving van dit rapport.

Tot slot zijn wij Humane World for Animals erkentelijk voor de financiering van dit onderzoek en voor hun inzet voor het behoud van de wolf in Nederland en daarbuiten.

Contents

Samenvatting		4	4	Bevindingen: de aard en omvang van de wolvenvervolg	31
1	Inleiding	7			
1.1	Achtergrond	9	4.1	Hotspots voor wolvenstroperij en -vervolg	33
1.2	Methodologie	10			
1.3	Terminologie	12			
1.4	Inhoud van dit rapport	12	4.2	De vermiste wolven: wat monitoringsgegevens onthullen	50
2	Wolven in Nederland	14			
2.1	Geschiedenis en populatietrend	16	4.3	Wie doden wolven in Nederland?	56
2.2	Aantal wolven	18	4.4	Modus operandi	63
2.3	Sterfte onder wolven	19			
2.4	Gedrag van wolven en menselijke veiligheid	21	5	Drijfveren	68
			5.1	Conflict tussen mens en wolf	70
3	Wetgeving en beleid	23	5.2	Sociale media	74
3.1	Beschermingsstatus	25	5.3	Politiek	77
3.2	Provinciaal Wolvenplan 2025	26	5.4	Tekortkomingen in bestuur en handhaving	81
3.3	Preventieve maatregelen	27	5.5	Sociaal-culturele identiteit en plattelandswaarden	84
3.4	Compensatie voor schade aan vee	28			
3.5	Monitoring van wolven	29			
3.6	Nationale coördinatie van het wolvenbeleid	30	6	Discussie	88
			7	Conclusies en aanbevelingen	98
			7.1	Conclusies	100
			7.2	Aanbevelingen	102
			Bijlagen		108
			Literatuur		109
			Geregistreerde wolven in Nederland 2015-2025		117

Lijst met afkortingen

AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur	n.d.	Geen datum
BBB	BoerBurgerBeweging	NGO	Niet-gouvernementele organisatie
BOA	Buitengewoon Opsporingsambtenaar	OM	Openbaar Ministerie
DNA	Deoxyribonucleic acid (Deoxyribonucleïnezuur)	OSINT	Open Source Intelligence
EU	Europese Unie	PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
DWHC	Dutch Wildlife Health Centre	PCP	Pre-charged Pneumatic
FVD	Forum voor Democratie	PVV	Partij voor de Vrijheid
GPS	Global Positioning System	RDA	Raad voor Dierenaangelegenheden
GW	Grey Wolf (individuele wolf-identificatie die in de Nederlandse monitoring wordt gebruikt)	SGP	Staatkundig Gereformeerde Partij
IPO	Interprovinciaal Overleg	SSS	Shoot, Shovel and Shut up
IUCN	International Union for Conservation of Nature	VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
KNJV	Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging	WENR	Wageningen Environmental Research
LCIE	Large Carnivore Initiative for Europe	WOO	Wet open overheid
LVVN	Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	WUR	Wageningen University and Research

Foto: Ramon van Bentum

Samenvatting

De grijze wolf (*Canis lupus*) keerde in 2018 terug naar Nederland na een afwezigheid van bijna 150 jaar. Sindsdien is de publieke acceptatie van de soort sterk afgenomen, onder invloed van aanvallen op vee, incidenten met mensen en hun honden, en de grootschalige verspreiding van desinformatie via sociale media. Tegen deze achtergrond heeft EcoJust, in samenwerking met Humane World for Animals, onderzoek gedaan naar stroperij en vervolging van wolven in Nederland. Het onderzoek vond plaats tussen oktober 2025 en maart 2026 en was gebaseerd op interviews met 61 getuigen, onderzoek in open bronnen en op sociale media, en een analyse van tien jaar wolvenmonitoringsgegevens.

De belangrijkste bevinding is onomstotelijk:

De vervolging van wolven in Nederland is veel omvangrijker, beter georganiseerd en geografisch sterker geconcentreerd dan publiekelijk wordt erkend

Tussen oktober 2021 en maart 2026 zijn naar verluidt minimaal 41 wolven gestroopt — een getal dat vrijwel zeker een onderschatting is van het werkelijke aantal. Het betreft uitsluitend dieren waarvoor een concrete tijd en locatie kon worden vastgesteld, en het weerspiegelt

alleen wat getuigen die aan het onderzoek wilden meewerken wisten, en wat via open bronnen kon worden bevestigd. Van de 259 wolven die tussen 2015 en december 2025 in Nederland genetisch zijn bevestigd, zijn er 38 — bijna 15% — zonder verklaring uit de monitoringsgegevens verdwenen, in een tempo dat niet past bij natuurlijke sterfte of emigratie, maar wel bij stelselmatige cryptische stroperij (het verborgen deel van de stroperij dat niet wordt ontdekt of gemeld). De bevindingen duiden niet op geïsoleerde, spontane incidenten, maar op een patroon van georganiseerde vervolging dat zich vooral concentreert op de Veluwe en de noordoostelijke provincies Drenthe en Fryslân, al zijn er incidenten gedocumenteerd in alle provincies

waar wolven voorkomen.

De belangrijkste daders zijn twee elkaar overlappende groepen — veehouders en jagers — verbonden door hechte sociale netwerken en, vooral in de noordoostelijke provincies, door de traditionele norm van noaberschap (burenplicht), die individuele grieven omzet in collectief illegaal handelen. Tot de gebruikte methoden behoren afschot, achtervolging met voertuigen, opzettelijk aanrijden en vergiftiging. Kadavers worden weggewerkt door ze te begraven, in mestkelders te dumpen, te verbranden of in water te dompelen — technieken die bewust zijn gekozen om biologische sporen te vernietigen en ontdekking te voorkomen. Het onderzoek wijst erop dat de vervolging van wolven in Nederland geen marginaal verschijnsel is dat door een handvol eenlingen wordt uitgevoerd, maar een wijdverbreide, sociaal ingebedde praktijk, die plaatsvindt met vrijwel volledige straffeloosheid, met stilzwijgende steun van aanzienlijke delen van de plattelandsgemeenschap en een georganiseerde infrastructuur die haar mogelijk maakt.

Vijf elkaar versterkende drijfveren houden deze infrastructuur in stand. Reële economische en praktische grieven onder veehouders vormen de voedingsbodem, nog versterkt doordat 89% van de wolvenaanvallen in 2025 volledig onbeschermd vee betrof — een aandeel dat sinds 2020 nauwelijks is veranderd, ondanks een vertienvoudiging van het aantal aanvallen. Sociale media versterken die grieven via goed gedocumenteerde mechanismen: desinformatie verspreidt zich sneller dan correcties, algoritmen belonen emotie boven nauwkeurigheid, en anti-wolfgroeperingen hebben gesloten wereldbeelden opgebouwd waarin feiten weinig indruk maken. Politieke actoren — met name rechts-populistische en conservatieve partijen op lokaal, provinciaal en nationaal niveau — hebben bijgedragen aan een klimaat waarin het illegaal doden van wolven genormaliseerd raakt. Niet door uitdrukkelijke goedkeuring, maar door de wolf stelselmatig neer te zetten als een indringer en door het uitblijven

van politieke veroordeling van de vervolging die dit rapport documenteert. Versnipperd bestuur en de geleidelijke afbraak van de handhaving van de natuurwetgeving in het buitengebied — waardoor grote delen van het platteland witte vlekken in de handhaving zijn geworden — hebben omstandigheden geschapen waarin stropers nauwelijks hoeven te vrezen voor ontdekking of strafrechtelijke vervolging. En ten slotte, het hardnekkigst van al, wortelt de weerstand tegen de wolf in sociaal-culturele identiteiten die zich niet door conventionele beleidsinstrumenten laten bijsturen — waaronder de jachtcultuur, de norm van noaberschap, en in de gemeenschappen van de Biblebelt een theologische overtuiging die berust op een omstreden uitleg van rentmeesterschap.

Het rapport gaat ook in op de overheersende politieke reactie op het wolvenconflict: de roep om afschot. Wetenschappelijk onderzoek wijst erop dat afschot de aanvallen op vee niet aantoonbaar vermindert en het conflict zelfs kan verergeren, doordat de roedelstructuur wordt ontwricht en de kans toeneemt dat overlevende wolven zich op vee gaan richten. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat het verzwakken van de wettelijke bescherming van wolven samengaat met een toename van stroperij. Dat verloopt via een beleidssignaaleffect: zwakkere bescherming verlaagt de waarde die aan wolven wordt toegekend en geeft tegelijk het signaal af dat de pakkans bij stroperij klein is. De geplande verlaging van de beschermingsstatus van de wolf in Nederland dreigt de vervolging die dit rapport documenteert dan ook aanzienlijk te verergeren.

Het rapport sluit af met een reeks aanbevelingen, gericht aan de nationale overheid, de provincies, de gemeenten, de opsporingsinstanties en het Openbaar Ministerie, de jacht- en boerenorganisaties, de socialemediaplatforms, de nieuwsmedia en journalisten, en de natuurbeschermings- en dierenwelzijnsorganisaties. Belangrijke aanbevelingen zijn onder meer: erken wolvenvervolging formeel als een ernstige vorm van wildlife criminaliteit en maak het opsporen,

onderzoeken en vervolgen ervan tot een prioriteit; herstel de natuurhandhavingscapaciteit in het buitengebied; verstrek structurele financiering voor initiatieven die steun bieden aan de plaatsing van wolfwerende rasters, naar het voorbeeld van het succesvolle Belgische model; initieer een oprechte, blijvende dialoog met de getroffen plattelandsgemeenschappen; hervorm de compensatieregeling door vergoeding afhankelijk te maken van adequate bescherming van het vee; en werk proactief samen met gemeenschappen in gebieden waar wolven worden verwacht, voordat er conflicten ontstaan.

Of men het nu toejuicht of niet — de wolf is terug. De vraag waar de Nederlandse samenleving voor staat, is niet óf we de wolf moeten dulden, maar hóé we met zijn aanwezigheid omgaan: op een manier die rechtmatig is, op feiten berust en eerlijk is tegenover zowel de zwaarst getroffen gemeenschappen als de soort zelf. De bevindingen van dit rapport laten zien dat Nederland op alle drie de punten tekortschiet.

41

wolven (minimaal) zijn naar verluidt gestroopt tussen oktober 2021 en maart 2026

>14%

van de wolven die zijn vastgesteld in Nederland tussen 2015 en 2023 zijn zonder verklaring verdwenen

89%

van de wolvenaanvallen in 2025 betrof volledig onbeschermd vee

◀ Bram, de vader van de Utrechtse Heuvelrug roedel, die op 2 december 2025 werd doodgeschoten (zie paragraaf 4.1.2).

Inleiding

Foto: Tirza Verwijns

Foto: Nederlandse Politie

1.1

Achtergrond

De grijze wolf (*Canis lupus*) keerde in 2018 terug naar Nederland, toen een vrouwtjeswolf zich na een afwezigheid van bijna 150 jaar op de Noordelijke Veluwe vestigde. Haar terugkeer werd toegejuicht door natuurbeschermingsorganisaties en het grote publiek. In de jaren daarna nam de publieke acceptatie echter snel af (Motivaction/Min LNV, 2023, zoals geciteerd in RDA, 2024). Aanvallen van wolven op schapen en ander vee, incidenten waarbij mensen en honden betrokken waren, en de intensieve verspreiding van desinformatie via sociale media — versterkt door sommige boeren- en jagersorganisaties en politici — hebben bijgedragen aan een sterk gepolariseerd debat waarin de wolf een symbool is geworden van een breder cultureel en politiek conflict tussen het platteland en de stad.

Tegen deze achtergrond begonnen er aanwijzingen voor vervolging op te duiken. Op 1 oktober 2021 werd een doodgeschoten wolf gevonden in de buurt van Stroe op de Veluwe in Gelderland, en in februari 2022 werd een kadaver gevonden dat begraven lag in de buurt van Ugchelen, eveneens op de Veluwe. In 2025 bleek uit onderzoeksjournalistiek dat 22 van de 91 wolven die tussen 2015 en april 2023 in Nederland waren geregistreerd, spoorloos waren

verdwenen, zonder dat er een natuurlijke oorzaak kon worden vastgesteld. In bepaalde regio's en roedels – waaronder de Midden-Veluwe en Zeeland – was een opvallend aantal dieren verdwenen. Deskundigen uitten hun ernstige bezorgdheid dat een aanzienlijk deel van deze verdwijningen mogelijk toe te schrijven is aan stroperij (Geelen, 2025).

Deze bevindingen waren voor EcoJust aanleiding om, in samenwerking met Humane World for Animals, een systematisch onderzoek in te stellen naar stroperij en vervolging van wolven in Nederland en de bredere context waarin dit plaatsvindt. Het onderzoek werd uitgevoerd met de volgende doelstellingen:

- Het documenteren van de aard, omvang en geografische verspreiding van stroperij en vervolging van wolven in Nederland, op basis van getuigenverklaringen, onderzoek in open bronnen en op sociale media, en een analyse van wolvenmonitoringsgegevens;
- De belangrijkste daders, hun methoden en hun motieven in kaart brengen;
- De drijfveren onderzoeken die de vervolging van wolven in de hand werken en ervoor zorgen dat deze

- vrijwel straffeloos kan plaatsvinden;
- Het doen van aanbevelingen aan de instanties en actoren die het best in staat zijn om dit probleem aan te pakken.

Dit rapport presenteert de bevindingen van dat onderzoek. De hoop is dat het, door de omvang en ernst van de vervolging van wolven in Nederland te documenteren – een fenomeen dat in het publieke en beleidsdebat aanzienlijk onderbelicht is gebleven – zal bijdragen aan een groter bewustzijn en zal inspireren tot concrete actie, in het belang van zowel de wolven als de gemeenschappen die hun leefgebied delen.

- ▲ Wolvenkarkas, Ugchelen.
- ◀ Wolvin van de Noordwest-Veluwe roedel.

1.2

Methodologie

Het onderzoek werd uitgevoerd tussen 1 oktober 2025 en 31 maart 2026 en is gebaseerd op onderzoek in open bronnen en op sociale media, een analyse van tien jaar aan wolvenmonitoringsgegevens en semigestructureerde interviews met 61 respondenten.

Open-bronnenonderzoek

Het open-bronnenonderzoek bestond uit de systematische bestudering en analyse van openbaar beschikbare bronnen, waaronder berichtgeving in de media, sociale media content (Facebook, Instagram en X), gegevens over wolven beschikbaar gesteld op de website van BIJ12 (de organisatie die de twaalf provincies ondersteunt bij de uitvoering van het wolvenbeleid), beleidsdocumenten, gerechtelijke dossiers en publicaties

van wetenschappelijke instellingen en ngo's. Als onderdeel van dit onderzoek werden open-source intelligence (OSINT)-methoden (Böhm & Lolagar, 2021) gebruikt om het online debat over wolven in Nederland te monitoren en te analyseren. Dit omvatte systematische observatie van sociale-mediaomgevingen, met name Facebookgroepen die zowel pro- als anti-wolfstandpunten vertegenwoordigen. Pro-wolfgroepen werden gedefinieerd als groepen waarvan de inhoud en de houding van de leden overwegend positief staan tegenover de aanwezigheid van de wolf in Nederland; anti-wolfgroepen als groepen waarvan inhoud en leden zich tegen de wolf keren. De groepen werden geïdentificeerd via trefwoordzoekopdrachten op Facebook en geselecteerd op hun relevantie voor het Nederlandse wolvendebat en de mate van activiteit

onder de leden. Doel was om de heersende sentimenten, narratieven en opvattingen in kaart te brengen, en om mogelijke aanwijzingen voor illegale activiteiten op te sporen — waaronder verwijzingen naar wolvenstroperij, verdachte personen, locaties, methoden en vermeende motieven. Het onderzoek bleef beperkt tot inhoud die zonder technische inbreuk toegankelijk was, en verliep via passieve observatie en documentatie. Er was geen enkel contact met groepsleden.

Interviews

Er werden semigestructureerde interviews afgenomen met 61 personen, waaronder plattelandsbewoners, boswachters, veehouders, schaaпsherders, jagers, NGO-deskundigen en politici. De

respondenten namen voornamelijk deel als getuigen en leverden observaties uit de eerste hand, ervaringen of contextuele informatie. De interviews werden persoonlijk of op afstand afgenomen; interviews op afstand vonden plaats via de telefoon of via audio-oproepen via Signal of WhatsApp, afhankelijk van de omstandigheden en voorkeuren van de respondent. De interviews werden vastgelegd in notities en/of opnames en waar nodig uitgewerkt. Naar respondenten wordt verwezen met geanonimiseerde getuigencodes [W01–W61], die willekeurig zijn toegewezen en geen verband houden met de volgorde van de interviews, de locatie, het beroep of andere persoonlijke kenmerken. Waar citaten of incidenten worden aangehaald, werden de contextuele details beoordeeld en waar nodig aangepast om indirecte identificatie te voorkomen, met behoud van de inhoudelijke betekenis.

Ethiek, anonimisering en waarborgen

Dit rapport behandelt een gevoelig onderwerp waarbij openbaarmaking van de identiteit van respondenten persoonlijke, professionele of juridische gevolgen kan hebben. Het onderzoek werd uitgevoerd in overeenstemming met de principes van “do no harm”, geïnformeerde toestemming (“informed consent”) en vertrouwelijkheid (Nethics, 2025). Alle respondenten namen vrijwillig deel, werden geïnformeerd over het doel van het onderzoek en de maatregelen die werden genomen om hun identiteit te beschermen, ontvingen geen vergoeding en konden zich in elk stadium terugtrekken.

Ter bescherming van de respondenten zijn de volgende maatregelen getroffen: identificerende gegevens werden gescheiden van de getuigenverklaringen en de analyse opgeslagen; de toegang tot ruwe data en coderingssleutels bleef beperkt tot de auteurs van het rapport; alleen voor de analyse noodzakelijke informatie werd bewaard; en data, locaties en andere details werden gegeneraliseerd waar vermelding het risico op identificatie zou vergroten. Er is geen identificerende informatie extern gedeeld of in dit rapport opgenomen.

Deze anonimisering beperkt soms de mate van detail in de contextbeschrijving, maar dat is een bewuste en evenredige maatregel om de veiligheid en vertrouwelijkheid van de deelnemers te waarborgen.

In dit rapport worden ronde haakjes gebruikt voor reguliere bronverwijzingen — bijvoorbeeld (BIJ12, 2019) — en vierkante haakjes uitsluitend voor verwijzingen naar getuigenverklaringen — bijvoorbeeld [W45].

In kaart brengen van hotspots voor stroperij en vervolging

Informatie van geïnterviewden over vermoedelijke en bevestigde gevallen van vervolging, en informatie over verdachte incidenten die op sociale media zijn aangetroffen, is samengebracht in een gestructureerde Excel-database. Voor elk incident zijn de datum (of geschatte datum) en de locatie vastgelegd. Waar de exacte locatie onbekend was, zijn coördinaten toegekend op basis van de dichtstbijzijnde identificeerbare plek in de omgeving, zoals een bepaald gebied, dorp of weg. De incidenten zijn door Rhizome Insights met Power BI in kaart gebracht. Omdat een deel van de coördinaten bij benadering is bepaald, toont de kaart geografische patronen op gemeentelijk niveau in plaats van de exacte locaties van de incidenten.

Incidenten met voldoende specifieke details (waaromder locatie en tijdstip) om aan te nemen dat een wolf was gedood, zijn gebruikt om het minimumaantal wolven te berekenen waarvan stroperij is gemeld. Had één incident betrekking op meerdere wolven, dan is elke wolf afzonderlijk geteld. Bij een onnauwkeurig aantal (bijvoorbeeld 3 à 4 wolven) is het laagste aantal aangehouden. Gezien de aard van de bronnen is dit cijfer een voorzichtige ondergrens en geen volledige telling.

Voor het totale aantal geregistreerde gevallen van stroperij en vervolging, en om trends per jaar in kaart te brengen, is een conservatieve telmethode gehanteerd: alleen

incidenten die duidelijk op een specifieke gebeurtenis betrekking hadden, zijn meegenomen. Vage of algemene verklaringen, waarin getuigen vervolging in algemene termen beschreven zonder een concrete gebeurtenis te noemen, zijn buiten beschouwing gelaten.

De incidentendatabase bestrijkt de periode van 1 oktober 2021 tot en met 31 maart 2026.

Identificatie van verdwenen wolven

Op basis van de gegevens op de website van BIJ12 is een lijst samengesteld van alle wolven waarvan tussen 2015 en 31 december 2025 DNA in Nederland is geregistreerd (voor een toelichting op de wolvenmonitoring in Nederland, zie paragraaf 3.5). Deze lijst, opgenomen als bijlage 1, telt in totaal 259 wolven. Vervolgens hebben wij de wolven geïdentificeerd waarvan het DNA al meer dan zes maanden niet meer was aangetroffen, in Nederland noch elders in Europa. Dit gebeurde aan de hand van een analyse van BIJ12-gegevens over bevestigde wolvenwaarnemingen (BIJ12, n.d.a) en aanvallen op vee (BIJ12, n.d.b), BIJ12-voortgangsrapporten (BIJ12, n.d.a) en buitenlandse bronnen voor wolvenmonitoring. Voor elke wolf legden wij de herkomst vast, de eerste en laatste waarnemingsdatum in Nederland, de laatst bekende locatie, de status en, indien van toepassing, het territorium.

In navolging van Jansman et al. (2021) zijn wolven die langer dan zes maanden niet in de monitoringsgegevens voorkomen, aangemerkt als verdwenen. Dit sluit aan bij de gebruikte methodiek in de Scandinavische wolvenmonitoring (Liberg et al., 2012, 2020), waarbij langdurige afwezigheid in de systematische monitoring geldt als aanwijzing voor vermoedelijke sterfte, doorgaans toegeschreven aan verborgen stroperij. De laatst bekende locaties van de verdwenen wolven zijn in kaart gebracht als indicator voor mogelijke stroperij.

Terminologie

In dit rapport worden de termen **stroperij** en **vervolging** op een specifieke en weloverwogen manier gebruikt.

Vervolging is de overkoepelende term en omvat alle opzettelijke menselijke handelingen die erop gericht zijn wolven te schaden, te verstoren of te verwijderen, ongeacht of die tot de dood leiden. Daaronder vallen illegaal doden, pogingen daartoe, het aanrijden van wolven met voertuigen, vergiftiging, verjagen en opzettelijke verstoring.

Stroperij — het illegaal doden van een beschermd dier — geldt als de ernstigste vorm van vervolging en wordt gebruikt wanneer de nadruk specifiek op dodelijke incidenten ligt.

Dit onderscheid sluit aan bij de gangbare terminologie in de literatuur over wildlife criminaliteit en natuurbescherming. In het dagelijks gebruik is stroperij echter de bekendere term, die ook meer weerklink vindt bij het publiek. Beide termen komen daarom in dit rapport voor: vervolging waar analytische precisie nodig is, en stroperij waar de nadruk ligt op het illegaal doden of waar bredere toegankelijkheid vooropstaat.

Inhoud van dit rapport

Dit rapport is als volgt opgebouwd.

Hoofdstuk 2 biedt achtergrondinformatie over de wolf in Nederland, met aandacht voor de geschiedenis van de terugkeer, populatietrends, geregistreerde sterfte en het vraagstuk van “brutale”/ minder schuwe wolven.

Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van het wettelijke en beleidskader voor het wolvenbeheer in Nederland: de beschermingsstatus van de wolf, het interprovinciale Wolvenplan, de ondersteuning die veehouders krijgen via compensatieregelingen en preventiemaatregelen, en de nationale coördinatie.

Hoofdstuk 4 presenteert de belangrijkste empirische bevindingen over het stropen en de vervolging van wolven in Nederland. Het brengt incidenten in kaart per geografische hotspot, analyseert de monitoringsgegevens over verdwenen wolven en onderzoekt de identiteit, motieven en modus operandi van de

verantwoordelijken, inclusief de rol van georganiseerde netwerken en gecoördineerde activiteiten.

Hoofdstuk 5 onderzoekt de drijfveren achter de vervolging van wolven, waarbij aandacht wordt besteed aan het conflict tussen mens en wolf en het gebrek aan adequate veebescherming, de dynamiek op sociale media, politieke factoren, tekortkomingen in bestuur en handhaving, en de sociaal-culturele en religieuze dimensies van het conflict.

Hoofdstuk 6 bespreekt de betekenis en implicaties van de bevindingen, relateert deze aan de bredere vergelijkende literatuur over de vervolging van wolven in Europa en Noord-Amerika, en gaat in op de specifieke kwestie van het afschieten van wolven als voorgestelde beleidsreactie.

Hoofdstuk 7 presenteert de conclusies van het onderzoek en de daaruit voortvloeiende

aanbevelingen, gericht aan nationale, provinciale en gemeentelijke overheden, justitiële instanties, jagersorganisaties, boerenorganisaties, socialemediaplatforms, media en journalisten, en de dierenwelzijns- en natuurbeschermingsorganisaties.

Wolven in Nederland

Foto: Erik de Jonge

2.1

Geschiedenis en populatietrend

De grijze wolf (*Canis lupus*) heeft een opmerkelijke comeback gemaakt in Europa. De soort was in de 18e en 19e eeuw uit het grootste deel van Europa verdwenen, maar begon zich in de jaren zeventig te herstellen. Sindsdien is het verspreidingsgebied in Europa verder toegenomen door verschillende factoren. Daartoe behoren de leegloop van het platteland en de daarmee toegenomen beschikbaarheid van ongerepte leefgebieden, de explosieve groei van de hoefdierpopulaties en brede wettelijke bescherming tegen ongereguleerd afschot. In het geval van West-Europa speelde ook de val van het IJzeren Gordijn in 1989 een rol: daarmee verdween een belangrijke barrière voor de verspreiding van wolven vanuit Midden- en Oost-Europa naar het westen. In 2023 waren er naar schatting 23.000 wolven in 34 Europese landen (Kaczensky et al., 2024).

Na bijna 150 jaar afwezig te zijn geweest, keerde de wolf in 2018 terug naar Nederland, toen een wolvin (bekend als GW998f) zich op de noordelijke Veluwe vestigde. De Veluwe, gelegen in de provincie Gelderland in het midden van Nederland, is het grootste aaneengesloten laaglandnatuurgebied van Noordwest-Europa. Met een oppervlakte van meer dan 100.000 hectare kent het landschap een grote verscheidenheid aan ecosystemen — waaronder bossen, heidevelden, stuifzanden en vennen — afgewisseld met landbouwgrond. Die combinatie van uitgestrekt bos, gevarieerd terrein en relatief weinig menselijke verstoring maakt het tot bijzonder geschikt leefgebied voor de wolf, en

14

wolvenroedels vastgesteld
in Nederland in 2025

◀ Wolvin GW4097f in natuurgebied Markiezaat, Noord-Brabant.

verklaart waarom hier nog altijd de grootste concentratie wolventerritoria van Nederland te vinden is. Begin 2019 voegde een mannetje (GW893m) zich bij haar, en sindsdien plant dit paar zich elk jaar succesvol voort. Sindsdien ontstonden meer paren en roedels, wat leidde tot een geleidelijke groei van de Nederlandse wolvenpopulatie (BIJ12, n.d.a).

In 2025 waren er in Nederland veertien wolvenroedels vastgesteld. De meeste wolven bevinden zich op de Veluwe, waar de territoria de Noordwest-Veluwe, Noord-Veluwe, Noordoost-Veluwe, Midden-Veluwe, Zuidwest-Veluwe en Zuidoost-Veluwe omvatten, evenals Nationaal Park De Hoge Veluwe (figuur 2). In Drenthe zijn vier roedels gevestigd (Middenveld, Midden-Drenthe, Zuid-Drenthe en de Drents-Friese regio). Andere roedels bevinden zich in de Gelderse Vallei Noord, de Gelderse Vallei en de Utrechtse Heuvelrug, terwijl in het zuidwesten van Brabant/Vlaanderen een solitaire wolf is waargenomen. Een andere solitaire wolf, die sinds mei 2024 op de Utrechtse Heuvelrug verbleef (GW4243f), kwam in

september 2025 om in het verkeer. Zwervende wolven trekken door grote delen van het land op zoek naar nieuwe territoria (BIJ12, n.d.a).

Uit een habitatsgeschiktheidsanalyse door Wageningen Environmental Research blijkt dat Nederland geschikt leefgebied biedt voor ten minste 23 wolvenroedels — aanzienlijk meer dan de veertien die er nu gevestigd zijn. Geschikte leefgebieden liggen vooral in het noorden en oosten van het land, waaronder de Utrechtse Heuvelrug en Oost-Noord-Brabant (Biersteker et al., 2024).

Genetische analyses wijzen erop dat de wolven in Nederland afkomstig zijn uit twee verschillende bronpopulaties: de Midden-Europese populatie, voornamelijk uit Duitsland en Polen, en de Alpenpopulatie, uit Italië en Frankrijk. De overgrote meerderheid van de in Nederland geregistreerde wolven behoort tot de Midden-Europese populatie; slechts vier individuen zijn geïdentificeerd als afkomstig uit de Alpenpopulatie (BIJ12, n.d.a).

Figuur 2 Gevestigde wolvenroedels in Nederland, situatie in 2025. Bron: BIJ12.

Foto: Arjen Heeres

2.2

Aantal wolven

Tussen maart 2015 en 31 december 2025 zijn in Nederland in totaal 259 wolven bevestigd door middel van DNA-analyse (zie bijlage 1).

In 2025 werden in Nederland via DNA-analyse 131 individuele wolven geïdentificeerd. Daarvan werden er 79 voor het eerst in Nederland vastgesteld. Ongeveer 70% van deze nieuwe wolven stamt af van Nederlandse wolvenroedels (BIJ12, 2026). In totaal werden 46 welpen uit tien roedels vastgelegd op beelden van cameravallen.

Het aantal wolven dat momenteel in Nederland aanwezig is, ligt ongetwijfeld hoger dan wat via DNA-analyse is vastgesteld. Ten eerste is het mogelijk dat sommige van de in 2025 geboren welpen geen detecteerbare DNA-sporen hebben achtergelaten, zoals uitwerpselen. Bovendien wordt, om de verwerkingstijd te verkorten, sinds oktober 2024 DNA dat is verzameld bij incidenten met vee schade in bekende wolventerritoria vaak alleen gebruikt voor soortbevestiging in plaats van individuele identificatie. Als gevolg hiervan komen in het gebied

verblijvende wolven minder vaak voor in officiële lijsten van geïdentificeerde individuen (BIJ12, 2024b). Bovendien blijven sommige wolven onopgemerkt: individuen die uitsluitend op wilde dieren jagen en geen vee aanvallen, worden minder vaak bemonsterd, en wolven die leven in gebieden zonder monitoringtoestemming — zoals Nationaal Park De Hoge Veluwe — kunnen genetisch onzichtbaar blijven (BIJ12, 2024a).

▲ Moederwolf met welpen, Zuidwest Veluwe.

Roedels	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Total
Drents-Friese Regio	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	3	8	7	4	22
Midden-Drenthe	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	5	5	4	14
Middenveld	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	5	5
Zuid-Drenthe	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	3	3
Noord-Veluwe	4	6	5	6	6	5	-	32
Noordoost-Veluwe	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	5	3	4	12
Noordwest-Veluwe	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	5	3	5	13
Midden-Veluwe	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	4	-	6	-	10
Zuidoost-Veluwe	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	4	7	4	15
Hoge Veluwe	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	-	-	-	-
Zuidwest-Veluwe	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	7	12	8	27
Gelderse Vallei-Noord	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	3	-	3
Gelderse Vallei	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	4	4
Utrechtse Heuvelrug	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	5	5	10
Totaal aantal pups	4	6	5	13	40	56	46	170

Tabel 1 Minimaal aantal welpen per roedel vastgesteld via cameravallen. Bron: BIJ12 Jaarrapportage wolven 2025. [‘n.v.t.’: nog geen roedel vastgesteld. ‘-’: geen camerabeelden met welpen beschikbaar]

2.3

Sterfte onder wolven

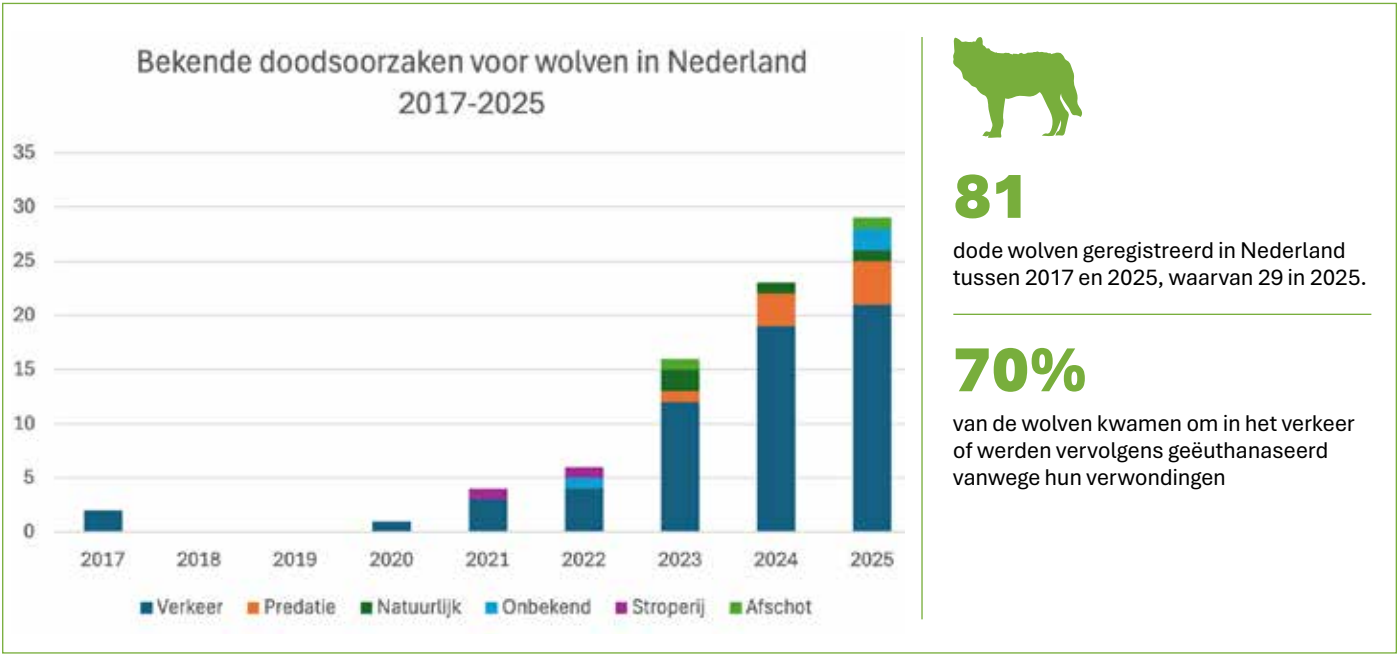
Tussen 2017 en 2025 zijn er in Nederland 81 dode wolven geregistreerd, waarvan 29 in 2025. Naarmate de populatie groeide, nam ook het aantal geregistreerde sterfgevallen toe. Verkeersongevallen waren veruit de belangrijkste doodsoorzaak: 57 wolven (70%) kwamen om bij aanrijdingen met voertuigen of werden vervolgens geëuthanaseerd vanwege hun verwondingen (Figuur 3). Na verkeersongevallen is vermoedelijke agressie of concurrentie tussen wolven (predatie) de op één na meest voorkomende geregistreerde doodsoorzaak — een patroon dat waarschijnlijk samenhangt met toegenomen intraspecifieke conflicten naarmate de populatie groeit en de concurrentie om territoria toeneemt.

Het is opvallend dat BIJ12 slechts twee gevallen van stroperij heeft geregistreerd — in 2021 en 2022 —

ondanks een groeiende wolvenpopulatie en toenemende mens-wolf conflicten in de daaropvolgende jaren. Zoals de bevindingen in hoofdstuk 4 aantonen, is de werkelijke omvang van de stroperij aanzienlijk groter dan de officiële sterftegegevens doen vermoeden. Een aannemelijke verklaring voor het uitblijven van bevestigde gevallen sinds 2022 is dat daders aanzienlijk voorzichtiger zijn geworden in het verbergen van wolvenkarkassen — mogelijk als reactie op de politieonderzoeken die werden gestart na de ontdekking van de twee wolven die onder verdachte omstandigheden dood werden aangetroffen in Stroe en Ugchelen.

De door BIJ12 geregistreerde sterftegegevens geven om nog een reden onvermijdelijk een onvolledig beeld: een onbekend aantal wolven wordt nooit teruggevonden. Sommige sterven een natuurlijke dood op

afgelegen of ontoegankelijke plekken, terwijl andere illegaal worden gedood waarna de kadavers worden vernietigd of verborgen om ontdekking te voorkomen. Dit onopgemerkte deel van het illegaal doden van wolven staat bekend als “cryptische stroperij” — een term die voor het eerst werd geïntroduceerd door Liberg et al. (2012) in hun studie van de Scandinavische wolvenpopulatie, waarin meer dan twee derde van alle stroperij cryptisch bleek te zijn. Een vergelijkbaar onderzoek op het schiereiland Jutland wees uit dat cryptische sterfte — hoogstwaarschijnlijk illegale jacht — de belangrijkste oorzaak was van het verdwijnen van wolven in Denemarken en Sleeswijk-Holstein. De auteurs concludeerden dat de regio fungeert als een “population sink” (een gebied waar de sterfte structureel hoger is dan de aanwas) ondanks succesvolle voortplanting (Sunde et al., 2021).

Figuur 3 Bekende doodsoorzaken voor wolven in Nederland, 2017–2025. Bron: BIJ12. “Verkeer” omvat wolven die zijn omgekomen bij aanrijdingen met auto’s of treinen, evenals wolven die vervolgens zijn geëuthanaseerd vanwege verwondingen door de aanrijding. “Predatie” verwijst naar wolven die zijn gedood door andere wolven. “Onbekend” duidt op gevallen waarin de doodsoorzaak niet kon worden vastgesteld.

Foto: Tirza Verwijns

Gedrag van wolven en menselijke veiligheid

In augustus 2024 stuurde het Large Carnivore Initiative for Europe (LCIE) — een groep specialisten van de Species Survival Commission van de IUCN (International Union for Conservation of Nature) — een brief aan de Nederlandse staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) en aan de provinciale besturen, waarin het aandrang op een consistent nationaal beleid om niet-schuw wolvengedrag te voorkomen en te beheersen (LCIE, 2024).

In de brief werd opgemerkt dat zich sinds de terugkeer van de wolf in Nederland verschillende incidenten hadden voorgedaan waarbij wolven herhaaldelijk mensen en honden benaderden en daar in sommige gevallen ook mee in contact kwamen. Gezien de hoge bevolkings- en hondendichtheid in Nederland en de intensiteit van het recreatief gebruik van wolvenleefgebied, achtte het LCIE een effectieve aanpak bijzonder urgent. Omdat het aantal wolven naar verwachting toeneemt en hun verspreidingsgebied zich uitbreidt, zullen dergelijke incidenten zich waarschijnlijk vaker voordoen.

Het LCIE deed twee kernaanbevelingen:

Aanbeveling 1

Ten eerste: preventie via voorlichtingscampagnes en afdwingbare regelgeving — waaronder een aanlijnplicht, toegangsbeperkingen en een verbod op het voeren van wolven — met duidelijke communicatie, voldoende handhaving capaciteit en passende sancties.

Aanbeveling 2

Ten tweede: snel en daadkrachtig optreden zodra zich incidenten voordoen, waaronder intensievere monitoring en, waar nodig, het vangen, zenderen en gericht verjagen van het betrokken dier. De brief waarschuwde dat uitstel van dergelijke maatregelen het risico op escalerend gedrag aanzienlijk vergroot en uiteindelijk dodelijk ingrijpen noodzakelijk maakt.

Het LCIE riep specifiek op tot gestandaardiseerde operationele protocollen in plaats van vrijblijvende richtlijnen, ondersteund door een of meer permanent beschikbare, interdisciplinaire interventieteams met de benodigde uitrusting, expertise en vooraf verleende vergunningen. Ook wees het erop dat het nemen van passende, niet-dodelijke maatregelen een wettelijke voorwaarde is op grond van de EU-Habitatrichtlijn: gebeurt dat niet, dan bestaat het risico dat een latere toestemming voor dodelijk ingrijpen met succes bij de rechter wordt aangevochten.

Het risico dat wolven vormen voor de veiligheid van mensen is een belangrijk onderwerp in het Nederlandse publieke debat en verdient een eerlijke behandeling. Onderzoek over de periode 2002–2020 leverde bewijs voor twaalf wolvenaantallen op mensen in Europa en Noord-Amerika samen, waarvan twee met dodelijke afloop. De auteurs concludeerden dat “*de risico’s van een wolvenaantal groter zijn dan nul, maar veel te laag om te berekenen*” (Linnell et al., 2021). Ter vergelijking: in Nederland overleden in een periode van 25 jaar 29 mensen

aan hondenbeten (Cornelissen & Hopster, 2009). Zoals de brief van het LCIE benadrukt, brengt brutaal wolvengedrag niettemin reële risico’s met zich mee die snel en doeltreffend moeten worden aangepakt. Dat aanvallen statistisch zeldzaam zijn, betekent niet dat het risico nul is — maar wel dat de angst bij het publiek niet in verhouding staat tot de werkelijke kans op een ontmoeting. Die kloof heeft belangrijke gevolgen voor de manier waarop het wolvenbeleid wordt gecommuniceerd en hoe het publiek aankijkt tegen de instanties die voor dat beleid verantwoordelijk zijn.

De publieke angst voor wolven staat niet in verhouding tot de werkelijke kans op een ontmoeting

◀ Wolvin in het Kroondomein, Veluwe.

Wetgeving en beleid

Foto: Dirk Hoogenstein

Beschermingsstatus

Nu het aantal wolven in Europa toeneemt, heeft de IUCN de soort op continentaal niveau in 2022 geclassificeerd als “*Niet bedreigd*”. Deze algemene status verhult echter aanzienlijke regionale verschillen. Van de negen erkende Europese wolvenpopulaties werden er vijf – waaronder de Midden-Europese populatie waartoe Nederland behoort – beoordeeld als “*Bijna bedreigd*”, terwijl de Scandinavische populatie werd geclassificeerd als “*Kwetsbaar*” (LCIE, 2022). In de praktijk betekent dit dat, hoewel wolven zich in Europa als geheel herstellen, verschillende regionale populaties relatief klein en gefragmenteerd blijven of onder voortdurende druk staan, zoals door een gebrek aan genetische diversiteit en hybridisatie met vrij rondlopende honden, en zorgvuldige instandhoudings- en beheersmaatregelen daarom noodzakelijk blijven.

Recent genomonderzoek versterkt deze zorgen nog verder. Uit een analyse van meer dan 200 volledige genomen van vijf grote Europese wolvenpopulaties bleek dat alle populaties een effectieve populatiegrootte hebben die ver onder de drempel voor levensvatbaarheid op lange termijn ligt, en dat er sprake is van wijdverbreide inteelt. Dat bracht de auteurs tot de conclusie dat “*geen van deze populaties momenteel voldoet aan de drempels die worden geassocieerd met een gunstige staat van instandhouding*”, waarmee zij de bewering dat het verlagen van de status van Europese wolven biologisch gerechtvaardigd zou zijn, rechtstreeks weerleggen (Ravagni et al., 2026 [Preprint]).

Tot voor kort werden wolven zowel onder het Verdrag van Bern als onder de EU-Habitatrichtlijn geclassificeerd als een “**strikt beschermde diersoort**”. Deze status bracht strenge instandhoudingsmaatregelen met zich mee: het was verboden wolven te vangen, te doden, te verstoren of erin te handelen. Op 3 december 2024 keurde het Permanent Comité van het Verdrag van Bern echter een voorstel van de Europese Unie goed om de status van de wolf te verlagen van “**strikt beschermde diersoort**” (Bijlage II) naar “**beschermde diersoort**” (Bijlage III). Deze wijziging trad op 6 maart 2025 in werking. Vervolgens paste de Europese Unie op 5 juni 2025 haar eigen wetgeving aan door de wolf te verplaatsen van bijlage IV naar bijlage V van de Habitatrichtlijn (Raad van de Europese Unie, 2025).

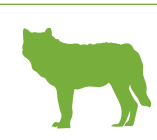
Het besluit tot herindeling is breed bekritiseerd door wetenschappers (LCIE, 2024; Randi et al., 2025; Fleurke en Trouwborst, 2025) en het maatschappelijk middenveld (European Environmental Bureau, 2025), omdat het de nodige wetenschappelijke onderbouwing mist en politiek gemotiveerd zou zijn. Door de beschermingsstatus van de wolf te verlagen, wordt het voor Europese landen eenvoudiger om wolven af te schieten die als een bedreiging voor vee of mensen worden gezien. Ook bestaat de vrees dat de verlaging een gevaarlijk precedent schept

voor andere soorten die door mensen als overlast worden ervaren — waaronder beren, goudjakhalzen, lynxen, roofvogels, aalscholvers en grijze zeehonden.

Implementatie in Nederland

De herindeling is nog niet omgezet in Nederlandse wetgeving. In januari 2026 werd een ontwerpbesluit, bedoeld om de wijziging door te voeren en het wettelijk kader voor het doden van “probleemwolven” te versoepelen, door de Tweede Kamer opgeschort totdat er een nieuwe regering was aangetreden (Tweede Kamer, 2026). Opmerkelijk is dat de Raad van State in september 2025 had geadviseerd het ontwerpbesluit niet aan te nemen. De Raad van State vond de voorgestelde regels voor het vangen of doden van “probleemwolven” te ruim en onvoldoende gemotiveerd, met name gezien het feit dat de wolf momenteel een ongunstige staat van instandhouding heeft in Nederland, en adviseerde dat vergunningen strikt individueel moeten blijven, in plaats van vooraf te worden verleend via algemene “parapluvergunningen” (Raad van State 2025).

In april 2026 deelde de nieuwe staatssecretaris van Landbouw, Silvio Erkens, de Tweede Kamer mee dat hij het ontwerpbesluit had herzien naar aanleiding van eerdere kritiek van de Raad van staat, waarbij hij de definities van “probleemwolf” en “probleemsituatie” had aangescherpt en aanvullende waarborgen had ingevoerd. Op 24 april 2026 stemde de ministerraad ermee in het herziene ontwerpbesluit opnieuw voor spoedadvies voor te leggen aan de Raad van State. De staatssecretaris heeft aangegeven voornemens te zijn het besluit in het *Staatsblad* te publiceren en vóór de zomer van 2026 in werking te laten treden (Erkens, 2026). 2026).

Verschillende Europese wolvenpopulaties zijn relatief klein en gefragmenteerd of staan onder voortdurende druk, zoals door een gebrek aan genetische diversiteit

◀ Wolf in een Duits wildpark.

Foto: Luc Hoogenstein

3.2

Provinciaal Wolvenplan 2025

In Nederland zijn de provincies verantwoordelijk voor de uitvoering en handhaving van het wolvenbeleid. Het interprovinciale Wolvenplan 2025 van het Interprovinciaal Overleg (IPO) beschrijft het nationale beleidskader voor het omgaan met de terugkeer en uitbreiding van wolven in Nederland en vervangt eerdere interprovinciale plannen en richtlijnen. Het plan is erop gericht conflictarm samenleven met wolven in goede banen te leiden door een evenwicht te vinden tussen de wettelijke bescherming van wolven en maatregelen ter voorkoming van schade, met name aan vee.

Het plan beschrijft de rollen en verantwoordelijkheden van de provincies, methoden voor monitoring en gegevensverzameling, wettelijke kaders, preventiesubsidies, compensatieregelingen en communicatiestrategieën.

Het introduceert ook interventierichtlijnen met zogenaamde “escalatieladders” voor vier mogelijke probleemsituatie’s: wolf-mens, wolf-hond, wolf-vee en dode of gewonde wolven.

De richtlijnen vormen een hulpmiddel voor overheden, beheerders en uitvoerders om een probleemsituatie of “probleemwolf” vast te stellen en te bepalen welke maatregelen wenselijk zijn. Het afschieten van een “probleemwolf” is alleen toegestaan als uiterste middel, wanneer aversieve conditionering is mislukt of praktisch niet mogelijk is. Daarvoor is een vergunning op grond van de Omgevingswet vereist, tenzij sprake is van een acute noodsituatie. Overheden moeten de stappen die zij volgens de escalatieladder zetten, altijd zorgvuldig vastleggen. Het plan erkent zowel de ecologische voordelen als de

maatschappelijke spanningen die met de terugkeer van de wolf samenhangen, en legt de nadruk op preventie, kennisontwikkeling, gecoördineerd bestuur en adaptief beleid, nu het aantal wolven en hun verspreiding blijven toenemen (IPO, 2025).

Wolvenplan 2025.
www.bij12.nl/wp-content/uploads/2025/04/Wolvenplan-2025.pdf

▲ Wolven in een Duits wildpark.

3.3

Preventieve maatregelen

BIJ12 biedt een Faunaschade Preventiekit aan om veehouders te helpen bij het implementeren van effectieve beschermingsmaatregelen. De kit is gebaseerd op normen die zijn ontwikkeld in Duitsland, waar wolfwerende omheiningen en andere preventieve maatregelen op grote schaal zijn geïmplementeerd en hun effectiviteit hebben bewezen (BIJ12, n.d.e). De kit omvat vijf categorieën maatregelen: elektrische afrastering, het ‘s nachts opsluiten van vee, kuddebeschermingshonden, fladry (fladderlinten) en specifieke maatregelen voor runderen en paarden. Voor elke maatregel bespreekt de kit de effectiviteit bij het afschrikken van wolven, de praktische toepasbaarheid, de effecten op andere dieren, de relatieve kosten en, waar van toepassing, de relevante regelgeving. Alle opgenomen maatregelen zijn beoordeeld als effectief, op basis van beschikbare wetenschappelijke en praktische studies, het oordeel van deskundigen en praktijkervaring van veehouders (BIJ12, n.d.c).

Naast deze nationale toolkit hebben veel provincies hun eigen regionale aanpak ontwikkeld. Lokale wolvencommissies stellen gebiedsspecifieke preventieplannen op, wolvenadviseurs ondersteunen veehouders in het veld en er zijn op grote schaal subsidieregelingen beschikbaar om maatregelen ter voorkoming van schade te financieren. Het plan stelt dat hoewel de acceptatie per regio verschilt, de bereidheid om preventieve maatregelen te nemen over het algemeen toeneemt. Provincies hebben ook noodmaatregelen ingezet — waaronder crisisresponsregelingen en tijdelijke omheiningen — in gebieden waar acute schade incidenten plaatsvinden (IPO, 2025).

Aangezien de uitvoering van het wolvenbeleid bij de provincies ligt, verschilt de hoogte van de financiële

steun voor veehouders aanzienlijk sterk per provincie. Drenthe en Fryslân bieden bijvoorbeeld tot € 30.000 per aanvrager voor wolvenbestendige omheiningen. Ook Groningen verstrekt een maximumbedrag van € 30.000 per aanvrager, maar dit is beperkt tot schapen- en geitenhouders. Gelderland biedt maximaal € 20.000, terwijl Overijssel de steun beperkt tot 50% van de kosten voor professionele veehouders en 90% voor particuliere eigenaren (Provinciale subsidieverordeningen, 2024–2025).

De mate van praktische ondersteuning verschilt eveneens sterk per provincie. In Drenthe bijvoorbeeld begeleiden wolvenadviseurs de veehouders, zowel vóór als na de plaatsing van wolfwerende rasters, om naleving van de BIJ12-richtlijnen te borgen en de bescherming van het vee te maximaliseren (Provincie Drenthe, n.d.). In Gelderland, de provincie met de meeste wolven, ontbreekt vergelijkbare ondersteuning. Het gevolg is dat veehouders in minder goed ondersteunde provincies veel tijd en geld kunnen steken in rasters die niet aan de vereiste norm voldoen — en daar pas achter komen wanneer hun dieren worden aangevallen. Deze inconsistentie ondermijnt niet alleen de effectiviteit van het nationale beleidskader voor preventie, maar dreigt ook het vertrouwen in het wolvenbeleid van de overheid aan te tasten, en daarmee de bereidheid van het publiek om met wolven samen te leven.

Wanneer veehouders de moeite nemen om wolfwerende rasters te plaatsen, treden er vaak installatiefouten op die het raster ondoeltreffend kunnen maken. De provincie Gelderland heeft de vijf meest voorkomende tekortkomingen in door veehouders geplaatste wolfwerende rasters in kaart gebracht: toegangspoorten die niet wolfwerend zijn;

spanningsverlies op de draden doordat er begroeiing tegenaan groeit; een rasterhoogte onder de vereiste 120 centimeter; oneffen grond onder het raster, waardoor wolven eronderdoor kunnen; en onbeschermde oevers waar het raster een sloot of waterloop raakt (BIJ12, 2026). Elk van deze tekortkomingen vormt een mogelijk toegangspunt voor wolven en kan een verder correcte plaatsing tenietdoen. Dit onderstreept het belang van professionele begeleiding, zowel vóór als na de plaatsing — en laat zien waarom de hierboven beschreven verschillen in begeleiding door wolvenadviseurs tussen provincies praktische gevolgen hebben voor de effectiviteit van de veebescherming (Provincie Gelderland, n.d.).

De hierboven beschreven financiële lacunes in provinciale subsidieregelingen zijn niet onvermijdelijk. De EU-staatssteunregels staan lidstaten toe om volledige (100%) compensatie te bieden voor zowel de directe als de indirecte kosten van veeverliezen door wolven en andere grote roofdieren, en daarnaast preventieve maatregelen zoals rasters, kuddebeschermingshonden en de bijbehorende arbeidskosten volledig te vergoeden (Europees Parlement, 2022). Nederland benut deze mogelijkheden momenteel niet volledig. Provinciale subsidieregelingen stellen een maximum aan het bedrag per aanvrager en dekken niet alle in aanmerking komende kosten, waardoor de volledige vergoeding die de EU-staatssteunregels toestaan in de praktijk niet wordt gehaald.

Foto: Arjen Heeres

3.4

Compensatie voor schade aan vee

Op grond van artikel 1.6, lid 3 van het Besluit houders van dieren zijn veehouders wettelijk verplicht hun dieren te beschermen, bijvoorbeeld tegen aanvallen van wolven. In december 2025 bevestigde het College van Beroep voor het bedrijfsleven deze verplichting opnieuw. Het oordeelde dat de minister onvoldoende grond had om een handhavingsverzoek van Stichting Animal Rights af te wijzen tegen een schapenhouder die ondanks herhaalde aanvallen geen adequate beschermingsmaatregelen had getroffen (College van Beroep voor het bedrijfsleven, 2025).

In de praktijk ondermijnt de compensatieregeling deze verplichting. Begin 2026 konden veehouders nog steeds aanspraak maken op compensatie voor schade door wolven, ook wanneer preventieve maatregelen ontbraken of ontoereikend waren — waarmee juist het gedrag wordt beloond dat de wet verbiedt. Dat leidt tot een perverse prikkel: mogelijk vermijdbare verliezen komen ten laste van de schatkist, waardoor de prikkel om in bescherming te investeren afneemt en wie dat wél heeft gedaan, wordt benadeeld.

De vergoeding wordt beheerd door BIJ12 op grond van de Omgevingswet en is verschuldigd wanneer de betrokkenheid van de wolf is bevestigd of zeer waarschijnlijk wordt geacht, op basis van DNA-analyse of vastgestelde beoordelingsprotocollen. In de beginfase van de terugkeer van de wolf werd de vergoeding bewust toegekend, ongeacht of er preventieve maatregelen waren genomen, om veehouders de tijd te geven zich aan te passen. Die overgangsregeling wordt nu herzien.

Provincies streven ernaar om binnen aangewezen wolvengebieden compensatie afhankelijk te maken van het treffen van preventieve maatregelen, zodat het recht op vergoeding in lijn komt met de wettelijke zorgplicht. Buiten aangewezen wolvengebieden, en waar preventieve maatregelen redelijkerwijs niet haalbaar zijn — zoals in extensieve weidesystemen of op moeilijk begaanbaar terrein — gelden uitzonderingen. Er is een gefaseerde overgang van maximaal twee jaar ingevoerd om de compensatieregels af te stemmen op de preventieverplichtingen, naarmate de wolvenpopulatie en de beleidskaders zich verder ontwikkelen (IPO, 2025).

In de praktijk gaat deze transitie echter minder ver dan aanvankelijk voorgesteld. In 2023 adviseerde Pieter van Geel, wolvenadviseur van de provincies, om de onvoorwaardelijke vergoeding af te bouwen en afhankelijk te maken van adequate bescherming van het vee. De twaalf provincies namen dit advies eerst over en legden het als harde eis vast in een ontwerpplan. Onder druk van veehouders en de provinciebesturen van Gelderland en Drenthe werd het definitieve plan echter afgezwakt: provincies mógen beschermingsmaatregelen als voorwaarde voor compensatie stellen, maar zijn daartoe niet verplicht (NOS, 2024a; NU.nl, 2025).

▲ Wolf met paarden, Zuidwest Veluwe.

3.5

Monitoring van wolven

Het Monitoringplan Wolf (BIJ12, 2019) biedt een gestandaardiseerd nationaal kader dat in de eerste plaats bedoeld is om te voldoen aan de rapportageverplichtingen van de EU-Habitatrichtlijn. Het legt de institutionele rollen vast, beschrijft internationaal afgestemde monitoringsmethoden — waaronder passieve monitoring via meldingen door het publiek en actieve methoden zoals spooronderzoek, cameravallen, DNA-analyse, gps-halsbanden en onderzoek van dode dieren — en stelt strikte validatiecriteria vast op basis van de SCALP-normen. De monitoringsmethoden zijn afgestemd op de vestigingsfase van de wolf, van zwervende individuen tot voortplantende roedels, en richten zich op populatiegrootte, verspreiding, voortplanting en territoriumgebruik.

BIJ12 houdt formeel toezicht op de monitoring via het Wolvenmeldpunt; de Zoogdiervereniging verzorgt de dagelijkse uitvoering, waaronder het verifiëren van meldingen en het aansturen van gebiedscoördinatoren en veldvrijwilligers. Wageningen Environmental Research (WENR) verricht postmortaal onderzoek aan dode wolven en genetische analyses van uitwerpselen en prooiresten, en kent unieke GW-codes toe aan individuele wolven

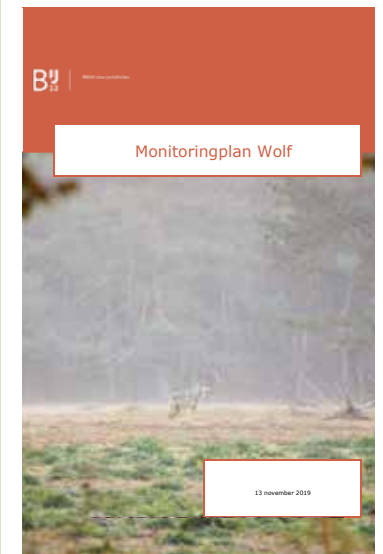
DNA-analyse

DNA-analyse is de meest betrouwbare methode om de aanwezigheid van wolven te bevestigen en wordt waar mogelijk toegepast (Marucco et al., 2025). Er worden twee soorten analyses uitgevoerd: soortidentificatie, die maandelijks plaatsvindt en voornamelijk wordt gebruikt bij vermoedelijke predatie op vee; en individuele identificatie, waarmee het geslacht, de identiteit en waar mogelijk de herkomst van de wolf worden vastgesteld. Dit laatste omvat ook monsters uit veldmonitoring — uitwerpselen, haren, wilde prooidieren en dode wolven — en vormt een integraal onderdeel van de populatiemonitoring. Niet alle monsters worden geanalyseerd, aangezien dit kostbaar zou zijn en weinig toegevoegde waarde zou hebben; de analyse is daarom gericht op territoriumgrenzen en situaties waarin individuele identificatie vereist is.

Specifiek bij schade aan vee wordt individuele DNA-analyse altijd uitgevoerd buiten bekende wolventerritoria, en binnen bekende territoria wanneer de veebescherming aan de adviesnorm voldoet. Waar de bescherming niet aan die norm voldoet, vindt individuele identificatie alleen plaats wanneer er onvoldoende informatie is over de gevestigde wolven (BIJ12, n.d.d).

Onderzoek naar dode wolven

Elke wolf die in Nederland dood wordt aangetroffen, wordt onderzocht. Wageningen Environmental Research (WENR) voert een veldonderzoek uit naar de omstandigheden van de dood, terwijl de postmortale analyse wordt uitgevoerd in samenwerking met het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC), waarbij WENR zich richt op ecologische parameters en DWHC op veterinaire en pathologische bevindingen. Het kadaver kan waardevolle monitoringsgegevens opleveren, waaronder informatie over de doodsoorzaak, leeftijd, conditie en herkomst. Zie voor de volledige procedure in het geval van een dode of gewonde wolf de *Interventierichtlijn situatie aangereden en/of dood gevonden wolf* in het Wolvenplan 2025 (IPO, 2025).

Monitoringplan Wolf, 2019
www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Monitoringplan-Wolf-2019.pdf

Foto: Tirza Verwijis

Nationale coördinatie van het wolvenbeleid

Waar de provincies verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het wolvenbeleid, stelt het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) het nationale wettelijke kader vast en zorgt het voor naleving van Europese en internationale verplichtingen, waaronder rapportage aan de Europese Commissie in het kader van de Habitatrichtlijn.

LVVN stuurt zijn beleid aan via de Landelijke Aanpak Wolven. Deze is in nauwe samenwerking met de provincies ontwikkeld en richt zich op preventie, kennisuitwisseling en internationale samenwerking (LVVN & IPO, 2024). Als onderdeel van deze strategie hebben de nationale overheid en de provincies gezamenlijk het Landelijk Informatiepunt Wolven opgericht. Dit werd in het najaar van 2025 geopend als centraal aanspreekpunt voor vragen van het publiek over wolvengedrag en samenleven met wolven (Landelijk Informatiepunt Wolven, n.d.).

Tegen de achtergrond van het steeds verder polariserende publieke debat rond de terugkeer van de wolf gaven de toenmalige ministers van Landbouw en van Natuur de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) — de onafhankelijke adviesraad van de regering voor dierenaangelegenheden — in 2023 opdracht een brede maatschappelijke dialoog over het samenleven met wolven in Nederland te organiseren en te adviseren over wat er nodig is om dat samenleven te laten slagen. De RDA hield gestructureerde dialoogsessies met lokale gemeenschappen in Elspeet, Dwingeloo en Austerlitz, en met landelijke organisaties, en publiceerde in mei 2024 een uitgebreid adviesrapport (Raad voor Dierenaangelegenheden, 2024). De RDA concludeerde dat niets doen geen optie is; dat de sociale en emotionele dimensies van het conflict stelselmatig zijn verwaarloosd ten gunste van technische en economische maatregelen; en dat er dringend behoefte is aan een landelijke uitvoeringsagenda — een agenda die recht doet aan de uiteenlopende ervaringen, dilemma’s en emoties die het samenleven met wolven met zich meebrengt.

Tot de aanbevelingen behoorden het ruimhartig en grootschalig investeren in de implementatie van wolfwerende maatregelen, het koppelen van compensatie aan adequate bescherming, het voortzetten van de maatschappelijke dialoog waarbij sociale wetenschappers worden betrokken, en de oprichting van een Landelijk Deskundigenteam Wolf voor praktische ondersteuning. Het kabinet reageerde positief op het rapport (Ministerie van LNV, 2024), maar verbond zich niet aan de voorgestelde specifieke maatregelen.

Bij het afsluiten van dit onderzoek was er beperkte voortgang geboekt met de door de RDA aanbevolen landelijke uitvoeringsagenda: het Landelijk Deskundigenteam Wolf is weliswaar in oprichting, maar de blijvende dialoog met de getroffen gemeenschappen, die de RDA als essentieel aanmerkte, is nog steeds niet op gang gekomen.

De sociale en emotionele dimensies van het conflict zijn stelselmatig verwaarloosd ten gunste van technische en economische maatregelen

◀ Jonge wolf van de Noordwest-Veluwe roedel.

Bevindingen: de aard en omvang van de wolvenvervolging

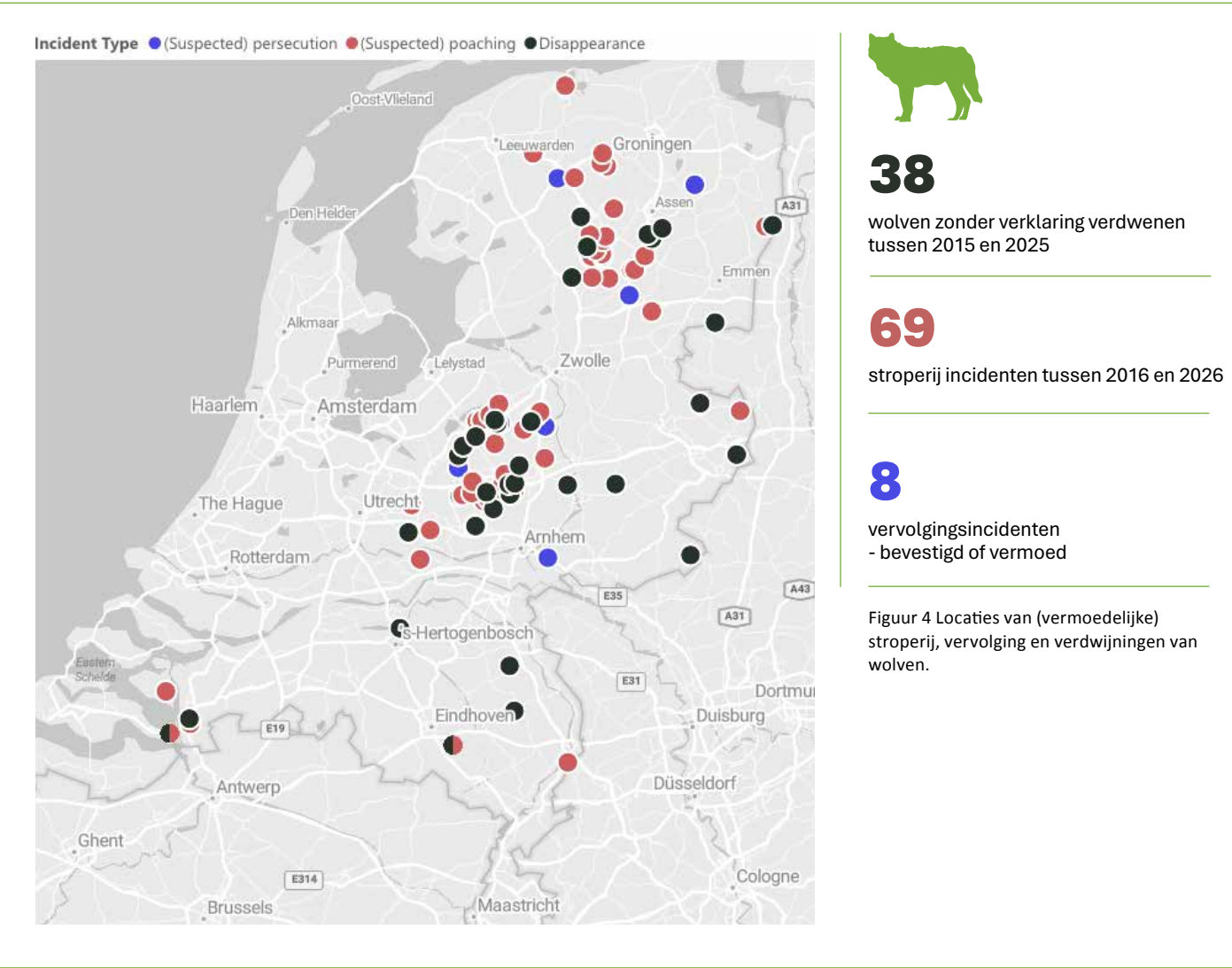
Dit hoofdstuk presenteert de bevindingen van dit rapport over stroperij en vervolging van wolven in Nederland. Het is gebaseerd op drie elkaar aanvullende bronnen: getuigenverklaringen, verzameld via interviews met 61 respondenten; openbronnen- en sociale mediaonderzoek; en een analyse van wolvenmonitoringsgegevens over de periode 2015–2025.

Paragraaf 4.1 documenteert de geografische spreiding van de geregistreerde incidenten en gaat in detail in op de gebieden waar de stroperij en vervolging het sterkst geconcentreerd zijn, en op de specifieke incidenten die zich daar hebben voorgedaan.

Paragraaf 4.2 onderzoekt de monitoringsgegevens over de periode 2015–2025 en identificeert 38 wolven die zonder verklaring zijn verdwenen — de onzichtbare tol die volgens getuigenverklaringen en internationaal onderzoek grotendeels is toe te schrijven aan verborgen stroperij.

De paragrafen 4.3 en 4.4 richten zich op de daders: wie zit achter deze activiteiten en welke modus operandi hanteren zij.

Figuur 4 toont de locaties van de 69 stroperij-incidenten en acht vervolgingsincidenten — bevestigd of vermoed — die in dit onderzoek zijn geregistreerd, samen met de laatst bekende locaties van de 38 verdwenen wolven. Samen bieden zij een geografische weergave van de omvang en spreiding van de wolvenvervolging in Nederland tussen 2016 en 2026.

4.1

Hotspots voor wolvenstroperij en -vervolging

Het onderzoek bracht systematische stroperij en vervolging van wolven aan het licht, geconcentreerd in twee belangrijke hotspots: de Veluwe (provincie Gelderland) en de noordoostelijke provincies Drenthe, Fryslân en Groningen. Er zijn aanwijzingen dat ook in Overijssel, in de zuidelijke provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, en mogelijk in Utrecht stroperij voorkomt.

Op basis van de getuigenverklaringen en open bronnen die voor dit onderzoek zijn verzameld, zijn tussen 1 oktober 2021 en 31 maart 2026 in Nederland minimaal 41 wolven gestroopt. Het betreft uitsluitend dieren waarvoor een concrete tijds- en locatieaanduiding beschikbaar was; het werkelijke aantal ligt vrijwel zeker hoger. Deze 41 wolven vormen bijna 16% van alle wolven die ooit in Nederland zijn geregistreerd.

Kaart van Nederland
Regio's en provincies

- Noordoost Nederland
- Midden Nederland (Veluwe en Twente)
- Zuid Nederland

Noordoost Nederland (Drenthe/Fryslân/Groningen)

Het onderzoek identificeerde 31 (vermoedelijke) gevallen van stroperij en vervolging in de noordoostelijke provincies Drenthe, Friesland en Groningen, die plaatsvonden tussen 1 oktober 2021 en 31 maart 2026. Het merendeel vond plaats in Drenthe (20), gevolgd door Friesland (6) en Groningen (5). Bij deze incidenten zijn minimaal 14 wolven gedood. De monitoringsgegevens bevestigen dit beeld: van de 38 wolven die sinds 2015 zonder verklaring uit de Nederlandse monitoringregisters zijn verdwenen, werden er acht voor het laatst waargenomen in Drenthe, één in Fryslân en één in Groningen — samen goed voor meer dan een kwart van alle gedocumenteerde verdwijningen in het hele land (zie paragraaf 4.2).

De meeste incidenten concentreren zich in dorpen rond Nationaal Park Drents-Friese Wold (waaronder Beilen, Diever, Doldersum, Oude

Willem en Wapse) en het gebied rond Nationaal Park Dwingelderveld (waaronder Ansen, Dwingeloo, Fluitenberg, Hollandscheveld en Spier).

De gegevens laten een sterke toename van het aantal incidenten zien sinds 2022, het jaar waarin wolven zich voor het eerst vestigden in het Drents-Friese Wold (zie figuur 5). Het aantal gevallen van vervolging en/of stroperij is tussen 2023 en 2024 meer dan verdubbeld en is sindsdien blijven stijgen. Aangezien de gegevensverzameling voor dit onderzoek in maart 2026 is gestopt, valt te verwachten dat deze stijgende trend zich zal voortzetten.

Getuigenverklaringen en onderzoek op sociale media schetsen een consistent beeld: wolven in deze regio worden stelselmatig gestroopt en vervolgd.

Vervolging van wolven

Kleine groepen plattelandsbewoners, waaronder boeren en jagers, voeren ‘s nachts patrouilles met voertuigen uit om wolven op te sporen en te achtervolgen, daarbij geleid door realtime waarschuwingen over wolvenwaarnemingen die Stichting No Wolves Benelux verspreidt via haar website geenwolf.com en bijbehorende sociale mediakanalen¹.

In januari 2024 meldde een getuige dat er op 13 januari drijfjachten plaatsvonden op de Uffelter Es in Uffelte (Westerveld, Drenthe) na wolvensignalen die op [Geenwolf.com](https://geenwolf.com) waren gedeeld. Hij voegde eraan toe dat hij dergelijke drijfjachten meerdere keren had waargenomen, soms met honden [W09]. In april 2024 ging een video viraal op sociale media van een wolf die een ree achtervolgde en die bijna gedood werd door een auto op de Hunzeweg bij Nieuw Annerveen, een dorp in de gemeente Aa en Hunze, Drenthe. Getuigen meldden dat groepen jongeren op quads op de wolf jaagden [W27].

Op 10 maart 2026 plaatste een schapenhouder en inwoner van Zevenhuizen — een dorp dat deel uitmaakt van de gemeente Westerkwartier in het zuiden van de provincie Groningen, vlak bij de grenzen met Drenthe en Friesland — een bericht op een Facebookgroep waarin hij schreef dat de lokale bevolking in zijn omgeving de situatie “onder controle” heeft: “*Hier in de directe omgeving hebben we het onder controle, al jaren elke nacht patrouilleren en een goed tipsysteem helpen ons daarbij!!*”. Hij sloot af met een ondubbelzinnig dreigement: “*De wolf die hier opduikt, had dat beter kunnen laten, duidelijk genoeg!!*”. Twee dagen later plaatste hij opnieuw een bericht op dezelfde Facebookgroep, waarin hij verklaarde: “*We kijken hier niet moedeloos toe, in onze directe omgeving maar 1 aanval in 2,5 jaar gehad, oké... je moet er ‘s avonds laat nog op uit... maar dat is dan maar zo.!! Duidelijker ga ik het niet zeggen.....!!*”.

Dit wordt bevestigd door een getuige die meldde dat een groep inwoners actief op wolven jaagt in een groot gebied in het zuidwesten van de provincie Groningen — waaronder Tolbert, Niebert, Nuis, Roden, Marum, Kornhorn, Zevenhuizen en Jonkersvaart, grotendeels binnen de gemeente Westerkwartier — met behulp van waarnemingen die worden verspreid via de Facebookgroep *Wolvenmeldpunt Geen Wolf* [W01].

Ongeveer 50 kilometer verder naar het zuiden, rond Diever in de gemeente Westerveld — aan de zuidelijke rand van Nationaal Park Drents-Friese Wold — voert een groep individuen naar verluidt nachtelijke wolvenjachten uit met voertuigen die zijn uitgerust met lichtbalken op het dak. Volgens een getuige heeft de groep al één of twee wolven gedood [W09].

Stroperij van wolven

Verschillende andere incidenten bevatten specifieke details over wolven die zijn aangevallen en/of gedood.

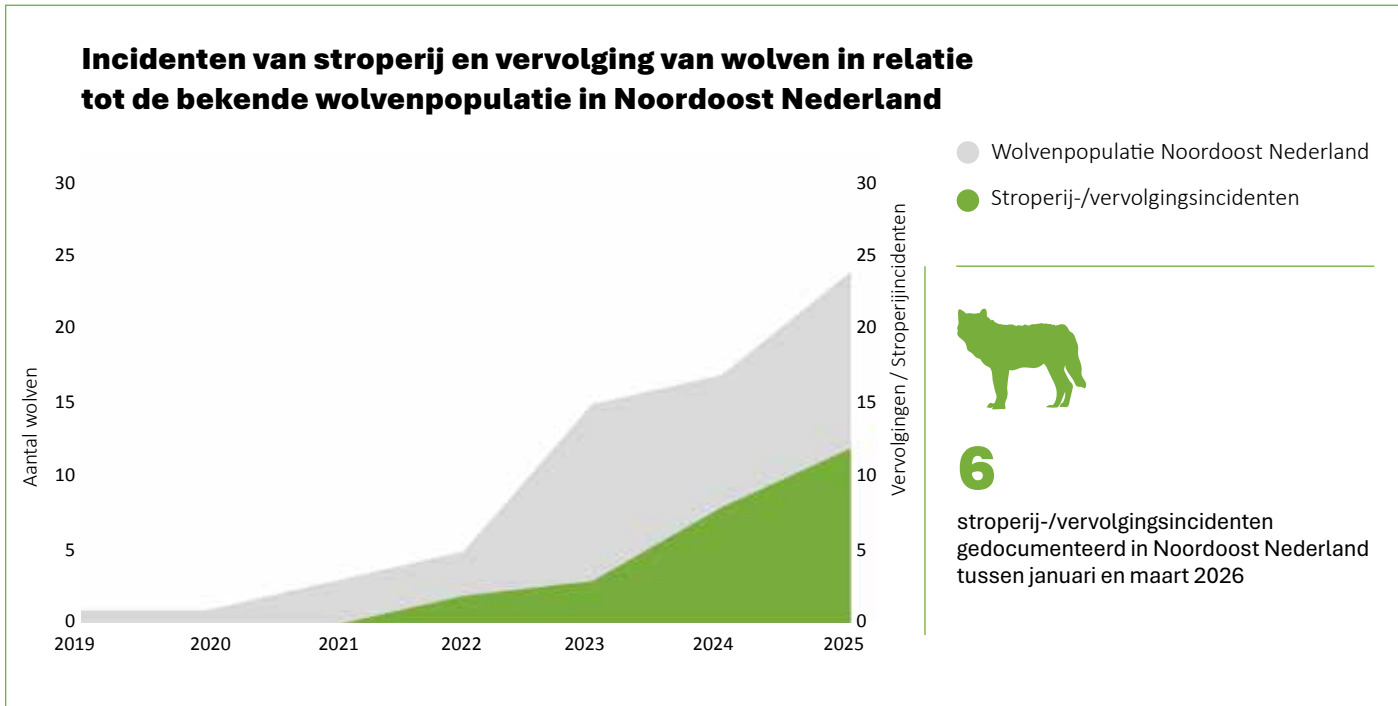
In 2022 zou een boer in Ureterp (Opsterland, Fryslân) een wolf hebben doodgeschoten en het karkas in een vuurton hebben verbrand [W45]. In datzelfde jaar, in oktober 2022, gaf een boer in Fluitenberg (Hoogeveen, Drenthe) toe dat hij opzettelijk een wolf had aangereden en verwond met zijn voertuig, nadat deze zijn geit had gedood (RTV Drenthe, 2022).

Op 9 juli 2023 werd een wolf die in Wapse, Drenthe, schapen en een geit had aangevallen en vervolgt in een

weiland vast was komen te zitten, doodgeschoten door een politieagent op bevel van de locoburgemeester. De wolf had de veehouder gebeten nadat deze het dier met een hooivork te lijf was gegaan. In zijn persbericht van 20 juni 2024 verklaarde het Openbaar Ministerie dat het afschot van de wolf ongerechtvaardigd was op grond van de Wet natuurbescherming omdat er geen acuut gevaar voor mensenlevens bestond en er alternatieven beschikbaar waren. Desondanks sepondeerde het de zaak, onder verwijzing naar strafrechtelijke immunitet voor de burgemeester, de locoburgemeester en de politieagent, en onvoldoende bewijs tegen de veehouder en zijn zoon (Openbaar Ministerie, 2024).

Eind december 2023 verdween een jonge mannelijke wolf van de Drents-Friese Regio roedel. De wolf, bekend als de ‘muizenvanger’ vanwege zijn gewoonte om op muizen te jagen, had veel aandacht getrokken van fotografen. Naar verluidt verloor de wolf zijn natuurlijke schuwheid voor mensen omdat de fotografen hem voerden (RTV Drenthe, 2024). Een getuige die de wolf goed kende en hem dagelijks zag in Oude Willem, Drenthe, meldde hem voor het laatst te hebben gezien op 20 december 2023. Zijn verdwijning is nooit opgehelderd en deskundigen beschouwen stroperij als de meest

▲ Wolf gedood door een auto op de Huenderweg in Doldersum, Drenthe, bij Dwingelderveld op 11 december 2025.

Figuur 5 Aantal gedocumenteerde gevallen van stroperij en vervolging in Noordoost-Nederland, afgezet tegen de bekende wolvenpopulatie in de regio. De eerste wolf werd waargenomen in 2019; de registratie van incidenten beslaat de periode oktober 2022–december 2025

¹ Waaronder de Facebookgroep ‘Geen wolf zoekt leden’ en het Instagram-account ‘Wolvenmeldpunt Geen Wolf’, die beide worden beheerd door leden van No Wolves Benelux.

“Gewoon niet over lullen maar zelf maatregelen nemen tegen de wolf. Waar ik woon waren ze ook maar wordt er mee afgewerkt. Niemand lult erover alleen hoor je soms een schot. Iedereen weet het hier alleen wordt er niet over gesproken”

waarschijnlijke oorzaak [W01, W06, W36]. Onder fotografen gaat het gerucht dat hij vergiftigd is, wat strookt met een getuigenverklaring over een stuk vlees dat werd aangetroffen op een wandelpad in een gebied waar de wolf regelmatig kwam [W01].

In 2024 beweerde een boer in de omgeving van Oude Willem meerdere wolven te hebben doodgeschoten. Hij zou in het bezit zijn van video's van jonge wolven die hij had gedood [W45]. In datzelfde jaar of in 2025 zou een jager in Wapse, gemeente Westerveld, een wolf hebben gedood en daarvoor € 1.000 hebben ontvangen van een boer [W01]. In januari 2025 deden geruchten de ronde dat er een wolf was gedood en dat het karkas was verbrand in een vuurton tussen Hollandscheveld en Moscou, in de gemeente Hogeveen in Drenthe [W53]. Een veehouder in Beilen, Drenthe, zou op vergelijkbare wijze in 2023 of 2024 een wolf hebben doodgeschoten en het karkas in een vuurton hebben verbrand. Begin 2026 werd een vergelijkbaar bericht ontvangen over een boer in hetzelfde gebied, wat suggereert dat dit geen op zichzelf staand incident was [W01]. In augustus/september 2025 plaatste

een inwoner van Hollandscheveld, Drenthe, een bericht in de Facebookgroep ‘Geen wolf zoekt leden’, waarmee hij in feite toegaf dat er in zijn omgeving illegaal wolven worden gedood. Aan een lid schreef hij: *“Hoeft geen geld te kosten hoor. Zijn jagers die het zo doen. Alleen regelen met de jager en verder niet aan de grote klok hangen. Wordt vanzelf rustiger”*. Aan een ander lid schreef hij: *“Gewoon niet over lullen maar zelf maatregelen nemen tegen de wolf. Waar ik woon waren ze ook maar wordt er mee afgewerkt. Niemand lult erover alleen hoor je soms een schot. Iedereen weet het hier alleen wordt er niet over gesproken”*.

Halverwege 2025, na meldingen over een wolf in de buurt van Garyp (Tytsjerksteradiel, Fryslân), meldden omwonenden dat ze hadden gehoord dat de wolf door iemand in de omgeving was doodgeschoten [W01].

In het vroege najaar van 2025 werd gemeld dat een wolf die een hond had gedood op een vakantiepark bij Spier, niet meer in leven was [W01]. Rond dezelfde tijd werd door boeren in Dwingeloo gemeld dat een jonge wolf, die herhaaldelijk voetgangers en hun

honden in het Dwingelderveld had benaderd — waarover uitgebreid in de lokale media werd bericht — was gedood en begraven [W01]. In maart 2026 meldden de media dat de wolf al drie maanden niet meer was gezien. Twee deskundigen hadden een week lang geprobeerd het dier te lokaliseren en van een halsbandzender te voorzien, maar vonden geen spoor van het dier (Messing, M., 2026). De combinatie van de getuigenissen van boeren en de volledige afwezigheid van enig biologisch spoor wijst erop dat de wolf is gedood.

In maart 2026 maakte de Provincie Drenthe bekend dat de wolf GW4890m — door dierenwelzijnsorganisaties “Bor” genoemd — sinds 20 november 2025 vermist is (Molema, F., 2026). De provincie had Bor aangemerkt als “probleemwolf” en een afschotvergunning afgegeven nadat hij in oktober en november 2025 herhaaldelijk goedgekeurde wolfwerende rasters had overwonnen: één in Frederiksoord, twee in Beilen en één in Dwingeloo. De wolf was een nakomeling van de Drents-Friese Regio-roedel. Gezien het patroon van georganiseerde wolvenjachten dat in deze provincie is

gedocumenteerd, kan stroperij niet worden uitgesloten als oorzaak van zijn verdwijning.

Een kreupele wolf die op 3 januari 2026 in de sneeuw werd gefilmd in de bossen rond Sellingerbos, Groningen (Sellingerbossen), zou sindsdien zijn gedood [W01]. In de weken daarna bleef er sprake van activiteit in dit gebied. Op 20 februari 2026, kort nadat Geenwolf.com een zichtmelding van een wolf op haar website en sociale media had gepubliceerd (Geen Wolf, 2026), zag een buurtbewoner drie auto's rijden over een onverhard pad in het Sellingerbos dat alleen toegankelijk is voor voetgangers. Toen de bestuurders zich realiseerden dat ze waren gezien, verlieten de voertuigen het gebied met hoge snelheid [W54].

In januari 2026 vertelde een getuige dat er tekenen waren van vestiging van wolven in het Lauwersmeergebied op de grens van Friesland en Groningen, maar dat de wolvenactiviteit zonder duidelijke verklaring gestopt was [W45]. In februari 2026 werd gemeld dat jagers actief jacht maakten op een wolf die zich kort daarvoor in het Lauwersmeergebied had gevestigd [W01].

In dit verband zijn nog twee incidenten het vermelden waard. Een getuige meldde dat begin maart 2026 in Jonkersvaart (Westerkwartier, Groningen) een goudjakhals illegaal

werd gedood, naar verluidt omdat deze voor een wolf werd aangezien [W01]. Het neerschieten van een hond in Wapse op de avond van 30 januari 2026 kan in hetzelfde licht worden gezien. De hond, genaamd Benji, liep los in een veld net buiten het dorp toen de eigenaar twee schoten hoorde en een auto in de buurt zag. Toen ze de auto naderde, herkende ze een jager uit het dorp, die toegaf dat hij een hond had neergeschoten en vervolgens wegreed, waarbij hij opmerkte: *“Waarom loop je hier ook, raar wijf”* (NOS, 2026a).

De zaak trok enkele dagen de aandacht van de nationale media. De voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV), Laurens Hoedemaker, verklaarde publiekelijk dat de jager een vergunning had om op vossen te jagen en dacht dat hij een vos had geschoten (RTV Drenthe, 2026). Veel jagers zijn echter van mening dat hij dacht dat hij op een wolf schoot [W46, W48], een standpunt dat wordt ondersteund door het feit dat Benji een grote hond was die qua uiterlijk op een wolf leek. De politie startte een onderzoek, nam het vuurwapen, de jachtakte en de telefoon van de jager in beslag en liet de hond opgraven voor autopsie. Op het moment van schrijven, in maart 2026, was het onderzoek nog gaande.

De situatie rond de wolven in Drenthe heeft reacties uitgelokt van Johan

Derksen, een bekende tv-persoonlijkheid en medepresentator van Vandaag Inside — een van de best bekeken dagelijkse talkshows in Nederland — die woonachtig is in Drenthe. In een aflevering die op 26 november 2025 werd uitgezonden, verklaarde Derksen dat boeren in Drenthe het zat zijn en het heft in eigen handen nemen: *“Die schieten hem gewoon neer”*. Hij erkende dat dit de situatie niet zou oplossen, aangezien het illegaal is en in het geheim moet gebeuren, en voegde eraan toe: *“Maar die wolvenfreaks, die tellen de wolven ook en die gaan steeds wolven missen”*. Vervolgens verklaarde hij dat hij weet waar de (gedode) wolven zich bevinden en dat de redactie van het programma in het bezit is van een video waarop te zien is hoe een wolf wordt doodgeschoten (Vandaag Inside, 2025).

◀ De “muizenvanger” die in december 2023 spoorloos verdween in Oude Willem.

▲ Screenshot van een video d.d. 11 december 2025 van de jonge wolf die voetgangers volgde in het Dwingelderveld en die naar verluidt is gedood. Bron: Facebook.

▲ In september 2023 werd een vermeende wolf gezien in de straten van Harderwijk. Later bleek het om een hond te gaan. Bron: 112harderwijk.nl/loslopende-wolf-in-harderwijk-blijkt-hond#pid=1

De Veluwe en Midden Nederland (Gelderland, Overijssel, Utrecht)

Het onderzoek identificeerde 25 (vermoedelijke) gevallen van vervolging en stroperij in deze regio tussen oktober 2021 en januari 2026. Op één na vonden deze allemaal in Gelderland plaats. Bij deze incidenten werden minimaal 24 wolven gedood. De Veluwe — met name de Noord-Veluwe rond Nunspeet, Hulshorst, Elspeet en Doornspijk — komt naar voren als de belangrijkste hotspot voor wolvenvervolging in Nederland.

Het aantal gedocumenteerde incidenten is in de loop van de tijd sterk toegenomen, van één in 2021 en drie in 2022 tot tien in 2025. Deze toename weerspiegelt zowel de uitbreiding van wolventerritoria op de Veluwe als de toenemende intensiteit van illegale activiteiten (Figuur 6). Tussen 2024 en 2025 was er een

bijzonder sterke stijging van 50% in het aantal incidenten. Hoewel de wolvenpopulatie blijft groeien, nadert zij waarschijnlijk de ecologische draagkracht van de regio. De verwachting is dan ook dat de populatiegroei zal afvlakken. De toename van het aantal gevallen van vervolging en stroperij kan dan ook niet worden verklaard door populatiegroei alleen. Aangezien de gegevensverzameling voor dit onderzoek in maart 2026 werd afgesloten, valt te verwachten dat deze trend zich zal voortzetten. De mogelijke oorzaken van deze toename worden hieronder besproken.

Vervolging van wolven

Er zijn verschillende incidenten bekend waarbij wolven opzettelijk met voertuigen werden opgejaagd. In april 2023 werd wolf GW2937m (een afstammeling van de Belgische Hechtel-Eksel-roedel) aangereden op de snelweg A12 tussen Duiven en Zevenaar en vervolgens achtervolgd door mensen op quads; de wolf moest

worden geëuthanaseerd (Animal Rights, 2024). In september 2024 filmde een man zichzelf terwijl hij probeerde een wolf te overrijden toen deze de Van Petersom Ramringweg in Nunspeet overstak; de video werd gedeeld op de Facebookgroep Geen wolf en vervolgens door de ngo De Faunabescherming op X. De zaak was voor Staatsbosbeheer aanleiding om aangifte te doen tegen de bestuurder (Showblad, 2024).

In januari 2025 verscheen een video op sociale media waarin een man en een vrouw in de buurt van Oene, Epe met hoge snelheid een wolf achtervolgden met hun auto. Terwijl de wolf voor de auto uit rende, zei de vrouw tegen de man: “*Niet aanrijden hoor. Dat vind ik zonde van mijn auto*” / “*Jammer dat hij niet door een andere wagen wordt overreden*” (Omroep Gelderland, 2025). In juni 2025 zou een grote groep omwonenden uit de omgeving van Doornspijk met de auto op pad zijn gegaan met het uitdrukkelijke doel een in het gebied gesignaleerde wolf te doden [W44]. In september 2025, na de verdwijning van Daisy — de schapehond van een schapenhouder in Epe-Heerde die door een wolf was aangevallen — werden meerdere nachten mensen in grote auto’s met lichtbakken op het

dak en in camouflagekleding waargenomen in het gebied de Renderklippen. Dit gebied is na zonsondergang gesloten voor bezoekers. Wolvenkenners vermoeden dat ze daar waren om op de wolf te jagen, in plaats van om de hond te zoeken [W48]. Een getuige die in Heerde woont, meldde dat lokale jongeren ‘s nachts regelmatig met de auto op pad gaan met het uitdrukkelijke doel om wolven te doden — en dat dit algemeen bekend is onder de bewoners in het gebied [W44].

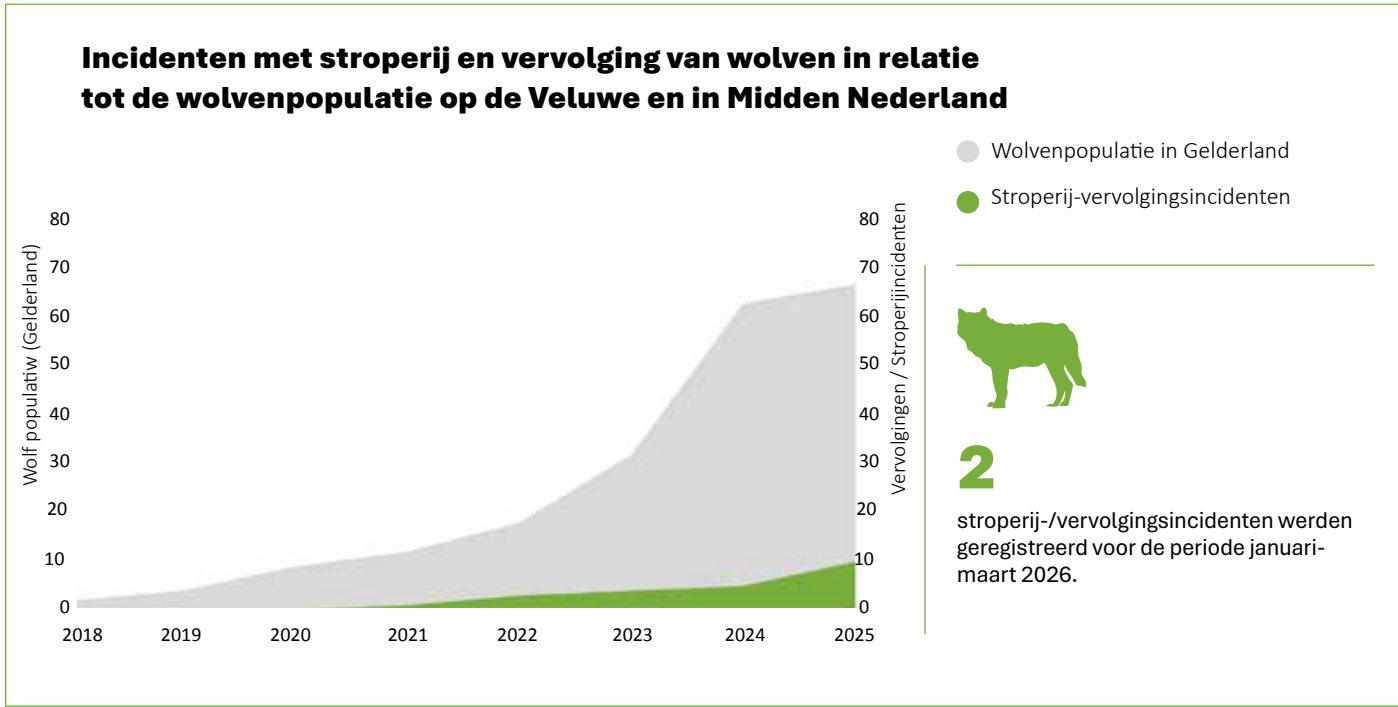
In december 2025 meldde een lid van de Facebookgroep Groep Wolf dat in het gebied tussen Putten, Krachtighuizen en Voorthuizen expres hard wordt gereden “*en er gaan extra mensen in auto’s ook ‘s nachts de straat op na een zichtmelding in de buurt*”.

In het gebied rond Ermelo, Garderen en de omliggende agrarische enclaves zijn meerdere meldingen geweest van wolven die opzettelijk met voertuigen werden achtervolgd. Volgens getuigen coördineren bewoners dergelijke activiteiten via lokale app-groepen [W14].

(Vermoedelijke) stroperij van wolven

Gedocumenteerde incidenten van wolvenstroperij op de Veluwe zijn sterk geconcentreerd in de noordelijke Veluwe, met name in en rond de dorpen Hulshorst, Nunspeet, Elspeet en Doornspijk — een cluster van agrarische gemeenschappen aan de westelijke rand van de Veluwe, waar wolven regelmatig oversteken tussen bos en landbouwgrond. Een tweede concentratie is te vinden in de centrale Veluwe, met als middelpunt de gemeenten Ede, Barneveld en Apeldoorn. Voor de zuidelijke Veluwe werden minder incidenten geregistreerd, maar het beschikbare bewijs — waaronder het stropen van Van Haften, de vader van de Zuidwest-Veluwe-roedel in 2021 en de daaropvolgende onverklaarbare verdwijning van verschillende wolven van dezelfde roedel in 2024/2025 — wijst erop dat de vervolging hier zeker zo ernstig is.

▲ een wolf wordt achtervolgd door een auto in Oene, Gelderland, januari 2025. Bron: Faunabescherming, <https://x.com/faunabescherming/status/1882687321860120787>

Figuur 6 Aantal gedocumenteerde gevallen van stroperij en vervolging op de Veluwe en in Midden-Nederland, afgezet tegen de bekende wolvenpopulatie in die regio. De eerste wolf werd waargenomen in 2018; de registratie van incidenten beslaat de periode oktober 2021–december 2025.

Noordelijke Veluwe

In september 2022 werd ten westen van de snelweg A50 bij Heerde een dode wolf (GW2932m) gevonden; uit autopsie bleek dat de doodsoorzaak niet natuurlijk was. Stichting Animal Rights loofde een beloning van € 5.000 uit voor informatie over de dader(s) en de politie stelde een onderzoek in, maar er werd niemand aangehouden (De Stentor, 2022).

In 2022/2023 deden in Hulshorst en Hierden geruchten de ronde over boeren die naar eigen zeggen wolven doodden en de kadavers in mestkelders dumpten of verbrandden in olievaten [W03]. In oktober 2024 werd geschoten op een roedel van zes tot zeven wolven die de Varelseweg bij Hulshorst passeerden [W09]. Maanden later (eind 2024/begin 2025) beweerde een boer uit Hulshorst dat hij een wolf had neergeschoten [W03]. In het voorjaar van 2025 zou een wolf zijn gedood en gedumpt in het Veluwemeer, nabij Hulshorst [W03]. In maart 2025 vertelde een man aan een getuige in Nunspeet dat hij met een groep boeren een wolf had doodgeschoten, in een pick-up had geladen en in een olievat op een boerenerf had verbrand [W50].

Meerdere getuigen hebben gemeld dat in de omgeving van Elspeet en Doornspijk wolven worden gestroopt.

Een boswachter vertelde een getuige dat in de buurt van Elspeet op wolven wordt gejaagd [W12]. Een inwoner van de noordelijke Veluwe kreeg van iemand uit Hulshorst te horen dat lokale jongeren een groepsapp gebruiken om elkaar te waarschuwen wanneer een wolf het ecoduct van het Leuvenumse Bos oversteeft in de richting van landbouwgebied, waarna ze eropuit gaan om het dier te overrijden — met de toevoeging dat er op deze manier al ongeveer 25 wolven waren gedood en in het Veluwemeer waren gedumpt [W17]. Hoewel het aantal van 25 overdreven lijkt, komt de onderliggende bewering van georganiseerde wolvenjacht overeen met andere verklaringen.

Halverwege 2025 vertelde een jager aan een getuige in Elspeet dat het in de omgeving gebruikelijk is dat mensen naar een luchtbuks grijpen als ze een wolf op hun terrein zien, en voegde daaraan toe: *“Dit gebeurt hier overal”* [W48]. Een lokale ondernemer in Elspeet zei in december 2025 tegen een andere getuige: *“Ja, inderdaad, we weten allemaal dat er wolven verdwijnen en vaak weten we ook wie, maar daar praten we niet over”* [W41]. Een inwoner van Elspeet hoorde een gesprek tussen een boer en een jager, die hij beiden persoonlijk kent, waarin de boer zei: *“Als er een wolf op mijn erf komt, schiet ik hem dood”* [W29].

In september 2025 vertelde een lid van een lokale politieke partij in Nunspeet aan een inwoner dat de lokale bevolking een wolf had gedood [W19]. In oktober 2025 hoorde een vogelaar in de buurt van Hierden van een voorbijganger dat er bij Nunspeet een wolf was gedood en verbrand [W13]. Ook in 2025 beschreef een hobby-schapenhouder uit Nunspeet aan een getuige hoe hij en andere lokale bewoners wolven opruimden: na een zichtmelding gaan ze met een groep naar de locatie, schieten het dier neer en begraven het onmiddellijk. Dezelfde groep surveilleerde naar verluidt ook op Ecoduct Hulshorst — de wildoversteek die het Hulshorsterzand en het Leuvenumse Bos op de noordwestelijke Veluwe verbindt met de agrarische gemeenschappen die grenzen aan het Veluwemeer — om wolven te onderscheppen die het landbouwgebied binnenkomen [W09].

Op 6 oktober 2025 troffen boswachters onder verdachte omstandigheden de resten aan van een mannelijke wolf in de Bloemkampen, een door Natuurmonumenten beheerd natuurgebied dat grenst aan het Veluwe Randmeer, net ten noorden van Hulshorst. Forensisch onderzoek heeft uitgewezen dat het ging om wolf

GW2664m, de vader van de Noordwest-Veluwe-roedel. GW2664m was een nakomeling van de Barnstorf-roedel in Nedersaksen, Duitsland, en vestigde in 2022 een territorium samen met wolvin GW2668f. Deskundigen denken dat de wolf mogelijk opzettelijk is gedood en in de Bloemkampen is gedumpt [W02, W16, W31].

Dit wordt bevestigd door overheidsdocumenten die Stichting Werkgroep Wolf Leusden via een verzoek op grond van de Wet open overheid (Woo) heeft verkregen. In e-mailcorrespondentie over de zaak merkte een forensisch deskundige op dat de schedel van de wolf gebroken was. Hij suggereerde dat dit zou kunnen duiden op een opzettelijke klap — mogelijk nadat het dier was aangereden. De deskundige voegde eraan toe dat het onwaarschijnlijk leek dat het dier uit eigen beweging op die plek was gekomen. De behandelende politieagent noteerde in zijn rapport dat de boswachters hadden verteld dat er lokaal *“een enorme haat tegen de wolf groeit”* en dat ze al een paar andere wolven *“kwijt”* waren. De politie stelde geen onderzoek in omdat het kadaver in te verre staat van ontbinding was om de doodsoorzaak vast te kunnen stellen (politie proces-verbaal en bijbehorende correspondentie, verkregen door Stichting Werkgroep

Wolf Leusden via een Woo-verzoek, 2025).

In november 2025 meldde een vrouw op de Facebookgroep *Wolvenplatform Nederland* dat ze een bericht had gelezen op een besloten pagina waarin werd beweerd dat er in de omgeving van Doornspijk, slechts 4 kilometer ten noordoosten van Nunspeet, meerdere wolven waren *“ingeslapen”*.

Weerstand tegen wolven is ook merkbaar in de omgeving van Heerde, aan de noordoostelijke rand van de Veluwe. Een inwoner verklaarde dat de meeste mensen in het dorp zeggen dat als een wolf zich in het dorp waagt, ze hun jachtgeweer van zolder halen om het dier te doden. Dezelfde getuige meldde in januari 2025 te hebben gehoord dat iemand in het nabijgelegen dorp Wapenveld een wolf had neergeschoten en gedood [W44].

Centrale Veluwe

Op 23 februari 2022 werd een ontbonden wolvenkarkas gevonden in de bossen bij Ugchelen, Apeldoorn. Het karkas leek te zijn begraven en vervolgens opgegraven, hoogstwaarschijnlijk door wilde zwijnen. De politie startte een onderzoek omdat er aanwijzingen

waren dat de wolf — GW3154m, een afstammeling van de Noord-Veluwe-roedel — niet een natuurlijke dood was gestorven. Er werd niemand aangehouden en de zaak werd nooit publiekelijk aangemerkt als een geval van stroperij. Uit een politie proces-verbaal dat Werkgroep Wolf Leusden via een Woo-verzoek heeft verkregen, blijkt echter dat de behandelende rechercheur tot de conclusie kwam dat stroperij de meest aannemelijke verklaring was. De rechercheur merkte op dat de wolf was begraven en bedekt met takken (politie proces-verbaal verkregen door Werkgroep Wolf Leusden via Woo-verzoek, 2026).

In augustus 2023 vond een man het karkas van een jonge wolf in de buurt van een knekelveld — een stortplaats voor karkassen van wilde dieren — op het landgoed Kroondomein Het Loo bij Hoog Soeren, Apeldoorn. De politie stelde een onderzoek in, maar vond geen bewijs van illegale activiteit. Het incident is in dit onderzoek niettemin als verdacht aangemerkt, gezien het feit dat in juni 2024 op dezelfde locatie een tweede karkas — ditmaal van een volwassen wolf — werd gevonden (Werkgroep Wolf, 2024).

◀ Mannelijke jaarling in Kroondomein Het Loo, Veluwe, augustus 2024.

▲ Karkas van een wolf gevonden in Boswachterij Ugchelen, 23 februari 2022.

“Ze moeten net doen zoals Kootwijkerbroek, daar schieten stropers elke wolf kapot, deze krijgt er geld voor, de dode wolf wordt in folie gewikkeld (tegen opsporen) en 6 voet diep in een weiland begraven. Elke Kootwijkerbroeker e.o. weet ervan en iedereen zwijgt”

In september 2023 sprak een getuige met een schapenhouder uit Wekerom die verklaarde: *“We ruimen elke wolf op die in onze buurt komt”*, waarbij hij beweerde dat drie of vier wolven in zijn gebied waren gedood en in een mestkelder waren gedumpt [W23].

In januari 2025 zag een anonieme getuige een dode wolf aan een hek hangen in de buurt van Radio Kootwijk [W30]. In februari 2025 schreef een schrijver uit Barneveld in een Facebookbericht: *“Ze moeten net doen zoals Kootwijkerbroek, daar schieten stropers elke wolf kapot, deze krijgt er geld voor, de dode wolf wordt in folie gewikkeld (tegen opsporen) en 6 voet diep in een weiland begraven. Elke Kootwijkerbroeker e.o. weet ervan en iedereen zwijgt”* [W09].

Een expert op het gebied van wolvenmonitoring, geïnterviewd in december 2025, verklaarde dat er de afgelopen jaren verschillende wolven zijn verdwenen op of nabij de militaire basis ISK Harskamp, een gebied waar wolvenmonitoring verboden is [W11]. Dit komt overeen met een gesprek dat een getuige in september 2023 had met lokale bewoners in Harskamp,

waarin zij verklaarden: *“Dat lossen we zelf wel op”* [W23].

In januari 2026 berichtte een Facebook-gebruiker uit Barneveld dat er in haar dorp op de Veluwe wolven waren doodgeschoten: *“in mijn dorp op de Veluwe zijn al wolven afgeschoten, heb de schoten ook zelf gehoord ‘s nachts, maar niemand weet er iets van”*. Op 11 januari 2026 werd een dode wolf gevonden in de tuin van een vakantiehuis in Wissel, Epe, met verwondingen die wijzen op een aanrijding (De Stentor, 2026). De wegen waren op dat moment echter bedekt met sneeuw en ijs, waardoor hard rijden onmogelijk was. Wolvenkenners beschouwden het incident algemeen als verdacht, waarbij ze opmerkten dat er de dag ervoor op sociale media meldingen waren gedeeld over waarnemingen van vier wolven in het gebied [W14, W42, W44, W60].

Zuid-Veluwe

Op 1 oktober 2021 werd het lichaam van GW1490m — bijgenaamd Van Haften — gevonden in een greppel langs de Stroeërschoolweg in Stroe,

Barneveld. Aanvankelijk werd aangenomen dat hij het slachtoffer was van een verkeersongeval, maar ballistisch onderzoek wees later uit dat hij was neergeschoten — waarmee hij tot op heden de enige wolf in Nederland is waarvan de dood forensisch is bevestigd. GW1490m was eind 2020 vanuit Duitsland gemigreerd en vormde eerder een paar met GW1792f (Toska), een vrouwtje dat omkwam bij een verkeersongeval terwijl ze drachtig was van acht welpen. Wolvenexperts denken dat hij is gedood in de buurt van Otterlo in zijn territorium Zuidwest-Veluwe — waar zijn DNA twee dagen voor de vondst van zijn lichaam werd aangetroffen op gedode schapen — en dat zijn karkas vervolgens in Stroe is gedumpt. De politie startte een onderzoek en de ngo De Faunabescherming loofde een beloning van € 16.000 uit voor informatie, maar niemand meldde zich (NOS, 2021).

De roedel van de Zuidwest-Veluwe staat nog steeds onder druk. In oktober 2025 plaatste boswachter Frank Theunissen van Staatsbosbeheer een video uit 2024 van de roedel op Bluesky, waarbij hij

opmerkte dat van de 19 wolven waaruit de roedel bestond op het moment van filmen, er slechts drie in het gebied waren overgebleven. Hij noemde verkeersslachtoffers, doden door andere wolven en verspreiding als gedeeltelijke verklaringen, maar voegde eraan toe dat niet alle verdwijningen konden worden verklaard: *“Een aantal daarvan zijn verklaarbaar (gedood door andere wolven, doodgereden) maar niet allemaal”* (Theunissen, F., 2025).

Meer bewijs dat er in dit deel van de Veluwe op wolven wordt gejaagd, komt uit een video die in september 2024 op de Facebookpagina van No Wolves Benelux werd gedeeld. Daarin is te zien hoe er vanuit een blauwe boerentractor in de buurt van Ede — binnen het territorium van de Zuidwest-Veluwe-roedel — op een wolf wordt geschoten. De wolf ontsnapte. De video werd gepost met het bijschrift: *“Wéér 1 nabij Ede. Het schot was mis”* (No Wolves Benelux, 2024).

Sinds 2021 leeft er een wolvenroedel in Nationaal Park De Hoge Veluwe. Aangezien de parkeigenaren — die uitgesproken tegenstanders zijn van de aanwezigheid van wolven in het park (Nationaal Park De Hoge Veluwe, n.d.) — geen wolvenmonitoring door BIJ12 toestaan en de resultaten van hun eigen monitoring niet delen, is het onduidelijk in hoeverre deze roedel te maken heeft met stroperij. Het park heeft zich tot het uiterste ingespannen om wolven buiten te houden, door hekken te plaatsen en in 2019 eenzijdig het Ecoduct Oud-Reemst te sluiten, een wildovergang over de N310 die het park verbindt met natuurgebied Planken Wambuis. De sluiting leidde ertoe dat op 26 september 2024 drie wolvenwelpen omkwamen bij een poging de N310 over te steken. Het vormde ook een overtreding van art. 3.5 lid 2 van de Omgevingswet, wat aanleiding was voor Animal Rights en De Faunabescherming om in april 2025 een handhavingsverzoek in te dienen bij de provincie Gelderland. Het park heeft het ecoduct in maart 2026 gedeeltelijk heropend, volgens waarnemers om handhavend optreden voor te zijn (Animal Rights, 2026).

Monitoringsgegevens

De monitoringsgegevens bevestigen het beeld dat uit de getuigenverklaringen en openbare bronnen naar voren komt. Van de 38 wolven die zonder verklaring uit de Nederlandse monitoringsgegevens zijn verdwenen, werden er 19 voor het laatst waargenomen in Gelderland — meer dan in welke andere provincie dan ook. Daaronder vier welpen uit de Noord-Veluwe-roedel (GW3239f, GW3879f, GW4007f en GW1889m), die allemaal zonder verklaring verdwenen uit een van de meest intensief gemonitorde wolvegebieden in Nederland (zie paragraaf 4.2).

Elders in Gelderland (Betuwe en Achterhoek)

Op 11 april 2026 meldde een getuige dat er onder de inwoners van Maurik, in de Betuwe in Gelderland, een video circuleerde waarop te zien was hoe een wolf werd neergeschoten [W04]. Het incident volgde op een golf van online ophitsing nadat een wolf in de buurt van het dorp was gesignaleerd. Op 24 en 25 maart 2026 werden verschillende video's van de wolf gepost op de Facebookgroepen *Wolvenmeldpunt Geen Wolf en Wolf in Maurik en omstreken*, wat leidde tot oproepen van meerdere gebruikers om de wolf te overrijden of neer te schieten. Op 26 maart plaatste een man een foto van zijn drone en bood aan de wolf te traceren (zie paragraaf 4.4.1). Aangezien de video van de schietpartij naar verluidt op 11 april al circuleerde en de online hetze op 24–26 maart een hoogtepunt bereikte, lijkt de wolf in de tussentijdse periode te zijn gedood.

In december 2025 reageerde een Facebook-gebruiker op een vraag waarom er geen wolven zijn in de Achterhoek (Oost-Gelderland) door te stellen dat alle wolven daar worden gedood en dat dit overal zou moeten gebeuren: *“Daar is afgesproken hier geen wolven. Of maar een paar dagen. Zo moeten ze het overal doen. Schieten en meteen wegwerken. Het is zo simpel op te lossen”*.

Overijssel

Er zijn geen gevallen van stroperij geregistreerd in de provincie Overijssel. Dit betekent echter niet dat er hier geen wolven worden gedood. Volgens de wolvenmonitoringsgegevens zijn drie wolven verdwenen nadat ze voor het laatst in Overijssel waren gezien — respectievelijk in 2016, 2022 en 2024 (zie paragraaf 4.2). Meerdere deskundigen hebben opgemerkt dat het opmerkelijk is dat wolven er tot nu toe niet in zijn geslaagd een territorium te vestigen in Overijssel, ondanks dat de provincie geschikte leefomgeving biedt en direct grenst aan het territorium van de Nordhorn/Klausheide-roedel net over de Duitse grens [W11, W37, W29].

De situatie in het aangrenzende Duitse grensgebied versterkt deze zorgen. Het territorium van de Nordhorn/Klausheide-roedel strekt zich uit over de Nederlandse grens tot in Twente, en het verloop binnen deze roedel is volgens deskundigen te hoog om door natuurlijke populatiedynamiek te worden verklaard — een patroon dat sterk wijst op systematische stroperij [W11, W18]. Tussen 2020 en 2022 zou de volledige roedel van dertien wolven uit het gebied zijn verdwenen, aldus getuigen met directe kennis van de regio [W11, W18]. In 2022/2023 vestigde zich een nieuw paar in Nordhorn, maar in geen van de daaropvolgende seizoenen werden welpen geregistreerd (Wolfsmonitoring.com, n.d.). Dit patroon bevestigt het beeld dat stroperij in dit grensgebied zowel hardnekkig als georganiseerd is.

“Als ik op de hoogzit zit en een wolf in beeld heb, knal ik hem af”

◀ Wolf, Zuidwest Veluwe.

“Hij zei ‘dat regelen we zelf wel’. Ik vroeg, hoe werk je die wolven dan weg. Hij zei: ‘Zaag een boom om, wolf eronder, hoor je nooit meer wat over’”

Houding en cultuur van zwijgen

Getuigenverslagen schetsen een consistent beeld van wijdverbreid anti-wolvensentiment in Overijssel, en in Twente in het bijzonder. Meerdere getuigen omschrijven het stropen van wilde dieren als een eeuwenoude traditie in deze provincie, die tevens bekend staat als een hotspot voor de vervolging van dassen en roofvogels [W11, W18]. De regio Twente, die in het oosten aan Duitsland grenst, wordt gekenmerkt door een diepgewortelde cultuur van zwijgen rond stroperij en andere illegale praktijken.

Een getuige die in Overijssel woont, verklaarde dat verschillende jagers tegen hem hadden gezegd: *“Als ik op de hoogzit zit en een wolf in beeld heb, knal ik hem af”*, en voegde eraan toe: *“Niemand komt erachter omdat er niet over wordt gepraat. Het is een kleine wereld. Je komt er niet achter wie het doet”* [W18].

Een andere getuige met uitgebreide kennis van de jagersgemeenschap in Twente beschreef de onderliggende dynamiek uitvoerig [W29]: *“Er zijn mensen zat in Twente die een geweer hebben, die buitenaf wonen. Qua stroperij is er niet zo heel veel meer te halen, maar dat wapen doen ze niet weg. En als een buurman dan een keer een probleem heeft, dan gaat hij die buurman helpen als zijn ‘noaberplicht’, dan lossen ze dat wel even op. Dat komt wel goed. En daar*

wordt niet over gepraat, dat zal heel moeilijk worden om dat te horen. Dus daar kom je niet heel snel achter” [W29]. Dezelfde getuige vertelde over een gesprek dat hij had met een jachtopziener in Twente over wolven: *“Hij zei ‘dat regelen we zelf wel’. Ik vroeg, hoe werk je die wolven dan weg. Hij zei: ‘Zaag een boom om, wolf eronder, hoor je nooit meer wat over’”* [W29].

Dit beeld wordt bevestigd door een getuige die de jagersgemeenschappen in meerdere provincies goed kent. Hij beschreef de cultuur in niet mis te verstane bewoordingen [W43]: *“Terugkomend op de wolven, dat ligt bij jachthouders, jagers. Met name in Twente, Achterhoek, Brabant, Limburg, daar heerst echt een cultuur, vooral onder ouderen maar ook bij de jongere generatie. Daar wordt niet over gepraat. Ja, we lossen het zelf op. Maar iedereen is altijd bang om namen te noemen. Dat is ook wel heel Twents, denk ik. Iedereen is bang voor zijn eigen hachje. Als je als jager wordt uitgenodigd bij een andere jager en je ziet dingen gebeuren, dan durf je niets te zeggen omdat je volgend jaar ook weer wilt worden uitgenodigd voor de jacht. Het is heel smerig, heel fout. Het zijn van die lui die leven voor de jacht. Zulke figuren hebben er heel veel voor over om te kunnen blijven jagen; ze stemmen op heel foute partijen zoals FVD omdat die voor de jacht zijn. Dat zegt wel heel erg veel over hoe die mensen erin staan”* [W43].

Centraal in deze cultuur staat het concept van noaberschap, een traditionele vorm van burenhulp die gangbaar is in Twente, de Achterhoek en Drenthe. Getuigen melden dat deze wordt ingeroepen om illegale handelingen te rechtvaardigen: als een buurman een probleem heeft met een wolf, lossen anderen dat stilletjes voor hem op. De wolf wordt ook algemeen beschouwd als een concurrent voor het wild, en voor jagers wier identiteit en sociale leven draaien om de jacht, wordt zijn aanwezigheid ervaren als een existentiële bedreiging. Verschillende getuigen merkten op dat de wolf bovendien wordt gezien als een symbool van ongewenste inmenging van de centrale overheid — een

“vreemd element” dat door het stedelijke westen wordt opgelegd — waardoor het illegaal verwijderen ervan zowel een daad van verzet als een praktische maatregel is [W10, W17, W29, W36, W39, W43, W45].

Deze mentaliteit komt duidelijk tot uiting op sociale media. In september 2025 plaatste een vrouw een bericht op de Facebookgroep ‘Geen wolf zoekt leden’: *“Wij wonen in Denekamp (Twente) hier is het helemaal rustig qua wolf. Hier zijn ze slimmer...nergens over”*. Op 29 november 2025 plaatste een gepensioneerd dierenarts uit Zwolle driemaal kort na elkaar een bericht op een Facebookgroep, in reactie op een gebruiker die zei dat wolven vroeg of laat zouden beginnen te verdwijnen: *“Gebeurt al”, gevolgd door “gebeurt wel, maar zou officieel moeten zijn”, en ten slotte “Ik zou een volgende aanval klaarliggen”*. In oktober 2025 plaatste een ondernemer uit Vasse, Twente, de volgende opmerking naar aanleiding van een discussie over wolven op LinkedIn: *“Voordat jullie uitvergaderd zijn is het aantal wolven en de overlast ervan verdubbeld. Vandaar dat we in Twente zelf een oplossing hebben bedacht en komen hier bijna geen wolven voor. Wel zo veilig voor ons vee, het wild en de kinderen”*. Een andere persoon, blijkbaar ook uit Twente gezien het dialect dat hij gebruikte, reageerde: *“Vaak buj te bange. Opruumn” (Vaak ben je te bang. Opruimen”*.

Utrecht

In de provincie Utrecht is momenteel één wolvenroedel actief, de Utrechtse Heuvelrug-roedel, genoemd naar het natuurgebied waar deze zich heeft gevestigd. Informatie van getuigen wijst erop dat de roedel (en/of eventuele rondzwervende of passerende wolven) gevaar loopt het doelwit te worden van stroperij.

In maart 2024 meldde een getuige een gesprek in een WhatsApp-groep onder paardeneigenaren bij een pensionstalling in Leersum die bekend staan als sterk anti-wolf. Het gesprek ging over een wolf die in de buurt van de stallen was gezien. Een lid schreef: *“Deze wolf is niet meer”*.

De wolf was vóór deze uitwisseling regelmatig in het gebied waargenomen; sindsdien is hij niet meer gezien [W09].

Er zijn verschillende meldingen binnengekomen over stukken vlees die in het territorium van de roedel zijn gevonden. In februari 2025 vond een wandelaar stukjes salami in het bos op de grens van landgoed Den Treek, de Leusderheide en natuurgebied de Utrechtse Heuvelrug. De salami rook vreemd; de getuige raapte het op en overhandigde het aan een plaatselijke boswachter. Het is onduidelijk of de salami met gif was bewerkt [W04, W59]. Een andere getuige meldde dat een hondenbezitter meerdere keren en op verschillende plekken stukken pens had gevonden in de buurt van de Maarnse Berg, en bovendien personen in het gebied had gezien die daar geen duidelijke reden voor leken te hebben. Het is onduidelijk of het vlees was neergelegd door natuurfotografen of dat het was vergiftigd [W60].

In januari 2025 meldde de Volkskrant dat recente camerabeelden vijf

wolven in het territorium van de roedel hadden getoond. Daarbij werd opgemerkt dat de roedel oorspronkelijk uit zeven leden bestond, waarvan er één was omgekomen bij een verkeersongeval — wat suggereert dat één lid vermist werd (Geelen, J.P., 2025). Dit komt overeen met de monitoringsgegevens, waaruit blijkt dat één welp van de roedel, GW4415m, niet meer is waargenomen sinds zijn DNA werd geïdentificeerd bij een aanval op zes schapen in Doorn in november 2024 (zie paragraaf 4.2).

De roedel verloor haar vader, GW3237m — ook bekend als Bram — in december 2025. Hij werd op last van de provincie doodgeschoten na een reeks incidenten tussen mensen en wolven in 2024 en 2025, waaronder het bijten van een vrouwelijke wandelaar, het omverlopen van een klein meisje en het aanvallen van een jongetje. Bram was de eerste wolf die in Nederland legaal werd gedood nadat hij als “probleemwolf” was aangemerkt (NOS, 2025). Binnen enkele dagen had een nieuw mannetje zijn plaats ingenomen — een wolf met

een halsbandzender die afkomstig was uit Nationaal Park De Hoge Veluwe en ongeveer 2.500 km door Overijssel en Drenthe had afgelegd voordat hij in Utrecht arriveerde (Hart van Nederland, 2026a).

“Wij wonen in Denekamp (Twente) hier is het helemaal rustig qua wolf. Hier zijn ze slimmer... nergens over”

▲ Wolf “Van Haaften”, die werd dood gevonden in een greppel in Stroe met kogels in zijn lichaam. Screenshot van een video van Opsporing Verzocht, 16 november 2021: www.youtube.com/watch?v=ulciW2Ng1mo

Zuid Nederland (Noord-Brabant, Zeeland, Limburg)

In Noord-Brabant werden twee vermoedelijke gevallen van stroperij geïdentificeerd, en één in Zeeland — in totaal drie wolven die onder verdachte omstandigheden verdwenen.

Noord-Brabant, en in mindere mate Zeeland en Limburg, bieden geschikt leefgebied voor wolven (Biersteker et al., 2024). Toch zijn tot op heden meerdere pogingen van wolven om zich in Noord-Brabant te vestigen mislukt. Getuigenverklaringen werpen licht op drie van deze pogingen — alle drie eindigend met het spoorloos verdwijnen van de wolf.

In 2021 arriveerde een mannelijke wolf (GW1954m, ook bekend als Klaas), afkomstig uit de Belgische Hechtel-Eksel-roedel, in de regio. In december 2021 werd hij waargenomen in Zeeland, waar hij

Schouwen-Duiveland overstak naar Scharendijke, alvorens terug te keren naar Noord-Brabant. Zijn DNA werd voor het laatst bevestigd na een schapenaanval in Rilland, Zeeland, op 18 maart 2022. Leden van een schietvereniging in 's-Gravenpolder zouden hebben opgemerkt dat de wolf in de grond was begraven en niet meer gezien zou worden [W61]. Een getuige verklaarde dat boeren en jagers in Zeeland fel gekant zijn tegen de aanwezigheid van wolven en dat zodra een wolf de provincie binnenkomt, er “*een bom aan paniek*” barst [W61]. Een expert op het gebied van wolvenmonitoring merkte op dat wolven die Zeeland binnenkomen, volgens de analyse van monitoringsgegevens op een “*enkele reis*” lijken te zijn en vrijwel altijd bij aankomst verdwijnen [W11].

Ook in 2021 vestigde een mannelijke wolf (GW1625m) — de eerste wolf die vanuit de Frans-Italiaanse Alpenpopulatie Nederland bereikte — zich in Groote Heide, een natuurgebied in het oosten van Noord-Brabant dat grenst aan Limburg. Hij viel regelmatig schapen aan, wat het anti-wolvensentiment aanwakkerde, maar lokale boeren weigerden consequent

Een expert op het gebied van wolvenmonitoring merkte op dat wolven die Zeeland binnenkomen, volgens de analyse van monitoringsgegevens op een “enkele reis” lijken te zijn en vrijwel altijd bij aankomst verdwijnen

◀ De wolvin (GW4097f) die vermoedelijk is gestroopt in of nabij haar territorium in Markiezaat.

beschermende maatregelen te nemen. In 2022 maakte hij een korte uitstap naar Duitsland, maar keerde terug naar Groote Heide. In juli 2023 verdween hij spoorloos; lokale boswachters gaan ervan uit dat hij is gestroopt [W61].

Begin 2024 vestigde een vrouwelijke wolf (GW4097f), afkomstig uit de Belgische Hoge Venen-roedel en eerder waargenomen in Duitsland, zich in het natuurgebied Markiezaat op de grens van Noord-Brabant en Zeeland. Tussen juni en augustus 2024 viel ze meerdere malen een kudde schapen aan in de buurt van Rilland, Zeeland (BIJ12, n.d.b, Omroep Zeeland, 2024). De schapenboer verscheen meerdere malen in de media om zijn verzet tegen de wolf kenbaar te maken (Telegraaf, 2024), en leden van No Wolves Benelux kwamen met spandoeken naar de plek en bewaakten de kudde enkele nachten als protestactie. De boer weigerde wolfwerende rasters te plaatsen. De wolf verdween kort daarna en werd voor het laatst gezien

in het reservaat in december 2024. Wolvenexperts zijn ervan overtuigd dat ze is gedood [W61]. Veelzeggend is dat er in de weken voorafgaand aan haar verdwijning meerdere nachten jagers waren waargenomen aan de rand van het Markiezaat, die het gebied — waar jacht verboden is — systematisch afspeurden met nachtzichtapparatuur [W61].

Monitoringsgegevens bevestigen de hierboven besproken getuigenverklaringen. Tussen november 2020 en september 2024 verdwenen vier wolven in Noord-Brabant en één in Zeeland (zie paragraaf 4.2).

Onderzoek op sociale media biedt verdere aanwijzingen voor het stropen van wolven in Zuid-Nederland. In april 2024 plaatste een gebruiker tijdens een discussie over wolven het volgende bericht op X: “*In Zeeland hebben ze er onlangs eentje afgeschoten. Iedereen weet wie het gedaan heeft, maar iedereen zwijgt*”). In 2025 plaatste een inwoner van

Tegelen, Limburg — op basis van zijn sociale media-activiteiten vermoedelijk een jager — een reeks opmerkingen op de Facebookpagina Geen wolf in cultuurlandschap die wijzen op kennis van en mogelijke betrokkenheid bij wolvenstroperij. In januari 2025 schreef hij: “*Verdorie ik ben woedend. Regel het zelf verdomme dat ongedierte uit*” — het ontbrekende werkwoord lijkt opzettelijk weggelaten. In mei 2025 riep hij uit: “*Ik regel het zelf!*”. In november 2025 schreef hij: “*Verdwijnen hier al maanden. Spreken is zilver. Zwijgen is goud*”. Zijn opstelling tegenover wolven wordt geïllustreerd door een foto die hij in december 2024 op zijn persoonlijke Facebookpagina plaatste, van een dode wolf met een jachtgeweer op het lichaam. De locatie is onbekend.

▲ Afbeelding van een dode wolf met jachtgeweer, geplaatst door een jager uit Limburg op zijn Facebookpagina.

Foto: Arijen Heeres

De vermiste wolven: wat monitoringsgegevens onthullen

Zorgen over onverklaarbare verdwijningen van wolven bestaan al langer. In januari 2025 publiceerde De Volkskrant een onderzoek waarin zeven ecologen en wolvenexperts werden geraadpleegd, van wie een aantal ernstige bezorgdheid uitte dat wolven vermist werden als gevolg van stroperij. *“De wolf wordt in het dichtbevolkte Nederland zoveel waargenomen, dat we moeilijk wolven over het hoofd zien”,* vertelde een expert aan de krant. *“Er worden ook zoveel sporen wél gevonden, dat het onvoorstelbaar is dat van een wolf plotseling langer dan een paar maanden niets meer wordt gevonden, ook niet in het buitenland. Dat je er nooit meer iets van vindt, is vrijwel onmogelijk”.* Een andere deskundige bestempelde de Veluwe als het meest zorgwekkende gebied en stelde dat stroperij, na verkeer en onderlinge conflicten tussen wolven, mogelijk de belangrijkste doodsoorzaak onder Nederlandse wolven is: *“Dat kunnen we niet bewijzen, maar als je ziet hoeveel wolven verdwijnen en hoeveel weerstand er tegen het dier bestaat, zou ik niet weten waarom het in Nederland anders zou zijn dan in landen om ons heen.”* (Geelen, J.P., 2025).

De omvang en spreiding van de verdwijningen

De voor dit rapport onderzochte monitoringsgegevens bevestigen deze zorgen. Van de 259 wolven waarvan het DNA tussen 2015 en december 2025 in Nederland is geregistreerd, zijn er 38 — bijna 15% — al meer dan zes maanden niet meer waargenomen in Nederland of elders in Europa. Volgens de methodologie van Jansman et al. (2021) worden zij daarom als

verdwenen aangemerkt. Het aantal verdwijningen is aanzienlijk toegenomen: vóór 2020 verdween één wolf, vergeleken met zes in 2022, vijftien in 2023 en tien in 2024. Deze stijging loopt parallel met de groei van de wolvenpopulatie, maar het tempo ervan wijst op een verslechterende trend.

	Provincie	Verdwenen wolven
1	Gelderland	19
2	Drenthe	8
3	Noord-Brabant	4
4	Overijssel	3
5	Fryslân	1
6	Limburg	1
7	Utrecht	1
8	Zeeland	1

De 38 wolven zijn voor het laatst waargenomen in acht provincies. Gelderland telde het grootste aantal verdwijningen (19), gevolgd door Drenthe (8), Noord-Brabant (4), Overijssel (3), en Fryslân, Limburg, Utrecht en Zeeland (elk 1). De concentratie in Gelderland — met name op de Veluwe, waar 16 van de 38 wolven voor het laatst werden waargenomen — is opvallend en komt overeen met het patroon van vervolging dat elders in dit rapport wordt beschreven. Van de 38 verdwenen wolven waren er 17 afkomstig uit gevestigde Nederlandse roedels, waarvan negen alleen al uit roedels op de Veluwe. Vier wolven kwamen uit Duitsland, drie uit België en twee uit de Frans-Italiaanse Alpenpopulatie; van twaalf was de herkomst onbekend.

Niet alle 38 verdwijningen kunnen aan stroperij worden toegeschreven.

Sommige wolven — met name zwervende individuen die internationale grenzen oversteken — zijn mogelijk een natuurlijke dood gestorven of buiten het bereik van de monitoringnetwerken geraakt.

Bovendien is het aantal van 38 verdwenen wolven waarschijnlijk een onderschatting. Het is uitsluitend afgeleid van wolven waarvan het DNA in Nederland is geregistreerd, terwijl een onbekend aantal wolven door het land trekt of zich er vestigt zonder genetisch te worden geïdentificeerd. Dat komt deels door de opzet van de monitoring: die richt zich vooral op het bevestigen van de aanwezigheid van territoriale wolven, waardoor zwervende individuen volledig onopgemerkt kunnen blijven.

Het DNA-identificatiebeleid bij schade aan vee versterkt dit effect. Identificatie op individueel niveau gebeurt alleen systematisch buiten bekende wolvegebieden, en binnen gebieden waar de veebescherming aan de adviesnorm voldoet. Waar de bescherming tekortschiet — en dat omvat, gezien de naar schatting 90% onbeschermde gebieden veestapel, de overgrote meerderheid van de schadegevallen — vindt individuele identificatie alleen plaats wanneer de gegevens over gevestigde wolven als ontoereikend worden beoordeeld. Wolven die worden gedood voordat hun DNA is geregistreerd, komen in geen enkele verdwijningsanalyse voor.

Met andere woorden: we tellen alleen de wolven die we kennen — en niet alle wolven zijn bekend.

◀ Wolf, Zuidwest Veluwe.

Wat internationaal onderzoek laat zien

Wat wél duidelijk is: de wolven die we kennen, verdwijnen in een tempo dat moeilijk te verklaren valt zonder menselijk handelen mee te wegen. Onderzoek naar vergelijkbare wolvenpopulaties elders in Europa wijst erop dat natuurlijke sterfte alleen onmogelijk verdwijningen van deze omvang kan veroorzaken.

Liberg et al. (2012) schatten in hun invloedrijke studie van de Scandinavische wolvenpopulatie dat stroperij verantwoordelijk was voor ongeveer de helft van de totale sterfte, en dat meer dan twee derde daarvan cryptisch was — dat wil zeggen: illegaal gedode dieren die door conventionele monitoring onopgemerkt bleven. Met behulp van genetische identificatie in een grotendeels gesloten populatie

toonden zij aan dat de meeste verdwenen wolven illegaal waren gedood, en niet waren weggetrokken of een natuurlijke dood gestorven.

Dit patroon komt overeen met bevindingen op het schiereiland Jutland, waar Sunde et al. (2021) vaststelden dat verborgen sterfte de belangrijkste oorzaak was van het verdwijnen van wolven in een eveneens dichtbevolkt en intensief bebouwd landschap. Zij concludeerden dat frequente ontmoetingen tussen wolven en personen die hen vijandig gezind zijn, in zulke landschappen tot onhoudbaar hoge sterftcijfers kunnen leiden — zelfs wanneer de meeste mensen de natuurbeschermingsregelgeving naleven.

In Polen documenteerden Nowak et al. (2021) tussen 2002 en 2020 in totaal 91 bevestigde gevallen van

illegaal gedode wolven: 54 door afschot en 37 door strikken. Bijna twee derde daarvan vond plaats in de laatste vier jaar van de onderzoeksperiode — een teken dat de vervolging snel verergerde naarmate de wolvenpopulatie zich westwaarts uitbreidde.

In Italië bleek uit onderzoek naar wolvensterfte in Toscane en Emilia-Romagna dat van de 179 bevestigde gevallen van door mensen veroorzaakte sterfte tussen 2005 en 2021, 41,9% het gevolg was van stroperij (Musto et al., 2021).

Toegepast op de Nederlandse context geven deze bevindingen aanzienlijk gewicht aan de hypothese dat een groot deel van de 38 verdwenen wolven illegaal is gedood. De geografische concentratie van verdwijningen op de Veluwe en in Drenthe — precies de gebieden waar georganiseerde

vervolging in dit rapport het uitvoerigst is gedocumenteerd — versterkt deze interpretatie. Hoewel niet met zekerheid kan worden gesteld dat elke afzonderlijke verdwijning het gevolg was van stroperij, laat de spreiding ervan in tijd en plaats zich moeilijk verklaren door natuurlijke sterfte of emigratie alleen. De 38 verdwenen wolven moeten daarom worden beschouwd als een conservatieve ondergrens voor de waarschijnlijke omvang van verborgen stroperij in Nederland gedurende de onderzochte periode.

Directe links: drie gedocumenteerde gevallen

Door de lijst van 38 verdwenen wolven te vergelijken met de getuigenverklaringen en openbaar beschikbare gegevens die voor dit rapport zijn verzameld, komen drie gevallen naar voren waarin het verdwijnen van een wolf uit de monitoringsgegevens direct samenvalt met een door een getuige gemeld stroperijincident met betrekking tot hetzelfde dier.

Van wolf GW1954m ('Klaas') werd het DNA voor het laatst geregistreerd op 18 maart 2022, na een schapenaanval in Rilland, Zeeland. Een getuigenverklaring van dezelfde datum en locatie vermeldt dat een lid van een lokale jachtvereniging verklaarde dat deze wolf “niet meer gezien zal worden en ergens begraven ligt” [W61].

Wolf GW1625m verdween in juli 2023 uit de monitoringsgegevens, nadat hij zich in Groote Heide (Noord-Brabant) had gevestigd en daar ten minste 97 schapen had gedood. Volgens een getuigenverklaring “verdween hij in juli 2023 plotseling en is hij vermoedelijk het slachtoffer geworden van stroperij” [W61].

Wolf GW4097f, een vrouwtje dat zich in 2024 in het natuurgebied Markiezaat vestigde en in december van dat jaar verdween, is eveneens onderwerp van een getuigenverklaring. Daarin wordt opgemerkt dat er in de periode vóór haar verdwijning ‘s nachts jagers in het gebied werden waargenomen —

waar jacht verboden is — en dat getuigen vermoeden dat ze is neergeschoten [W61].

In alle drie de gevallen wijzen monitoringsgegevens en getuigenverklaringen onafhankelijk van elkaar in dezelfde richting: hetzelfde dier, op hetzelfde moment, op dezelfde plek — de sterkst mogelijke bevestiging, op een teruggevonden kadaver na.

Indirecte patronen per regio

Afgezien van deze drie individueel met elkaar in verband gebrachte gevallen, tonen de gegevens een breder patroon van indirecte samenhang tussen het verdwijnen van wolven en door getuigen gemelde stroperij — een samenhang die zich moeilijk anders laat verklaren.

Op de Veluwe verdwenen in de zomer en herfst van 2023 meerdere welpen uit de Noord-Veluwe-roedel: GW3156m, GW3239f en GW3879f. Dit viel samen met geruchten uit dezelfde periode in Hulshorst en Hierden over boeren die wolven doodden en de kadavers wegwerkten in mestkelders en vuurvaten, en met getuigenverklaringen over wolven die werden gedood en in mestkelders in het Midden-Veluwegebied gedumpt.

In de herfst en winter van 2024 verdwenen vijf welpen uit drie Veluwse roedels: GW4603f en GW4604f (Noordwest-Veluwe), GW4605m (Zuidwest-Veluwe) en GW4699f en GW4700m (Midden-Veluwe). Ook dit viel samen met meldingen uit begin 2025: een boer in Hulshorst die beweerde een wolf te hebben neergeschoten, een wolf die werd gedood en in het Veluwemeer gedumpt, en georganiseerde voertuigpatrouilles met lichtbakken rond de Renderklippen.

In Drenthe verdwenen tussen 2018 en 2024 acht wolven, waaronder de welpen GW3877m (november 2023) en GW3881m (april 2024) uit de Midden-Drenthe-roedel. Dit valt samen met getuigenverklaringen over een boer in Beilen die een wolf zou hebben neergeschoten en in een vuurvast verbrand, een boer in het

gebied Oude Willem die beweerde wolven te hebben gedood, en een jager in Wapse die naar verluidt € 1.000 ontving voor het doden van een wolf. Vertrouwelijke bronnen wezen de driehoek Wapse-Diever-Vledder aan als een bijzondere hotspot voor stroperij.

In Utrecht wordt GW4415m — een welp uit de Utrechtse Heuvelrug-roedel die in november 2024 verdween — indirect in verband gebracht met twee incidenten die begin 2025 in hetzelfde gebied werden geregistreerd. Het eerste betreft vermoedelijk vergiftigd vlees dat in het bos bij de Leusderheide werd aangetroffen; het tweede een WhatsApp-groep van paardeneigenaren, gelinkt aan een pensionstalling in Leersum, waarin werd gesproken over een wolf die naar verluidt in het gebied was gedood.

In geen van deze gevallen kunnen individuele verdwenen wolven rechtstreeks aan een specifiek stroperijincident worden gekoppeld, omdat de daders de kadavers hebben weggewerkt. De herhaalde samenloop in tijd en plaats van verdwijningen en stroperijmeldingen — over meerdere provincies, roedelgebieden en jaren heen — wijst echter op systematische vervolging en laat zich moeilijk verklaren door natuurlijke sterfte of emigratie alleen.

91

bevestigde gevallen van wolvenstroperij in Polen tussen 2002 en 2020 - 54 door afschot en 37 door strikken

50%

van de wolvensterfte in Scandinavië kwam door stroperij, waarvan 2/3 cryptisch (onopgemerkt)

◀ Wolven in een Duits wildpark.

Nr.	Wolf-ID	Laatst gezien	Provincie	Laatst bekende locatie	Herkomst	Opmerkingen
1	GW620f	03/09/2016	Overijssel	Losser	Ueckermünde (DE)	Een van de eerste wolven die in Nederland genetisch is geïdentificeerd. Uitwerpselen gevonden in Losser, Overijssel (sep 2016), ongeveer 600 km van haar geboorteroedel. Spoorloos verdwenen.
2	GW849f (Janka)	29/03/2019	Drenthe	Hooghalen, Midden-Drenthe	Ueckermünde (DE)	Geboren in 2018, roedel Ueckermünde Heide, Duitsland (meer dan 700 km verderop). Kwam op 24 maart 2019 bij Emmen Nederland binnen. Zender verloor op 25 maart het signaal. DNA eenmaal aangetroffen op schapen in Hooghalen (29 maart). Nooit meer teruggevonden — opmerkelijk gezien haar opvallende halsband.
3	GW953m	31-03-2018	Drenthe	Sellingen, Westerwolde	Onbekend (DE)	Herkomst onbekend, afkomstig uit Duitsland. Zwierf in maart 2018 door Overijssel en Drenthe en viel schapen aan. Niet meer gezien sinds 31 maart 2018.
4	GW955m	23-02-2018	Gelderland	Putten	Barnstorf (DE)	In februari 2018 vanuit Duitsland Nederland binnengekomen. Waargenomen in de Betuwe, Bennekom, Veenendaal en Amersfoort. Gefilmd bij het oversteken van de A28 bij Putten. Heeft de noordelijke Veluwe bereikt, maar is sindsdien niet meer gezien.
5	GW1625m	09/07/2023	Noord-Brabant	Heeze, Heeze-Leende	Alpiene populatie (FR)	De eerste wolf die vanuit de Frans-Italiaanse Alpen Nederland bereikte. DNA voor het eerst geïdentificeerd in april 2020. Vestigde zich in Groote Heide (grens Noord-Brabant/Limburg); doodde minstens 97 schapen. Keerde na een kort uitstapje naar Duitsland (2022) terug naar Nederland. Niet meer gezien sinds juli 2023.
6	GW1889m	29/01/2023	Gelderland	Apeldoorn, Zuidoost-Veluwe	Noord-Veluwe	Geboren in de Noord-Veluwe-roedel (2019/2020). Vestigde zich in het voorjaar van 2022 op de Zuidoost-Veluwe, waar hij een paar vormde met GW2363f. Niet meer waargenomen sinds 29 januari 2023. Zijn plaats werd later ingenomen door GW2563m.
7	GW1920m	29/11/2020	Noord-Brabant		Alpiene populatie (FR)	Tweede wolf die vanuit de Frans-Italiaanse Alpen Nederland bereikte. Voor het eerst geïdentificeerd bij een schapenaanval bij Afferden (Limburg, nov. 2020). DNA vervolgens aangetroffen in Empel en Rosmalen. Niet meer gezien sinds eind november 2020.
8	GW1954m (Klaas)	18/03/2022	Zeeland	Rilland, Reimerswaal	Hechtel-Eksel (BE)	Nakomeling van de Belgische Hechtel-Eksel-roedel. Waargenomen in Zeeland (dec. 2021), stak Schouwen-Duiveland over naar Scharendijke alvorens terug te keren naar Noord-Brabant. DNA voor het laatst bevestigd na een aanval op schapen in Rilland, Zeeland (18 maart 2022). Sindsdien niet meer gezien.
9	GW2088m	14/02/2021	Gelderland	Ede, Zuidwest-Veluwe	Noord-Veluwe	Nakomeling van de Noord-Veluwe-roedel. DNA bevestigd via uitwerpselen, wilde prooidieren en een aanval op schapen (feb–apr 2021). Vermist sinds 14 februari 2021.
10	GW2670f	31/05/2022	Drenthe	Amen, Aa en Hunze	Onbekend	Voor het eerst gesignaleerd in Apeldoorn (okt. 2021). Heeft vee aangevallen in Drenthe en Groningen (apr.–mei 2022). Niet meer gezien sinds haar laatste aanval op vee in Amen op 31 mei 2022.
11	GW2902f	17/10/2022	Overijssel	Tubbergen	Scheeßel (DE)	Afstammeling van de roedel van Scheeßel, Nedersaksen (meer dan 200 km van de Nederlandse grens). Voor het eerst waargenomen in Nederland (Twenterand, juli 2022). Negen schapenaanvallen in Noordoost-Twente (juli–oktober 2022). Vermist sinds 17 oktober 2022.
12	GW2903m	08/07/2022	Gelderland	Apeldoorn, Midden-Veluwe	Onbekend	DNA geïdentificeerd via uitwerpselen op de Midden-Veluwe (juli 2022). Sindsdien niet meer gezien. Herkomst onbekend.
13	GW2904m	13/07/2022	Drenthe	Doldersum, Westerveld	Onbekend (DE)	Herkomst onbekend, afkomstig uit Duitsland. Heeft op 13 juli 2022 zeven schapen gedood in de buurt van Doldersum. Sindsdien niet meer geïdentificeerd.
14	GW2935m	23/04/2023	Limburg	Ysselsteyn, Venray	Hechtel-Eksel (BE)	Welp uit de roedel van Hechtel-Eksel, Vlaanderen. DNA aangetroffen op aangevallen schapen bij Ysselsteyn (23 april 2023). Sindsdien vermist.
15	GW3149m	09/11/2022	Gelderland	Winterswijk	Onbekend	Voor het eerst waargenomen in Winterswijk (9 nov. 2022) na het doden van een schaap. Verdween onmiddellijk daarna. Herkomst onbekend.
16	GW3150m	30/11/2022	Gelderland	Voorst	Onbekend (DE)	Afkomstig uit Duitsland, roedel onbekend. DNA aangetroffen in de buurt van Voorst na aanval op drie schapen (30 nov. 2022). Sindsdien niet meer gezien.
17	GW3156m	22/08/2023	Gelderland	Nunspeet	Noord-Veluwe	Welp uit de Noord-Veluwe-roedel. DNA voor het eerst geïdentificeerd in december 2022. Uitwerpselen onderzocht door de Universiteit Leiden in 2023. Niet meer geïdentificeerd sinds augustus 2023.

Nr.	Wolf-ID	Laatst gezien	Provincie	Laatst bekende locatie	Herkomst	Opmerkingen
18	GW3239f	22/06/2023	Gelderland	Nunspeet	Noord-Veluwe	Welp van de Noord-Veluwe-roedel. DNA gedetecteerd via uitwerpselen in februari en juni 2023 — de enige welp die dat jaar is bevestigd. Spoorloos sinds 22 juni 2023.
19	GW3240m	25/04/2023	Gelderland	Laren, Lochem	Onbekend	DNA aangetroffen bij één schapenaanval in Laren (april 2023). Sindsdien vermist. Herkomst roedel onbekend.
20	GW3241f	21/02/2023	Gelderland	Barneveld	Onbekend	DNA eenmaal aangetroffen via uitwerpselen aan de westelijke rand van de Noord-Veluwe (februari 2023). Geen verband met aanvallen op vee. Sindsdien niet meer gezien. Herkomst onbekend.
21	GW3242f	15/03/2023	Drenthe	Schoonebeek, Emmen	Onbekend	DNA geïdentificeerd bij één aanval op vee in de buurt van Schoonebeek (15 maart 2023). Sindsdien vermist. Herkomst onbekend.
22	GW3618m	30/05/2023	Drenthe	Midden-Drenthe	Onbekend	Genetisch bevestigd via uitwerpselen in mei 2023. Sindsdien niet meer gezien. Herkomst roedel onbekend.
23	GW3810f	23/10/2023	Noord-Brabant	Sint Anthonis, Land van Cuijk	Onbekend	Heeft vier schapen aangevallen in Sint Anthonis (23 okt 2023). Herkomst onbekend. Sindsdien vermist.
24	GW3812m	05/04/2024	Overijssel	Kallenkote, Steenwijkerland	Drents-Friese Regio	Een welp van de roedel van de Drents-Friese Regio. Betrokken bij 23 aanvallen op schapen in Drenthe, Friesland en Overijssel (nov. 2023–apr. 2024). Sindsdien vermist.
25	GW3877m	27-11-2023	Drenthe	Midden-Drenthe	Midden-Drenthe	Welp uit de roedel van Midden-Drenthe. DNA bevestigd in november 2023. Sindsdien vermist.
26	GW3879f	05/11/2023	Gelderland	Epe	Noord-Veluwe	Welp van de Noord-Veluwe-roedel. DNA eenmaal vastgesteld via uitwerpselen (5 nov. 2023). Sindsdien niet meer geïdentificeerd.
27	GW3880m	19/11/2023	Gelderland	Ede	Onbekend	Eenmaal geïdentificeerd via uitwerpselen in Gelderland (november 2023). Sindsdien niet meer gezien. Herkomst van de roedel onbekend.
28	GW3881m	08/04/2024	Drenthe	Amen, Aa en Hunze	Midden-Drenthe	Welp van de roedel van Midden-Drenthe. Betrokken bij 14 schapenaanvallen in Drenthe (dec. 2023–apr. 2024). Sindsdien vermist.
29	GW4006m	01-01-2024	Gelderland	Noordwest-Veluwe	Noordwest-Veluwe	Welp van de Noordwest-Veluwe-roedel. Genetisch bevestigd in januari 2024. Sindsdien vermist.
30	GW4007f	03/01/2025	Gelderland	Apeldoorn	Noord-Veluwe	Welp van de Noord-Veluwe-roedel. DNA bevestigd in februari 2024 en opnieuw op 3 januari 2025. Sindsdien vermist.
31	GW4010f	20/12/2023	Fryslân	Makkinga, Ooststellingwerf	Drents-Friese Regio	Welp van de roedel van de Drents-Friese Regio. Betrokken bij een schapenaanval in Makkinga. Sindsdien vermist.
32	GW4097f	20/09/2024	Noord-Brabant	Bergen op Zoom / Rilland	Hoge Venen (BE)	Solitaire wolvin van de Hoge Venen-roedel, Wallonië. DNA gedetecteerd in Duitsland (mei 2024), vestigde zich vervolgens in het Markiezaat-natuurgebied (grens Zeeland/Noord-Brabant). Viel zeven keer onbeschermd schapen aan in de buurt van Rilland (jun–aug 2024). Laatst bevestigd via uitwerpselen op 20 september 2024; laatst gezien op camera 10 december 2024. Sindsdien vermist.
33	GW4415m	17/11/2024	Utrecht	Doorn, Utrechtse Heuvelrug	Utrechtse Heuvelrug	Welp van de Utrechtse Heuvelrug-roedel. DNA bevestigd tijdens een schapenaanval in Doorn (17 nov. 2024). Sindsdien niet meer gezien.
34	GW4603f	09/11/2024	Gelderland	Ermelo	Noordwest-Veluwe	Nakomeling van de Noordwest-Veluwe-roedel, geboren in 2024. DNA bevestigd in november 2024 samen met haar zus GW4604f. Sindsdien niet meer geïdentificeerd.
35	GW4604f	09/11/2024	Gelderland	Ermelo	Noordwest-Veluwe	Nakomeling van de Noordwest-Veluwe-roedel, geboren in 2024. DNA bevestigd in november 2024 samen met haar zus GW4603f. Sindsdien niet meer geïdentificeerd.
36	GW4605m	15-11-2024	Gelderland	Otterlo, Ede	Zuidwest-Veluwe	Welp van de Zuidwest-Veluwe-roedel. DNA geïdentificeerd na een schapenaanval bij Otterlo. Sindsdien niet meer gezien.
37	GW4699f	15/12/2024	Gelderland	Apeldoorn, Midden-Veluwe	Midden-Veluwe	Welp van de Midden-Veluwe-roedel. DNA tweemaal bevestigd via uitwerpselen (nov–dec 2024). Vermist sinds 15 december 2024.
38	GW4700m	01/10/2024	Gelderland	Midden-Veluwe	Midden-Veluwe	Welp van de Midden-Veluwe-roedel. DNA bevestigd in oktober 2024. Sindsdien niet meer gezien.

Tabel 2: Als verdwenen geclassificeerd zijn wolven waarvan het DNA al meer dan zes maanden niet meer is aangetroffen, in Nederland noch elders in Europa. Gesorteerd op GW-nummer (oplopend). Methodologie volgens Jansman et al. (2021). Bronnen: BIJ12 voortgangsrapporten; BIJ12-gegevens over wolvenwaarnemingen; BIJ12-gegevens over aanvallen op vee. Samengesteld door de auteurs (maart 2026).

4.3

Wie doden wolven in Nederland?

De in paragraaf 4.1 beschreven incidenten wijzen er sterk op dat boeren en jagers de belangrijkste daders zijn van het stropen en vervolgen van wolven in Nederland. In deze paragraaf worden beide groepen nader onderzocht, op basis van getuigenverklaringen, onderzoek op sociale media en openbare bronnen.

Een opmerking over het onderscheid tussen beide groepen is hier op zijn plaats. In Nederland heeft een aanzienlijk deel van de boeren een jachtvergunning en jaagt regelmatig op eigen land of in de directe omgeving; het onderscheid tussen boer en jager is in de praktijk dan ook niet altijd zinvol. Anderen hebben geen vergunning, maar

proberen zelf wolven te schieten met een luchtgeweer (PCP) of rekenen erop dat lokale jagers dit voor hen doen. De twee volgende subparagrafen volgen het onderscheid dat getuigen en open bronnen hanteren, met de kanttekening dat de grens tussen beide vloeiend is.

4.3.1

Boeren

Boeren zijn betrokken bij een aanzienlijk deel van de in dit onderzoek gedocumenteerde gevallen van stroperij en vervolging. Meerdere getuigen in Drenthe en op de Veluwe meldden dat boeren wolven hebben doodgeschoten en de kadavers hebben verbrand in vuurvaten of in mestkelders gedumpt, en verschillende boeren gaven dit rechtstreeks toe — aan getuigen, op sociale media of in persoon.

In oktober 2022 kwam een boer uit Fluitenberg, Drenthe, in het nieuws toen hij uit protest het kadaver van zijn door een wolf gedode geit op de trappen van het provinciehuis van Drenthe dumpte. Hij vertelde journalisten dat hij na het ontdekken van de dode geit naar buiten was gegaan en de wolf opzettelijk met zijn auto had aangereden en verwond. Voor hem was de wolf de laatste druppel: er wordt vee afgenomen, boeren kampen met de stikstofcrisis en de druk om hun bedrijf te herstructureren, terwijl beleidsmakers in Den Haag onverschillig lijken (RTV Drenthe, 2022).

Boeren zijn steeds openhartiger geworden over het feit dat ze het heft in eigen hand nemen. In mei 2023 verklaarde een schapenhouder uit Hijken tijdens een bijeenkomst met de wolvencommissie van de provincie Drenthe: *“Boeren schaffen wapens aan om zelf op de wolf te jagen”* (Steenwijker Courant, 2023). In december 2025 vertelde een Gelderse boer tijdens een demonstratie in Barneveld, georganiseerd door Actiegroep Wolven Weg, aan een journalist dat mensen op het platteland gewend zijn problemen op te lossen wanneer dat nodig is: *“Dat is geen dreigement. Maar als de stemming nog slechter wordt, gaan we toe naar klopjachten zoals we die in de negentiende eeuw hebben gezien toen de laatste wolf in Nederland werd geschoten. Dat moeten we zien te vermijden”* (Telegraaf, 2025).

De omvang en openheid van de betrokkenheid van boeren kwam het pregnantst naar voren op de nationale televisie op 26 november 2025, toen Johan Derksen — een prominente co-presentator van Vandaag Inside en inwoner van Drenthe — verklaarde dat boeren in de provincie wolven neerschieten en deze in het geheim opruimen. Hij voegde daaraan toe dat de redactie van zijn programma beschikt over een video waarop te zien zou zijn hoe een wolf wordt doodgeschoten (Vandaag Inside, 2025).

Dat een nationale televisiepersoonlijkheid openlijk over wolvenstroperij kan spreken — inclusief het bestaan van videobewijs van een neergeschoten wolf — zonder dat dit kennelijk gevolgen heeft, is veelzeggend. Het wijst erop dat het doden van wolven binnen bepaalde gemeenschappen niet als misdrijf wordt ervaren, maar als een legitieme, zij het juridisch problematische, reactie op een probleem dat de overheid niet heeft weten op te lossen. Deze normalisering is zichtbaar in de incidenten die in dit onderzoek zijn gedocumenteerd: boeren praten over het neerschieten van wolven met getuigen die ze net hebben ontmoet, bekentenissen circuleren vrijelijk in lokale WhatsApp-groepen en op Facebook, en plattelandsbewoners beschrijven een gedeeld besef dat wolven worden gedood en dat niemand er iets over zal zeggen. De inwoner van Elspeet die tegenover een getuige opmerkte dat mensen in Elspeet allemaal weten dat er wolven verdwijnen en wie verantwoordelijk is, maar zwijgen, beschreef geen uitzondering — hij beschreef een sociale norm [W29].

In sommige gebieden worden veehouders die wolfwerende rasters plaatsen als verraders gezien en staan zij onder druk van andere boeren, die beschermende maatregelen beschouwen als capitulatie voor het overheidsbeleid en het bevorderen van co-existentie [W01, W17, W34, W35, W61]. Deze sociale controle

reikt verder dan de eigen gemeenschap. Een boer in Zeeland die meerdere wolvenaanvallen op zijn onbeschermd schapen had meegemaakt en overwoog rasters te plaatsen, kreeg telefoontjes van boeren op de Veluwe die hem aanspoorden dit niet te doen: het zou immers betekenen dat hij de aanwezigheid van de wolf accepteerde. In plaats daarvan adviseerden zij hem de media-aandacht voor elke aanval te maximaliseren, om zo de publieke druk voor het afschieten van wolven op te voeren [W61]. In het noordoosten van Nederland zouden sommige boeren nog verder zijn gegaan en door anderen geplaatste wolfwerende rasters hebben gesaboteerd, om aan te tonen dat dergelijke rasters niet effectief zijn [W01]. Indien bevestigd, gaat het niet langer om louter sociale druk, maar om het opzettelijk ondermijnen van de beschermingsmaatregelen die de kern vormen van het Nederlandse wolvenbeleid.

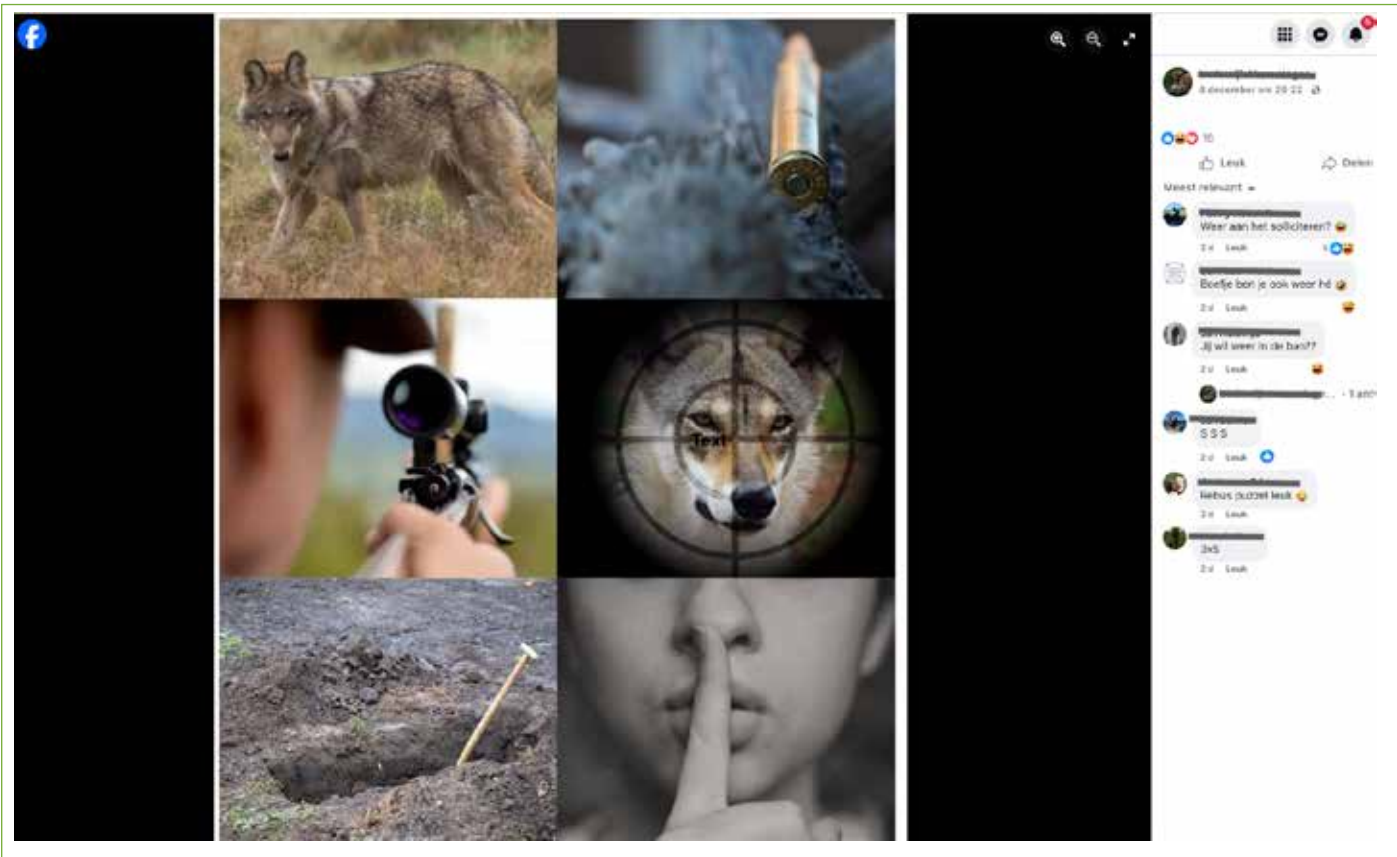

>14%

zijn meer dan zes maanden niet waargenomen in Nederland of elders in Europa en worden derhalve aangemerkt als verdwenen.

Binnen bepaalde gemeenschappen wordt het doden van wolven niet als misdrijf ervaren maar als een legitieme, zij het juridisch problematische, reactie op een probleem dat de overheid niet heeft weten op te lossen

◀ Wolvenwelpen op akkerland, Zuidwest Veluwe.

4.3.2

Jagers

Getuigenverklaringen wijzen consequent op jagers — inclusief boerenjagers, dat wil zeggen boeren met een jachtakte — als de meest waarschijnlijke daders van wolvenstroperij in Nederland.

Afgezien van hun eerder beschreven houding tegenover wolven bevinden jagers zich structureel in een gunstige positie om ongezien illegaal te doden. Zij zijn ‘s nachts regelmatig aanwezig in landelijk gebied, zijn legaal bewapend, en beschikken over de vaardigheden en uitrusting — waaronder warmtebeeldcamera’s, nachtzichtapparatuur en terreinkennis — om wolven op te sporen en te doden zonder te worden ontdekt. Daarnaast hebben zij netwerken om hun activiteiten te coördineren en het stilzwijgen te bewaren. Kortom: zij beschikken over de middelen, de gelegenheid én de expertise om op wolven te jagen op een manier die moeilijk op te sporen en nog moeilijker te vervolgen is. Jagers spelen een prominente rol in

de incidenten die in paragraaf 4.1 zijn gedocumenteerd. In het noordoosten zou een jager in Wapse tegen betaling een wolf hebben gedood, maakten jagers in het Lauwersmeergebied jacht op een nieuw aangekomen wolf, en meldde een getuige drijfjachten op de Uffelter Es die via het Geen Wolf-netwerk werden gecoördineerd. Op de Veluwe vertelde een jager aan een getuige dat het in de omgeving van Elspeet gebruikelijk is wolven met een luchtbuks neer te schieten zodra ze op een terrein verschijnen; hij voegde eraan toe dat dit “hier overal gebeurt” [W48]. Ook onder degenen die na de verdwijning van een schaapshond nachtelijke patrouilles uitvoerden met op daken gemonteerde lichtbakken nabij de Renderklippen, zouden zich jagers hebben bevonden. In Zeeland en Noord-Brabant werden jagers met nachtkijkers gesignaleerd in de omgeving van wolf GW4097f, rond de tijd van haar verdwijning.

De onderstaande verklaringen, afkomstig uit interviews met boswachters, jagers en andere getuigen, schetsen een consistent beeld van een beroeps cultuur waarin de wolf als concurrent wordt gezien en het illegaal doden ervan op grote schaal wordt getolereerd, zo niet actief aangemoedigd.

Een jager die voor dit onderzoek werd geïnterviewd, was openhartig over de houding binnen zijn eigen gemeenschap: “in hun hart willen jagers natuurlijk het liefst die wolf kwijt, denk ik. Er zijn jagers die de wolf als een concurrent zien. Nou, dat moet je dus niet zeggen” [W46]. Een boswachter met ruime ervaring in Twente was explicieter: “Van de jagers in Twente deugt er 90% niets van. Ik durf te stellen dat een groot deel van de jagers constant over de grenzen gaat. Het zijn stropers met een akte. Als er een jager op een hoogzit zit om een ree te schieten en er loopt een wolf of een das voorbij, dan krijgt hij ook een kogel” [W43].

Een boswachter die in verschillende provincies heeft gewerkt, liet zich onomwonden uit over de rol van jagers bij wolvenstroperij: “Met de middelen die er tegenwoordig zijn en wetende hoe de gemiddelde jager naar wolven kijkt heb ik er niet zo veel vertrouwen in dat ze geen wolven schieten als ze er een tegen komen. Als er tien wolven gestroopt zijn, is dat 7-8 keer door jagers. Wolven maken geen schijn van kans.” Hij voegde eraan toe: “Voor alle duidelijkheid: Ik heb het over een deel van de jagers. Ik ken een hoop jagers die het niet in hun hoofd zouden halen om op wolven te schieten, die zijn pro wolf” [W28].

Een boswachter op de Veluwe vertelde over een gesprek tijdens een bijeenkomst, omstreeks 2021: “Een jager zei tegen me: als ik een wolf zie, schiet ik hem dood en gooi ik hem in de verbrandingsoven” [W61]. Een getuige die gesprekken tussen jagers op de Veluwe had opgevangen, beschreef de nonchalante toon waarop het illegaal doden van wolven ter sprake kwam: “Ik hoor jagers zeggen: ‘Als ik hem voor mijn loop krijg, dan haal ik gewoon over en dan helpt de hele straat om te begraven.’ En een ander zegt: ‘Je kunt hem ook gewoon in de gierput gooien. Daar hebben we hier genoeg van’” [W48]. Dezelfde getuige bood belangrijke context voor de vraag waarom de wolf binnen jagerskringen zoveel vijandigheid oproept: “Jagen is een levensstijl. Want ja, dit is wat hun de hele dag bezighoudt. Ze hebben honden voor het jagen. Ze hebben een auto voor het jagen. Ze hebben alle vrije tijd voor het jagen. Ze hebben een kledingstijl voor het jagen. Het is gewoon een lifestyle. En daarom is het ook zo heftig voor ze dat die wolf rondloopt. Want hij bedreigt hun identiteit als jager. En dat snap ik dan wel, als jij je hele leven daaromheen bouwt en als het dan niet meer gaat zoals je gewend bent, het een echt grote inbreuk op jouw persoonlijke levenssfeer is” [W48].

Een boswachter ging dieper in op de economische dimensie en maakte daarbij onderscheid tussen drie soorten jagers in Nederland. De eerste zijn de kleinwildjagers — boeren die op eigen land op hazen, fazanten en konijnen jagen, deels voor

schadebestrijding en deels voor hun plezier. De tweede groep bestaat uit reeënjagers, die in het hele land actief zijn, ook op landbouwgrond. De derde, en economisch gezien belangrijkste, groep zijn de grofwildjagers — door de getuige omschreven als “de rijke elite die in Nederland jaagt” — die de jachtrechten op groot wild bezitten, voornamelijk op de Veluwe [W28]. Deze groep opereert binnen een omvangrijk commercieel systeem: jachtrechten worden via formele overeenkomsten verpacht, doorgaans voor een periode van zes jaar, en grondeigenaren — waaronder kleinere eigenaren op de Veluwe die rechten hebben op gebieden met edelherten en wilde zwijnen – zijn afhankelijk van deze inkomsten. “Dat gaat om tonnen. Die kleinere grondeigenaren hebben dat inkomen nodig. En dan wordt het heel vervelend als er een wolf komt die het gratis voor je doet. Daar zit hem de crux. Het komt neer op geld, puur en simpel” [W28].

Een jager bevestigde deze economische logica en uitte tegelijkertijd zijn eigen vermoedens over de betrokkenheid van collega-jagers: “Het zou best kunnen dat jagers betrokken zijn bij het stropen van wolven. Als je veel geld betaalt voor een gebied en al het wild is weg, dan raakt dat de mensen die hun verdienmodel daarvan hebben. Dus die zien de wolf als concurrent. Ik twijfel er niet aan dat het gebeurt. Ik twijfel er niet aan. Maar ik kan je geen concreet voorbeeld geven” [W46].

De financiële belangen van jagers rond de wolf komen ook op institutioneel niveau duidelijk naar voren. In een blogpost op de website van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV) betoogde voorzitter Laurens Hoedemaker — die tevens voorzitter is van de European Federation for Hunting and Conservation (FACE) — dat jagers gecompenseerd moeten worden voor schade door wolven. Hij verklaarde: “Jagers investeren in hun jachtveld en betalen jachtpacht aan de grondeigenaar. Als door de komst van de wolf het wild uit zo’n jachtveld verdwijnt, is dat een enorm waardeverlies. Dat zou wel gecompenseerd moeten worden.

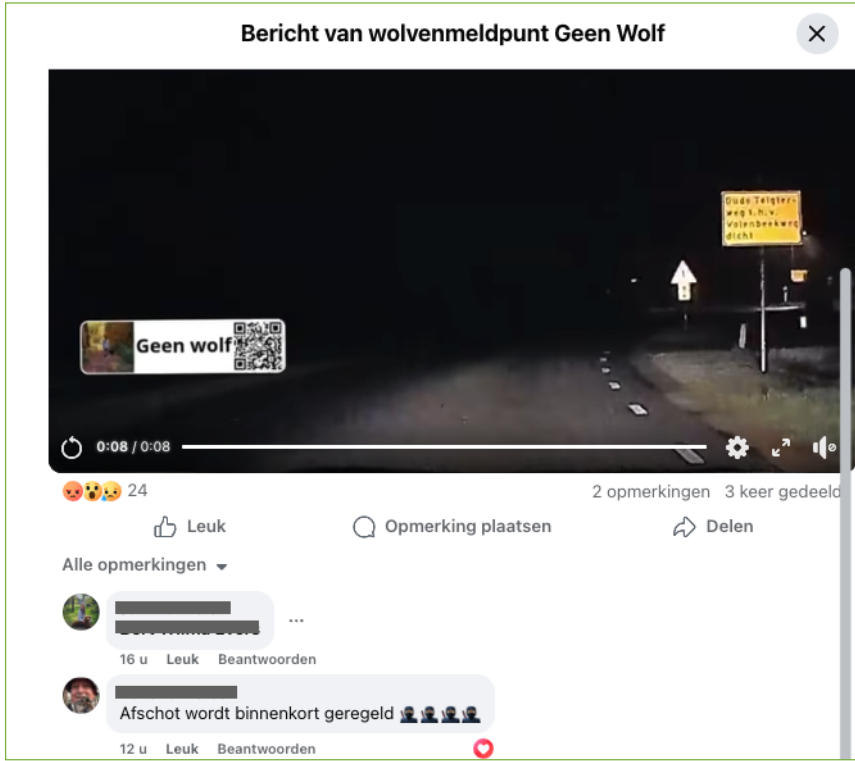
Jagers zijn belanghebbenden in het buitengebied en daarmee is het volstrekt logisch dat ook het jagersbelang als gerechtvaardigd belang in de afwegingen meegewogen wordt” (Hoedemaker, L., 2019).

Het gesloten karakter van de jachtgemeenschap — en de sociale druk die tot zwijgen dwingt — werd door meerdere getuigen aangewezen als een belangrijke belemmering om daders ter verantwoording te roepen. Een boswachter verwoordde het zo: “Faunabeheer is een enorm gesloten wereldje, het is bijna sekte gedrag. Ze zwijgen. Ze praten er niet over, ze sluiten de ogen” [W28]. Een getuige met directe kennis van de jachtcultuur in Twente beschreef hoe angst voor sociale uitsluiting leden van de gemeenschap ervan weerhoudt illegaal gedrag te melden: “Iedereen is bang voor zijn eigen hachje. Als je als jager wordt uitgenodigd bij een andere jager en je ziet dingen gebeuren dan durf je niets te zeggen omdat je volgend jaar ook weer wil worden uitgenodigd voor de jacht” [W43].

“Jagers investeren in hun jachtveld en betalen jachtpacht aan de grondeigenaar. Als door de komst van de wolf het wild uit zo’n jachtveld verdwijnt, is dat een enorm waardeverlies. Dat zou wel gecompenseerd moeten worden.”

◀ Figuur 7 Compilatie van afbeeldingen die Shoot, Shovel & Shut-up uitbeelden, geplaatst door een jager uit de Veluwe, Gelderland, op zijn Facebookpagina, 8 december 2025.

“Als de overheid haar plichten verzaakt dan lossen we het zelf op. De tijd van praten is inmiddels ruimschoots verstreken”

De hierboven beschreven getuigenverklaringen worden bevestigd door het onderzoek op sociale media, waar talrijke jagers op Facebook opmerkingen plaatsten die wijzen op kennis van, steun voor of directe betrokkenheid bij wolvenstroperij. Hieronder volgt een selectie van representatieve voorbeelden.

Een jager van de Veluwe, die zichzelf op zijn Facebookpagina omschrijft als boswachter, toezichthouder natuur, wolvenexpert en jager, plaatste tussen september 2025 en februari 2026 een reeks steeds explicietere berichten. In september 2025 presenteerde hij het illegaal doden van dieren als een grondwettelijk recht: *“Het is heel simpel. Het is in de grondwet vastgelegd dat iedereen recht heeft op een veilige leefomgeving. De overheid is verplicht om daar op toe te zien en tegen onveilige situaties op te treden. Bovendien heeft iedereen het recht zichzelf te verdedigen. Als de overheid haar plichten verzaakt dan lossen we het zelf op. De tijd van praten is inmiddels ruimschoots verstreken”*. In december 2025 plaatste hij een compilatie van afbeeldingen die de *“Shoot, Shovel and Shut up”*-aanpak uitbeelden — ook bekend als de 3-S-methode, een eufemisme voor het illegaal doden en heimelijk wegwerken van wolven en andere

ongewenste dieren in het landelijk gebied (figuur 7). Diezelfde maand bood hij, in reactie op een Facebook-bericht over de moeilijkheden bij het afschieten van wolf Hubertus, zijn diensten aan en beschreef hij zijn voorkeursmethode in detail: *“Ze mogen me nog steeds bellen, maar dan doen we het op wel om mijn manier. Eerst een paar voerplekken aanleggen en dan aanzitten in het donker 😊”*. De verwijzing naar Hubertus betreft de wettelijke afschotvergunning die in mei 2025 werd afgegeven voor wolf GW4655m — bijgenaamd Hubertus — nadat het dier een jogger had gebeten in Nationaal Park De Hoge Veluwe. Ondanks maandenlange inspanningen slaagden de bevoegde jagers er niet in de wolf te lokaliseren en hem te schieten onder de strikte voorwaarden van de vergunning (De Gelderlander, 2025). In februari 2026 plaatste de jager een afbeelding van een wolvenhuid met daarop een geweer en munitie, met als bijschrift *“Aan alle wolven knuffelaars...”* (figuur 14).

Een ondernemer en jager uit Putten, de Veluwe, maakte begin 2026 twee veelzeggende opmerkingen. In januari 2026 reageerde hij op een bericht in de Facebookgroep Geen Wolf over een wolvenaanval op vee in Duitsland door elf ninja-emoji's te posten: 🥷🥷🥷🥷🥷🥷🥷🥷🥷🥷 — een symbool

dat in anti-wolf groepen algemeen wordt begrepen als verwijzing naar jagers — zonder verder commentaar. In februari 2026 reageerde hij op een wolvenwaarneming in de buurt van Putten op de Facebookgroep Geen wolf in cultuurlandschap met de opmerking: *“Afschot wordt binnenkort geregeld”*, opnieuw vergezeld van ninja-emoji's (figuur 8).

Een jager uit de Achterhoek, in het oosten van Gelderland, plaatste in maart 2025 een foto op de Facebookgroep Weg met de Wolf met daarop de woorden *“Schiessen, Schaufeln, Schweigen”* — de Duitse variant van *“Shoot, shovel, shup up”* — waarmee hij geen twijfel liet bestaan over zijn houding ten opzichte van wolven in zijn omgeving (figuur 9).

Het bredere patroon van betrokkenheid van jagers bij wolvenstroperij beperkt zich niet tot berichten op sociale media. In mei 2021 meldde Stichting Wolf Nederland dat zij meerdere telefoontjes en berichten had

◀ Figuur 8 Reactie van een jager in de Facebookgroep Geen Wolf die wijst op kennis van of betrokkenheid bij wolvenstroperij, februari 2026.

▲ Figuur 9 Afbeelding geplaatst door een jager uit de Achterhoek, Gelderland, op zijn Facebook, maart 2025.

ontvangen van jagers die vertelden dat er actief jacht werd gemaakt op een wolf die was gesignaleerd nabij Katlijk, Fryslân. Volgens de organisatie waren sommige jagers door boeren benaderd met een vergoeding van 3.000 tot 5.000 euro voor elke wolf die op hun erf werd afgeleverd (Omrop Fryslân, 2021). De voorzitter van de Jagersvereniging Fryslân ontkende dat leden van zijn vereniging hierbij betrokken waren, maar de meldingen illustreren dat het uitloven van geld voor het doden van wolven — een patroon dat in de getuigenverklaringen in dit rapport steeds terugkeert — al jaren openlijk wordt besproken binnen jachtkringen.

De identificatie van jagers als de belangrijkste daders van wolvenstroperij komt overeen met bewijsmateriaal uit andere Europese landen. In Polen constateerden Nowak et al. (2021) dat in zes van de zeven gevallen waarin de schutter uiteindelijk werd veroordeeld, jagers verantwoordelijk waren. In Noorwegen leidde een spraakmakende zaak, onderzocht door de eenheid voor milieudelicten Økokrim, in 2015 tot de veroordeling van vijf mannen voor het illegaal doden van wolven — door de rechtbanken behandeld als georganiseerde misdaad. Allen waren houders van een jachtvergunning (Sollund, 2017). In Denemarken werd

in 2018 een jager veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van 40 dagen en inbeslagname van zijn geweer voor het neerschieten van een wolf; het Deense Hof van Beroep bekrachtigde de veroordeling in 2019 en voegde een schorsing van twee jaar van zijn jachtakte toe — het eerste vonnis van zijn soort in Denemarken (Xinhua, 2019). In Finland werden in april 2025 maar liefst 26 jagers veroordeeld in wat de politie het grootste stroperijproces van het land noemde, nadat zij tussen 2019 en 2023 in Noord-Savo illegaal drie wolven, zes lynxen, een veelvraat en verschillende beschermde vogels hadden gedood; de zwaarste straf was een voorwaardelijke gevangenisstraf van 18 maanden (Sweden Herald, 2025). In Italië stelden Musto et al. (2021) vast dat 41,9% van de bevestigde gevallen van door mensen veroorzaakte wolvensterfte in Toscane en Emilia-Romagna het gevolg was van stroperij (zie ook paragraaf 4.2). De auteurs merken op dat jagers met wolven in conflict komen en op hen jagen omdat zij hen als concurrenten om wild zien, en concluderen dat het illegaal doden van wolven door jagers — gezien de wijdverbreide jacht op wilde zwijnen en herten in heel Midden-Italië — waarschijnlijk niet beperkt blijft tot specifieke locaties, maar op meerdere plaatsen voorkomt. Uit onderzoek onder Noorse jagers door Skogen et

€3.000-5.000

boden boeren aan jagers voor elke wolf die op hun erf werd afgeleverd

26

jagers werden veroordeeld in Finland voor het stropen van wolven en andere dieren, in Finland's grootste stroperijproces ooit. De zwaarste straf was 18 maanden voorwaardelijke celstraf

41,9%

van de door mensen veroorzaakte wolvensterfte in Toscane en Emilia-Romagna, Italië, was het gevolg van stroperij

al. (2021) bleek dat één op de vijf weigerde illegaal gedode wolven te melden; die onwil werd verklaard door wantrouwen jegens milieu-instanties en door anti-elitesentiment — een patroon van culturele weerstand binnen jacht-gemeenschappen dat sterk overeenkomt met wat getuigen in dit onderzoek beschreven in Twente, op de Veluwe en daarbuiten.

Het verband tussen jagers en het doden van wolven in Drenthe kwam openlijk naar voren in een Facebook-reactie op 24 maart 2026. In reactie op een bericht over een recente wolvenwaarneming in Hengelo, Overijssel, in de groep *“De wolf in Nederland – Tussen wens en werkelijkheid”*, schreef een inwoner van Assen, Drenthe: *“Wolf hoort niet in ons land. Gewoon afschieten. Gelukkig dat boeren met een jachtvergunning wel een handje willen helpen hier in Drenthe”* (figuur 10). De opmerking werd kort na het maken van de onderstaande schermafbeelding verwijderd, wat erop wijst dat de auteur of de groepsbeheerder zich bewust was van het belastende karakter ervan.

▲ Figuur 10 Screenshot van een Facebookreactie van een inwoner van Assen, Drenthe, die beweert dat boeren met een jachtvergunning in Drenthe wolven afschieten (24 maart 2026).

Georganiseerde netwerken en samenwerking

Er zijn sterke aanwijzingen dat het stropen en vervolgen van wolven niet louter spontaan gedrag is van individuele boeren en jagers, maar in aanzienlijke mate wordt gecoördineerd door een netwerk van georganiseerde groepen die sociale media inzetten om een anti-wolfnarratief te verspreiden en, in sommige gevallen, om directe actie te mobiliseren. In het hart van dit netwerk staat Stichting No Wolves Benelux, die de website *Geen Wolf* beheert en de bijbehorende socialemediakanalen *Geen wolf zoekt leden* (Facebook) en *Wolvenmeldpunt Geen Wolf* (Facebook en Instagram). Deze platforms fungeren als een operationele infrastructuur die in realtime waarschuwingen over wolvenwaarnemingen verspreidt — meldingen die volgens getuigen consequent worden gebruikt om groepen te mobiliseren die vervolgens op wolven jagen. In ten minste één gedocumenteerd geval in Drenthe werd binnen enkele uren na een *Geen Wolf*-melding een nachtelijke zoekactie op touw gezet.

No Wolves Benelux opereert binnen een bredere coalitie van anti-wolfgroeperingen. De Facebookgroepen *De wolf gezien op de Veluwe* en *Geen wolf in Cultuurlandschap* coördineren berichtgeving en lobby met Stichting Wij(s) met Wolven, die op haar beurt samenwerkt met No Wolves Benelux, Actiegroep Wolven Weg, Weg met de Wolf en anderen. Dat blijkt uit een gezamenlijke brief aan Geert Wilders, de leider van de PVV (Partij voor de Vrijheid) van 13 maart 2025, medeondertekend door alle bovengenoemde organisaties (Wij(s) met Wolven, 2025). Deze groeperingen onderhouden nauwe banden met boerengemeenschappen en boerenactiegroepen (zoals Agractie), met jagers, en met diverse politieke partijen, waaronder de BBB (BoerBurgerBeweging) en de VVD (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie).

De toon die de leiding van het netwerk aanslaat, blijkt uit een bericht van 15 december 2025. Het werd geplaatst door een beheerder van de Facebookgroep *Geen wolf zoekt leden* en een belangrijke organisator binnen No Wolves Benelux — zelf schapenhouder — die een nachtzicht video deelde van een man die met een geweer richt en schiet, met als bijschrift: *Iedereen een creatieve kerst gewent*” (figuur 11). Gezien het platform en het publiek spreekt de boodschap voor zich.

De hierboven in paragraaf 4.3.2 besproken Facebookreactie van een inwoner van Assen, geplaatst in maart 2026 — met de mededeling dat “*boeren met een jachtvergunning wel een handje willen helpen hier in Drenthe*” — wijst op een georganiseerde rolverdeling die door dit netwerk loopt: boeren leveren de motieven en het land, jagers de wapens en de expertise. Of hier sprake is van strafbare coördinatie, is aan het Openbaar Ministerie om te beoordelen.

Wat dit onderzoek laat zien, is dat de vervolging van wolven in Nederland geen marginaal verschijnsel is dat door een handvol eenlingen wordt uitgevoerd, maar een wijdverbreide, sociaal ingebedde praktijk — met stilzwijgende steun van aanzienlijke delen van de plattelandsgemeenschap en een georganiseerde infrastructuur die haar mogelijk maakt.

► Figuur 11 Screenshot van een video gedeeld door een beheerder van de Facebookgroep ‘Geen wolf zoekt leden’, 15 december 2025..

4.4

Modus operandi

4.4.1

Methoden om wolven te vervolgen en te doden

Coördinatie- en communicatienetwerken

Zoals beschreven in paragraaf 4.1 spelen digitale platforms een centrale rol bij het organiseren van activiteiten tegen wolven. Uit diverse bronnen blijkt dat app-groepen en sociale media worden gebruikt om realtime locatiegegevens van wolven te delen en reacties te coördineren. Lokale WhatsApp-groepen die actief zijn in onder meer Elspeet, Ermelo, Hulshorst, Garderen, Uddel en diverse dorpen in Drenthe fungeren als systemen voor vroegtijdige waarschuwing en mobilisatie [W01, W14, W17, W19, W30, W41, W54]. Waarschuwingen over waarnemingen van wolven die via platforms zoals *Geen Wolf* worden gedeeld, worden door meerdere bronnen gezien als een aansporing om op wolven te jagen, zoals besproken in paragraaf 4.1 [W01, W02, W14, W17, W48, W54].

▲ Wolf met prooi, Noord Veluwe.

► Figuur 12 Screenshot van een wolvenwaarneming verspreid door Wolvenmeldpunt Geen Wolf. Bron: Facebook.

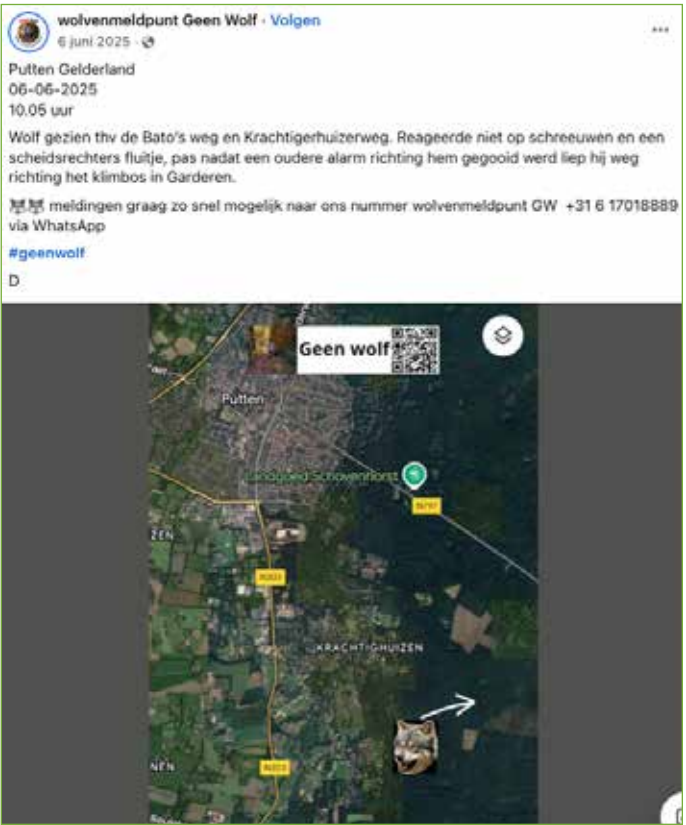

Foto: Anoniem, gereproduceerd met toestemming.

Overrijden met voertuigen

Verkeersongevallen zijn veruit de belangrijkste bekende doodsoorzaak onder wolven in Nederland: tussen 2017 en 2025 waren zij verantwoordelijk voor 70% van alle geregistreerde sterfgevallen (zie paragraaf 2.3). Hoewel de meeste van deze incidenten ongetwijfeld toevallig zijn, roepen de aanwijzingen uit dit onderzoek de vraag op of alle als ongeluk geregistreerde aanrijdingen tussen wolf en voertuig werkelijk onopzettelijk waren. De hieronder beschreven gecoördineerde achtervolgingsmethoden, in combinatie met berichten op sociale media die het gebruik van voertuigen als wapen tegen wolven openlijk bepleiten, doen vermoeden dat de grens tussen ongeluk en opzet minder scherp is dan de officiële sterftcijfers suggereren.

Getuigen beschrijven gecoördineerde achtervolgingsmethoden waarbij quads, auto's en terreinwagens worden ingezet om wolven op te jagen en, in sommige gevallen,

opzettelijk te overrijden. Afgelegen landelijke wegen, waar wolven kwetsbaarder zijn, worden hiervoor naar verluidt gebruikt [W14, W26, W27, W36]. Eén getuige [W01] beschreef een specifiek wegvak in Drenthe — later geïdentificeerd als de Huenderweg bij Doldersum — waar personen herhaaldelijk met hoge snelheid heen en weer reden, wetende dat daar regelmatig een wolf overstak. Op 11 december 2025 werd op de Huenderweg een wolf gedood. Een daaropvolgend politieonderzoek stelde geen opzet vast (RTV Drenthe, 2025), hoewel de avond ervoor een drone in het gebied was waargenomen [W01].

Verschillende reacties op sociale media die tijdens dit onderzoek zijn vastgelegd, wijzen op het opzettelijk inzetten van voertuigen als wapen tegen wolven. Op 26 januari 2026 reageerde een gebruiker in de Facebookgroep Wolvenmeldpunt Geen Wolf op een bericht over een wolf die in Dalen, Drenthe, door een auto was gedood, met het volgende: “Ipv een avond wandelrondje met de hond voor het slapengaan, neem je de landrover, monteert de stalen

(geen alu) bullbar op de bumper en gaat een blokje om door bosrijk gebied. Gegarandeerd dat je een avond raak spietst. Veel spannender en lekker anoniem. Die boete van 20.000 euro hoef je ook niet te betalen. Geen geweer meer nodig. Moet lukken! Komop mensen en succes gegarandeerd!”

Op 16 november 2025, na een rechterlijke uitspraak die de vergunning om wolf Hubertus in De Hoge Veluwe af te schieten ongeldig verklaarde, schreef een inwoner van Drenthe op de Facebookpagina van het AD: “Er is vast wel iemand, die zijn bumper gaat gebruiken. In Drenthe is dat ook een doorslaand succes. 4 wolven naar de wolvenhemel in 10 dagen”. De bewering dat op deze manier binnen tien dagen vier wolven in Drenthe waren gedood, werd kracht bijgezet door een reactie van een andere gebruiker, die adviseerde: “Eerst even bull-bar monteren, dan rustig avondje toeren, Veluwe, Drenthe...”.

“Je neemt de landrover, monteert de stalen (geen alu) bullbar op de bumper en gaat een blokje om door bosrijk gebied. Gegarandeerd dat je een avond raak spietst. Veel spannender en lekker anoniem. Die boete van 20.000 euro hoef je ook niet te betalen. Geen geweer meer nodig”.

Lokken en vangen

In april 2024 plaatste een Facebookgebruiker uit Tytsjerksteradiel (Fryslân) in een discussie op Geen Wolf gedetailleerde instructies om wolven te lokken met sleepsporen van dode dieren over landbouwgrond — met een expliciete verwijzing naar de Engelse drag-hunt-methode, waarbij honden een vooraf uitgelegd geurspoor volgen in plaats van een levende prooi — en beschreef hij hoe zo’n spoor een wolf naar een met levende dieren beaasde vangkooi kon leiden: “Ze hebben wel vaste wissels waar ze sommige wegen over steken en je kunt ze ook wel een spoor laten volgen door een sleepspoor door de landerijen te maken met een dood dier net als ze in engelland doen voor de honden bij een nep vossen jacht, een sleepspoor kan ook naar een vangkooi tussen de kuilbulten met levend aas leiden”. Ook raadde hij aan een jachtgeweer van vóór 1870 te kopen, voor enkele honderden euro’s verkrijgbaar op Marktplaats: “Met stoere praat kom je er niet, goed werkend jachtgeweer is gewoon voor een paar honderd op

marktplaats te koop van voor 1870, even 1 derde minder kruit in de patroon, dus succes”.

Inzet van drones

Er zijn aanwijzingen dat drones worden gebruikt om wolven op te sporen met als doel ze te doden. Zoals beschreven in paragraaf 4.1.2 reageerde een volger van de Facebookgroep Wolf in Maurik en omstreken op 26 maart 2026 op een wolvenwaarneming bij Maurik (Gelderland) door een foto van een drone te plaatsen met de tekst “Ik ben in te huren 🐺👉” en “het weekend gaan we er weer op uit 🐺”. Zoals hierboven vermeld, werden op de Huenderweg bij Doldersum in Drenthe drones waargenomen in de avond voordat daar op 11 december 2025 een dode wolf werd gevonden [W01; RTV Drenthe, 2025].

◀ Wolf gedood door een auto.

▲ Figuur 13 Screenshot van een reactie op 26 maart 2026 in de Facebookgroep Wolf in Maurik en omstreken door een man met een drone, die zijn diensten aanbiedt om de wolf op te sporen die bij Maurik (Gelderland) werd gezien.

Drijfveren

5.1

Conflict tussen mens en wolf

De komst van de wolf naar Nederland heeft een grote en goed gedocumenteerde invloed op het dagelijks leven van veehouders en andere plattelandsbewoners. Samenleven met een groot roofdier stelt gemeenschappen die nooit eerder hadden hoeven nadenken over de veiligheid van hun dieren — en soms hun kinderen — voor uitdagingen. Wolvenaantallen op vee worden breed uitgemeten in de media, en schokkende beelden van dode of gewonde dieren op sociale media wekken veel woede en frustratie.

Maandenlang onderzoek op sociale media voor dit onderzoek bracht een wijdverbreide angst onder plattelandsbewoners aan het licht — voor hun vee, hun huisdieren en hun kinderen. Dat bleek in januari 2026, toen een basisschool in Ruinen, Drenthe, een dag lang zijn deuren sloot nadat in de buurt een wolf was signaleerd. Deskundigen legden uit dat het vrijwel zeker om een jonge, zwervende wolf ging die geen gevaar voor het dorp vormde, maar het incident wakkerde het anti-wolfsentiment in de omgeving niettemin aan (Hart van Nederland, 2026b). Mensen vertellen dat ze bang zijn om te wandelen in gebieden waar wolven voorkomen, hun kinderen zonder toezicht naar school te laten fietsen of hun hond mee het bos in te nemen.

Een melkveehouder in Drenthe, de vijfde generatie op zijn bedrijf [W55], beschreef hoe de komst van de wolf zijn bedrijfsvoering ingrijpend heeft veranderd. Sinds een wolf een van de hobbyschappen van zijn kinderen doodde, gaan de schapen alleen overdag naar buiten. Al het rundvee — ook het jongvee dat altijd op een apart perceel verderop werd geweid — staat nu binnen, een verandering die zowel de bedrijfsvoering als, volgens hem, het dierenwelzijn raakt. *“Vroeger haalde het jongvee zelf het gras op. Nu moeten we al het gras zelf maaien en alles inkuielen.”* Wolfwerende rasters plaatsen is volgens hem geen realistische oplossing: met meerdere percelen verspreid over verschillende locaties zou de logistieke last enorm zijn, en zelfs dan is er geen garantie dat de wolf buiten blijft. Hoewel hij de wolf naar eigen zeggen een fascinerend dier vindt, is hij er stellig over: de wolf past niet bij de manier waarop er hier geleefd en gewerkt wordt. *“Ik ben echt een dierentiefhebber,”* zegt hij, *“maar als ik het voor het zeggen had, ging ik ze afschieten. In ieder geval beheren.”* Wat hem echter het zwaarst valt, is niet de financiële last maar de omgekeerde verantwoordelijkheid: als een wolf een dier pakt, zegt hij, krijgen boeren de schuld dat ze hun dieren niet goed beschermen. *“Wij verzorgen onze dieren dag en nacht. En als er dan een dier gepakt wordt door de wolf, krijgen we ook nog de schuld. Dat maakt me echt kwaad.”*

Zoals veel van zijn burens veroordeelt hij niet wie het heft in eigen handen neemt: *“Als iemand een wolf zou neerschieten, vind ik dat persoonlijk niet erg. Dan is er weer een minder.”*

De afgelopen jaren is de roep om het afschieten van wolven luider geworden. In mei 2023 klaagden boeren tijdens een bijeenkomst met de Drentse wolvencommissie dat de schadevergoedingen en subsidies voor hekwerk te traag binnenkwamen en dat de personeelskosten voor het plaatsen van beschermingshekken niet werden gedekt (Steenwijker Courant, 2023).

Voor al professionele schapenhouders betekent het plaatsen en onderhouden van wolfwerende rasters een aanzienlijke extra last voor een sector die al onder zware financiële druk staat. Ondanks forse subsidies is de schapenhouderij voor veel bedrijven in Nederland verliesgevend. Uit recent onderzoek naar de financiële draagkracht van de Nederlandse schapenhouderij blijkt dat de sector negatieve economische resultaten oplevert voor de ongeveer 2.000 bedrijven waarvoor de schapenhouderij de hoofdactiviteit is: een gemiddeld verlies van zo’n € 14.594 per bedrijf per jaar, wat neerkomt op een totaal negatief saldo van ongeveer € 29,2 miljoen voor de hele sector (Backus et al., 2025). Tegen deze achtergrond vormen de extra kosten om land en vee tegen de

wolf te beschermen niet louter een ongemak, maar voor velen een existentiële bedreiging voor de levensvatbaarheid van hun bedrijf.

Voor sommige plattelandsbewoners ligt de moeilijkheid niet in onwil om zich aan te passen, maar in de praktische en juridische obstakels die aanpassing onmogelijk maken. Een paardeneigenaar bij Putten op de Veluwe [W39] beschreef de aanwezigheid van de wolf als een ingrijpende verstoring van haar dagelijks leven. Zij kan niet meer zomaar met haar paarden het bos in zoals vroeger en moet ze ‘s nachts binnen houden. Ze merkte op dat zij geluk heeft met een goede stal, maar dat veel anderen in haar omgeving die niet hebben — en te maken krijgen met strenge gemeentelijke bestemmingsplannen die hun verhinderen de bijgebouwen te plaatsen waarin zij hun dieren ‘s nachts zouden kunnen beschermen. Dat leidt tot grote frustratie: *“Je vraagt mensen om zich aan te passen, mensen zijn bereid om dan iets te doen, maar wat je dan moet doen, dat kan dan weer niet door allerlei beperkingen op het gebied van de Omgevingswet”*. Ook merkte zij op dat het vertrouwen in wolfwerende rasters in haar omgeving laag is. Zij noemde verschillende lokale gevallen waarin rasters die naar verluidt volgens de BIJ12-eisen waren

geplaatst, een wolvenaantal niet hadden kunnen voorkomen.

Boeren hebben zeer weinig vertrouwen in de overheidsinstanties die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het wolvenbeleid. Een schapenhouder uit Drenthe [W07] uitte kritiek op zowel de provinciale als de landelijke overheid: hij noemde de wolvenadviseurs onvoldoende deskundig en de compensatieregeling disfunctioneel, met uitkeringen die maanden op zich laten wachten. Ook plaatste hij vraagtekens bij de wijze waarop DNA wordt verzameld: *“Te vaak kunnen ze niet bewijzen dat het een wolf was, en daarom is het geen wolf, ook al wijzen de sporen duidelijk op een wolvenaantal.”* De algemene stemming in zijn regio is volgens hem ontmoediging: *“Veel mensen hier raken wanhopig en hopeloos door alle dingen die misgaan. Hier in de regio is de neiging om natuurbeschermers meer te haten dan de wolf.”* Hij voegde eraan toe dat de afweging voor veel veehouders uiteindelijk financieel is: de kosten van aanpassing aan de aanwezigheid van de wolf moeten worden afgewogen tegen inkomsten die al onder druk staan, en als de rekensom niet klopt, stoppen boeren simpelweg met het houden van schapen — met alle gevolgen van dien voor het landschap en het landelijke karakter van het gebied. Veel hobbyschapenhouders in Drenthe

hebben die keuze volgens hem al gemaakt. Deze getuige had niet gehoord dat er op wolven wordt gejaagd, maar merkte op dat illegaal doden, als het gebeurt, waarschijnlijk niet voortkomt uit haat jegens het dier, maar uit frustratie over de overheidsinstellingen [W07].

Wat uit deze verhalen naar voren komt, is een beeld van diepe polarisatie tussen plattelandsgemeenschappen en een overheid die als afstandelijk, ondeskundig en onverschillig wordt ervaren tegenover de realiteit van het leven met wolven. Die polarisatie reikt tot in het bredere publieke debat: elk incident waarbij een wolf vee aanvalt, leidt tot felle discussies op sociale media. Voorstanders van wolvenbescherming voeren aan dat de getroffen boeren hun vee onvoldoende hebben beschermd; tegenstanders brengen daartegen in dat wolfwerende rasters ontoereikend zijn en dat het onredelijk is ze te verlangen. Beide kampen praten langs elkaar heen, en de wolf is uitgegroeid tot symbool van een veel diepere kloof tussen stad en platteland in Nederland.

Deze dynamiek sluit aan bij wat onderzoek elders in Europa laat zien. Komi (2025) stelde in een onderzoek naar het debat over wolvenbescherming in Finland vast dat het verzet tegen wolven zelden alleen over het dier zelf gaat: het weerspiegelt een diepere angst voor de uitholling van de levenswijze op het platteland en het gevoel dat natuurbeschermingsbeleid wordt opgelegd door stedelijke en institutionele actoren die de realiteit van het plattelandleven niet delen of zelfs niet begrijpen. De wolf wordt in deze lezing een symbool van een politieke en culturele orde waartegen plattelandsgemeenschappen zich, naar hun gevoel, langs legitieme weg niet kunnen verzetten.

Voor veel geïnterviewden is de frustratie over falend beleid — trage vergoedingen, omstreden schadebeoordelingen en

◀ Schapen beschermd tegen een wolf door een wolfwerend raster op de Veluwe, 2020. Screenshot van een video van de Zoogdiervereeniging.

Figuur 15 Conflictniveaus rond wilde dieren, met onderscheid tussen een oppervlakkig geschil over materiële verliezen; een onderliggend conflict dat geworteld is in een geschiedenis van onopgeloste grieven; en een diepgeworteld conflict waarin sociale identiteit en waarden in het geding zijn. Het wolvenconflict in Nederland vertoont kenmerken van alle drie de niveaus, maar laat zich het best omschrijven als een diepgeworteld conflict. Bron: Zimmermann et al. (2020), gelicenseerd onder CC BY.

89-95%

van alle geregistreerde aanvallen betrof volledig onbeschermd vee in elk jaar tussen 2020 en 2025

Waar praktische ondersteuning en goede subsidieregelingen aanwezig zijn, neemt het treffen van beschermingsmaatregelen sterk toe - en dat vertaalt zich in een daling van de veeverliezen

rasterverplichtingen die velen onbetaalbaar of in de praktijk onuitvoerbaar achten — uitgegroeid tot een breder wantrouwen jegens instanties, en in toenemende mate tot haat: niet jegens de wolf zelf, maar jegens alles wat de wolf is gaan vertegenwoordigen — stedelijke waarden, natuurbeschermingsprioriteiten en een overheid die, in de woorden van een Drentse boer, doet alsof “*de hele wereld gek is*”, terwijl boeren het gevoel hebben dat zij als enigen voor de kosten opdraaien (RTV Drenthe, 2022).

Gebrek aan adequate bescherming

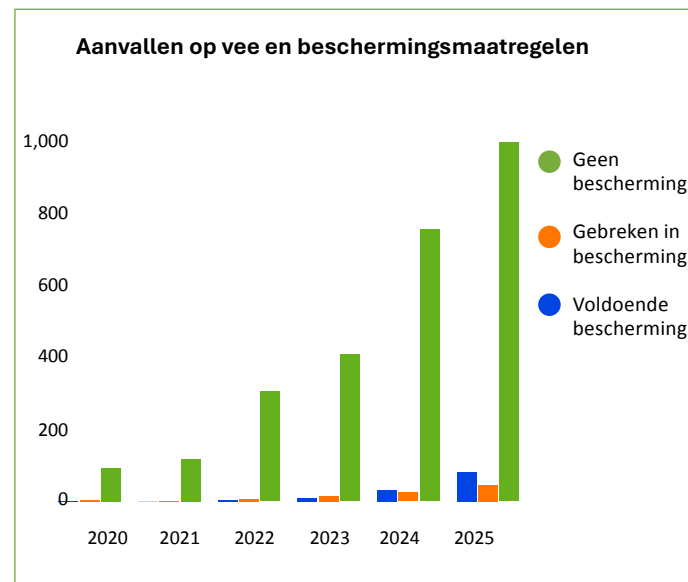
De werkelijkheid is echter genuanceerder. Gegevens van BIJ12 over de periode 2020–2025 laten een schrijnende en steeds groter wordende kloof zien tussen de groei van de wolvenpopulatie en het treffen van beschermingsmaatregelen door veehouders (figuur 16). Hoewel het absolute aantal aanvallen op adequaat beschermd vee is toegenomen — van slechts één in 2020 tot 81 in 2025 — wordt die stijging ruimschoots overtroffen door de toename van het totale aantal aanvallen.

In 2025 werden 1.114 wolvenaanvallen op vee geregistreerd. Daarvan betrof slechts 7% vee dat was beschermd volgens de adviesnorm uit het Faunaschade Preventiekit, en nog eens 4% vee waarbij wel maatregelen waren getroffen maar tekortkomingen werden geconstateerd. De overige 89% — 988 aanvallen — betrof vee waarvoor geen enkele beschermingsmaatregel was getroffen.

Anders gezegd: in elk jaar tussen 2020 en 2025 betrof tussen 89% en 95% van alle geregistreerde aanvallen volledig onbeschermd vee. Hoewel de wolvenpopulatie groeide en het aantal aanvallen in deze periode meer dan vertienvoudigde, bleef het aandeel onbeschermd vee vrijwel onveranderd. De gegevens wijzen erop dat de meeste veehouders hun dieren niet zijn gaan beschermen toen de wolf zich aandiente. In plaats daarvan laten zij hun vee onbeschermd en eisen zij dat het probleem langs andere weg wordt opgelost. Het ontbreken van een

bindende verplichting om beschermingsmaatregelen te treffen als voorwaarde voor compensatie — zelf het gevolg van politieke druk van veehouders en provinciebestuurders van de BBB, zoals beschreven in paragraaf 3.4 — verkleint de prikkel om in bescherming te investeren nog verder.

Niet overal is het beeld even somber. Gegevens uit Drenthe laten zien dat waar praktische ondersteuning en goede subsidieregelingen aanwezig zijn, het treffen van beschermingsmaatregelen sterk kan toenemen — en dat dit zich vertaalt in een daadwerkelijke daling van de veeverliezen. Uit een onderzoek in opdracht van de provincie Drenthe, uitgevoerd in de winter van 2025/2026, bleek dat het aandeel schapen achter wolfwerende rasters in het roedelgebied Drents-Friese Wold in één jaar tijd steeg van 30% naar 77%; in het roedelgebied Midden-Drenthe ging het in dezelfde periode van 38% naar 86%. Tegelijk daalde het aantal aan wolven toegeschreven veeverliezen in Drenthe: in de eerste maanden van 2026 werden tot 9 maart minstens 116 dieren door wolven gedood, tegenover 154 in dezelfde periode een jaar eerder

Figuur 16 Aanvallen op vee en beschermingsmaatregelen 2020-2025. Bron: BIJ12

(NOS, 2026b). Hoewel het te vroeg is om een definitief causaal verband te leggen tussen de toegenomen bescherming en de gedaalde veeverliezen, laten de gegevens uit Drenthe zien dat een aanzienlijke en snelle verbetering haalbaar is — en dat het landelijke beeld, waarin vrijwel niemand zijn vee beschermt, geen vaststaand gegeven is.

Waarom blijft niet-naleving elders dan zo wijdverbreid? Het uitblijven van beschermingsmaatregelen komt voort uit een combinatie van economische belemmeringen en bewuste politieke weerstand. Zoals Komi (2025) betoogt, construeren anti-wolfgroeperingen een eigen waarheid waarin de wetenschap wordt gewantrouwd en de eigen ervaring van de gemeenschap als de werkelijke autoriteit wordt neergezet. Binnen zulke kaders is het plaatsen van wolfwerende rasters niet louter een praktische keuze, maar een politieke — een daad van aanvaarding die indruist tegen het collectieve standpunt van de gemeenschap dat wolven er helemaal niet zouden mogen zijn.

De ecologische gevolgen van de actieve afwijzing van beschermingsmaatregelen reiken veel verder dan individuele verliezen aan vee en vormen een fundamenteel obstakel voor het samenleven met de wolf. Wolven zijn zeer intelligente dieren die snel leren van ervaringen. Herhaalde toegang tot onbeschermd of onvoldoende beschermd vee leert wolven dat landbouwhuisdieren een gemakkelijke en lonende prooi zijn — een gedragspatroon dat, eenmaal gevestigd, moeilijk te doorbreken is.

Evenzo zullen wolven die met succes rasters met structurele gebreken overwinnen, dit eerder opnieuw proberen — de predatiedruk die omheiningen moeten weerstaan, wordt onder andere beïnvloed door de eerdere ervaringen van wolven met omheiningen (Hansen et al., 2020). Het wijdverbreide niet-voldoen aan de adviesnorm heeft dan ook niet alleen gevolgen voor de boeren die geen maatregelen hebben genomen: het beïnvloedt het gedrag van wolven op een manier die het risico op aanvallen over de hele linie vergroot, ook op boerderijen waar wel adequate bescherming is aangebracht. Effectieve co-existentie tussen wolven en de veehouderij is alleen haalbaar als beschermende maatregelen consequent en correct worden toegepast — een voorwaarde waaraan, op

basis van de huidige gegevens, bij lange na niet wordt voldaan.

Een andere structurele factor verergert het probleem. De meeste Nederlandse provincies hanteren een nulstandsbeleid voor grote wilde hoefdieren — waaronder edelherten, damherten en wilde zwijnen. Dit beleid voert terug op de Jachtwet van begin jaren negentig, waarin het werd ingevoerd om landbouwschade, verkeersonveiligheid, de verspreiding van ziekten en schade aan de wilde flora en fauna tegen te gaan (Nijhuis, n.d.). Het beperkt de beschikbaarheid van natuurlijke prooidieren in grote delen van Nederland aanzienlijk. Waar wolven zich niet met wilde hoefdieren kunnen voeden, neemt de kans toe dat zij zich op vee richten — niet omdat zij de voorkeur geven aan gehouden dieren, maar omdat natuurlijke prooi schaars is. Het nulstandsbeleid voor wilde hoefdieren is daarom niet louter een kwestie van faunabeheer: het draagt bij aan het conflict tussen mens en wolf en heeft in het beleidsdebat te weinig aandacht gekregen. Veeverliezen aanpakken zonder ook te kijken naar de beschikbaarheid van wilde prooi voor wolven is dan ook wellicht onvoldoende om het conflict op de lange termijn te verminderen.

In de meeste gebieden in Nederland waar wolven voorkomen, blijft vee onbeschermd. De afbeelding hierboven illustreert de tegenstrijdigheid die aan het debat ten grondslag ligt: schapen die onbeschermd grazen in Hulshorst — een dorp waar in de periode 2022-2025 maar liefst 24 wolvenaanvallen werden geregistreerd — in een weiland waar de boer een spandoek heeft opgehangen met de tekst “*Schapen zijn niet veilig want de donderse wolf is heilig*”. Het ontbreken van beschermende rasters in datzelfde weiland weerspiegelt een keuze die, gezien de voorgaande bevindingen, moeilijk te rijmen valt met het argument dat co-existentie wordt opgelegd aan boeren die al het mogelijke hebben gedaan.

◀ Wolf gefilmd op akkerland bij Orvelte, Drenthe, 27 mei 2026. Screenshot van een wolvenzichtmelding gedeeld op Instagram door Geen Wolf www.instagram.com/p/DY19AUjiMJC/?img_index=1

▲ Protestspandoek tegen de wolf, op een weiland met onbeschermd schapen. Hulshorst, 18 januari 2026.

Sociale media

Het wolvendebat in Nederland wordt gevormd door zowel traditionele als sociale media. De berichtgeving in de reguliere media wordt soms gekenmerkt door sensatiezucht en eenzijdigheid — met onevenredig veel aandacht voor wolvenaanvallen, veeverliezen en risico’s voor de veiligheid van mensen, en minder nadruk op de bredere context van het gedrag en de ecologie van de wolf, de statistische zeldzaamheid van ontmoetingen tussen mens en wolf, of de effectiviteit van beschermingsmaatregelen. Die berichtgeving heeft bijgedragen aan een klimaat van angst en vijandigheid dat de uitingen op sociale media aanwakkert — en er op zijn beurt door wordt aangewakkerd. Op sociale media heeft deze dynamiek echter de grootste gevolgen gehad voor de vervolging van wolven, om redenen die in dit hoofdstuk aan bod komen.

Sociale media spelen een belangrijke rol in de escalatie van het wolvenconflict, doordat zij de verspreiding van desinformatie vergemakkelijken en emotioneel geladen inhoud algoritmisch versterken. Onderzoek naar online desinformatie laat zien dat valse of misleidende beweringen zich bijzonder effectief verspreiden wanneer ze angst, verontwaardiging of morele woede oproepen, en dat platformalgoritmen juist dit soort inhoud stelselmatig versterken omdat het betrokkenheid genereert (McLoughlin et al., 2024; Germano et al., 2026).

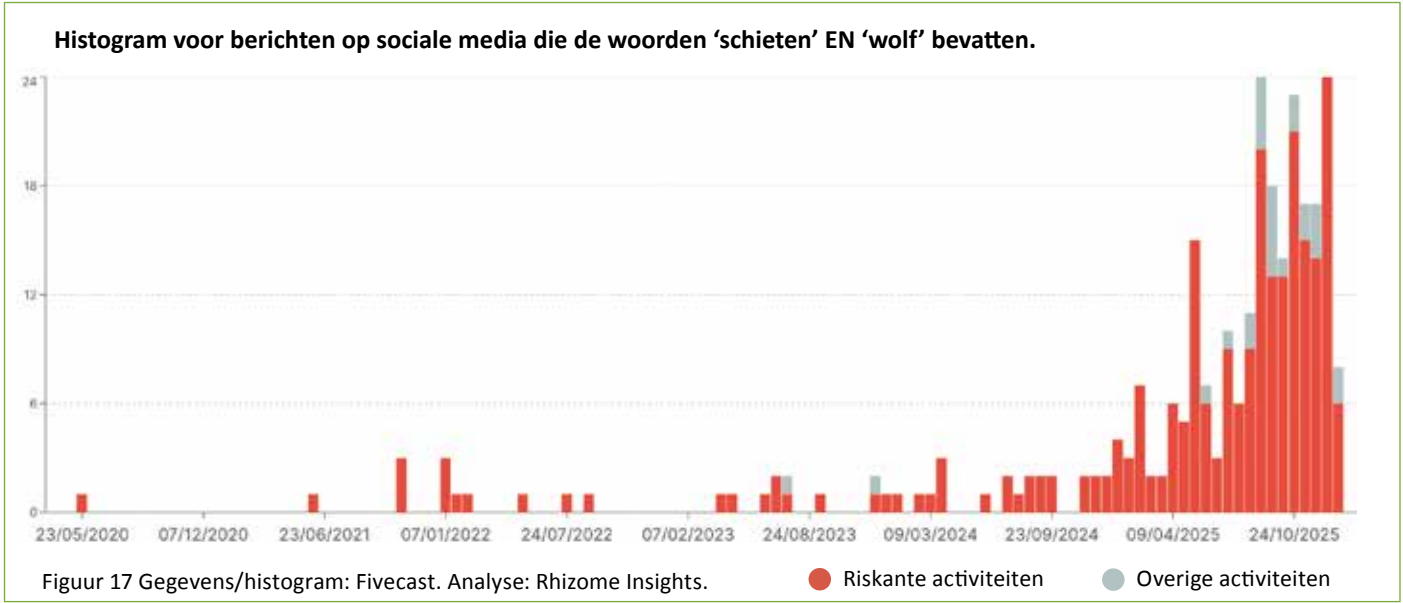
Deze dynamiek heeft vooral grote gevolgen waar het grote roofdieren betreft. Nanni et al. (2020) stelden vast dat nieuws over roofdieraanvallen op mensen zich aanzienlijk verder verspreidt op sociale media wanneer het grafisch of sensationeel van aard is, en dat de informatie die op deze platforms circuleert sterk naar dit soort weergaven neigt. De auteurs waarschuwen dat dit patroon leidt tot wat zij een sociale versterking van het waargenomen risico noemen: er ontstaan angstniveaus die niet in verhouding staan tot de werkelijke kans op een ontmoeting, en de publieke tolerantie tegenover grote roofdieren neemt af op een manier die de bescherming van wilde dieren rechtstreeks kan ondermijnen.

Wolven vallen zelden mensen aan en ontmoetingen blijven statistisch gezien zeldzaam. Toch ontstaat door het selectief rondgaan van schokkende beelden van aanvallen op vee een vertekend beeld van het gevaar dat wolven vormen — een beeld dat eerder emotioneel raakt dan dat het klopt. Onderzoek naar visuele desinformatie in Nederland laat zien dat online beelden onjuiste beweringen geloofwaardig maken, waardoor ze lastiger te weerleggen zijn (Hameleers, 2025). En omdat negatieve gevoelens over wolven sterk samenhangen met angst en een gevoel van dreiging (Barmoen et al., 2024), kan het steeds opnieuw zien van zulke alarmerende, misleidende inhoud een klimaat voeden waarin vijandigheid tegenover wolven gewoon wordt — en waarin illegale daden zoals stroperij makkelijker te rechtvaardigen zijn.

In het kader van dit onderzoek heeft Rhizome Insights onderzoek gedaan naar sociale media. Hierbij werden de activiteiten geanalyseerd van 283 geselecteerde anti-wolf-accounts in Nederland en de EU, waarbij posts, biografieën en reacties werden onderzocht die zowel de term ‘wolf’ (of wolven) als ‘schieten’ bevatten. Opgemerkt moet worden dat posts met deze termen een breed scala aan sentimenten weerspiegelen, waaronder positieve, neutrale en negatieve standpunten ten opzichte van wolven. Uit de analyse bleek dat de negatieve houding ten opzichte van wolven die in anti-wolf Facebookgroepen wordt gedeeld, sinds medio 2025 sterk is toegenomen, waarbij bepaalde gebeurtenissen als trigger fungeerden. Het aantal berichten piekte rond het afschot van wolf Bram

▲ Figuur 18 Anti-wolf campagneposter gepubliceerd door Stichting Annemieke, die ook als paginagrote advertentie in De Telegraaf verscheen. De framing van de wolf als een levensgevaarlijk roofdier dat mens en dier bedreigt, met de oproep om wakker te worden is kenmerkend voor de sensationele en alarmerende inhoud die op grote schaal circuleert in Nederlandse anti-wolfgroepen op sociale media. Bron: Stichting Annemieke, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10226781845560843&set=g.170411843786379>.

(GW3237m) op 2 december 2025. Deze wolf was tot “probleemwolf” bestempeld na een reeks incidenten met mensen op de Utrechtse Heuvelrug — waaronder een aanval op een kind op 30 juli 2025 — en voor het afschot was op 6 juli 2025 een vergunning afgegeven. De piek weerspiegelt vermoedelijk de toegenomen online speculatie over de identiteit van het dier waarnaar in de berichtgeving werd verwezen. Figuur 17 toont de trend in het aantal berichten met de woorden “schieten” en “wolf”.

Op de Nederlandse sociale media zijn bepaalde verhalen het debat over de wolf gaan domineren. Daartoe behoren de bewering dat er in het Nederlandse cultuurlandschap te weinig ruimte is voor mens én wolf; dat wolven inherent gevaarlijk zijn en een bedreiging vormen voor de veiligheid van mensen, huisdieren en vee; dat wolven “beheerd” moeten worden — een woord dat doorgaans wordt opgevat als eufemisme voor afschot; en dat de Europese Unie de beschermingswetgeving aan plattelandsgemeenschappen heeft opgelegd, buiten de nationale democratie om. Deze verhalen versterken elkaar en vormen samen een kader waarin het illegaal doden van wolven kan worden gerechtvaardigd als een legitieme en noodzakelijke reactie op falend overheidsbeleid.

Dit patroon is niet uniek voor Nederland. In een onderzoek naar het debat over wolvenbescherming in Finland, gebaseerd op etnografisch veldwerk en analyse van Facebookgroepen, stelde Komi (2025) vast dat critici van wolvenbescherming hun verzet steevast presenteren als een fundamentele zorg over de toekomst van het plattelandleven en zijn tradities. Veelzeggend is dat deze gemeenschappen de wetenschap weliswaar wantrouwen, maar tegelijk wetenschappelijke taal en officiële cijfers nabootsen om gezag te claimen — waarbij zij hun standpunten niet als mening presenteren, maar als de onderdrukte “echte waarheid” over wolven. Deze post-truth-dynamiek, waarin anti-wolfgroeperingen zich opwerpen als waarheidsvertellers tegenover een corrupt wetenschappelijk en bestuurlijk establishment, is ook in Nederland duidelijk zichtbaar. Dit verklaart mede waarom feitelijke correcties zo weinig vat hebben op wie al in deze netwerken is ingebed.

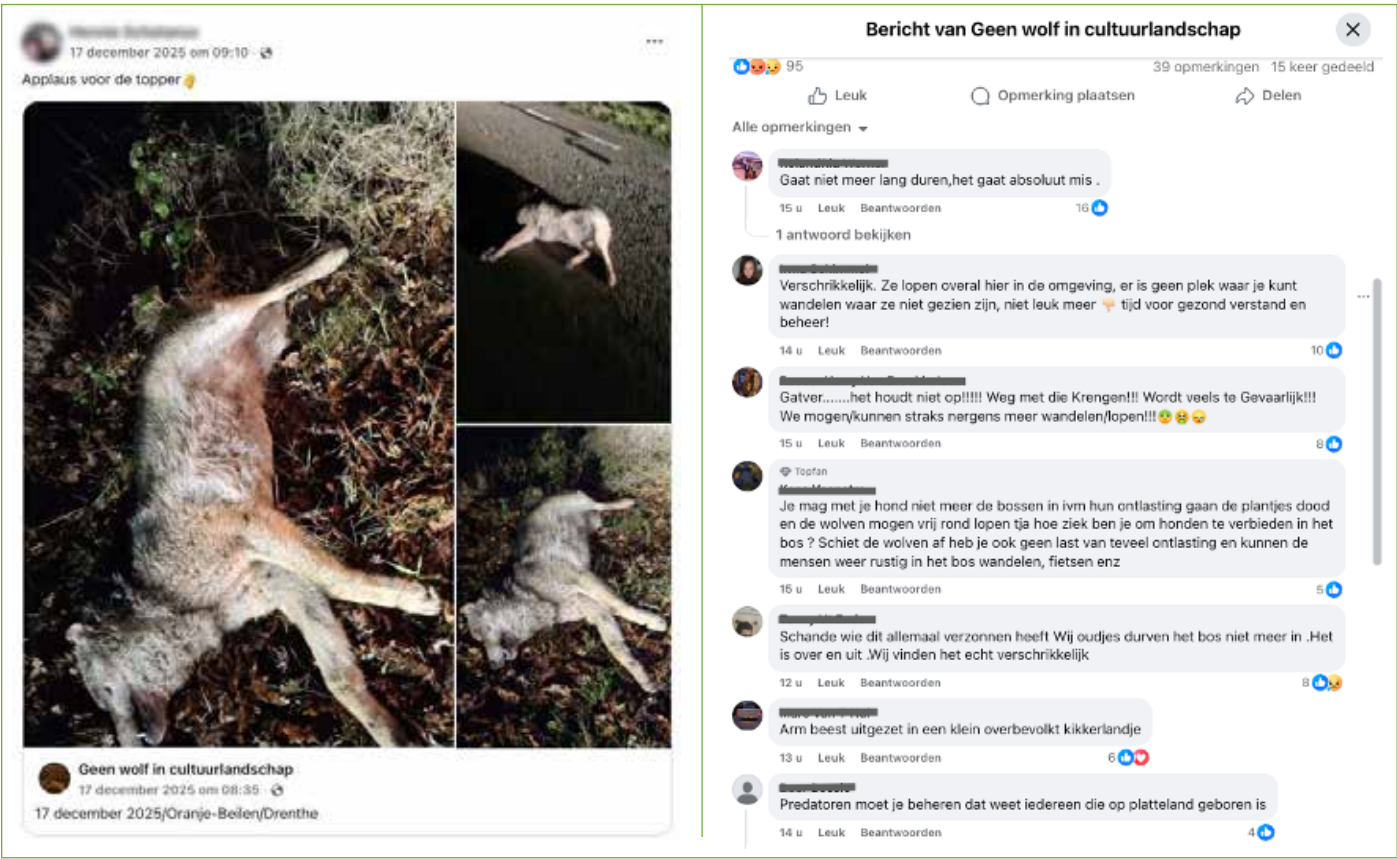
Desinformatie en complottheorieën

Door individuen in staat te stellen gemakkelijk in contact te komen met gelijkgestemden, creëren sociale media-platforms omstandigheden waarin complottheorieën kunnen gedijen en desinformatie zich sneller en op grotere schaal kan verspreiden dan correcties. De gevolgen zijn goed gedocumenteerd: overtuigingen worden extremer, zijn beter bestand tegen feitelijke weerlegging en het vertrouwen in legitieme instellingen brokkelt af.

In de loop van dit onderzoek zijn verschillende complottheorieën met betrekking tot wolven geïdentificeerd. Deze omvatten beweringen dat wolven niet op natuurlijke wijze naar Nederland zijn teruggekeerd, maar opzettelijk zijn uitgezet door de overheid of door natuurbeschermingsorganisaties; dat de overheid van plan is het Nederlandse platteland volledig te “rewilden”, waardoor de landbouw als bestaansmiddel zou verdwijnen en plattelandsbewoners zouden worden verplaatst naar zogenaamde “15-minutensteden”; dat wolven in Nederland in feite wolf-hond-hybriden zijn in plaats van zuivere wolven; en dat gemonitorde wolven zijn gechipt als onderdeel van een bredere surveillanceagenda.

Geen van deze beweringen wordt door bewijs gestaafd (NOS, 2024b). Toch doen ze op grote schaal de ronde in anti-wolfgroeperingen, en ze vervullen een duidelijke functie: ze voeden het wantrouwen tegen wetenschappelijke instellingen en overheidsinstanties, en ze bieden een moreel kader waarin verzet tegen wolvenbescherming — ook het illegaal doden van wolven — kan worden voorgesteld als verzet tegen misleiding in plaats van als een overtreding van de wet.

Dit komt overeen met de bevinding van Komi (2025) dat post-truth-strategieën — waarbij critici van wolvenbescherming de wetenschappelijke consensus verwerpen, maar tegelijk de taal ervan nabootsen om eigen gezag te claimen — geen randverschijnsel zijn. Ze weerspiegelen en versterken een bredere machtsstrijd: wie heeft het gezag om te bepalen wat waar is als het gaat om wilde dieren en het plattelandleven?

Opruiing en gecodeerde communicatie

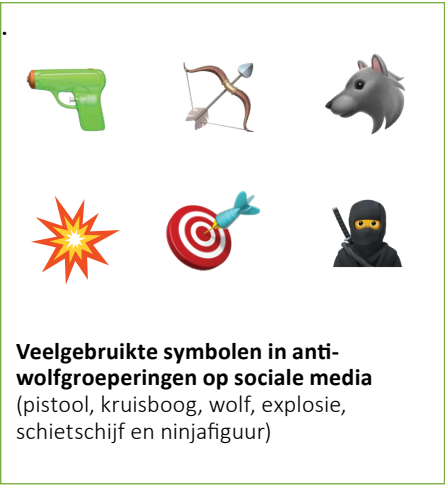
Uit het onderzoek op Facebook en andere platforms blijkt dat het stropen van wolven in bepaalde gemeenschappen actief wordt aangemoedigd en daar breed wordt gezien als een legitieme reactie op een probleem dat de overheid heeft laten liggen. Sommige oproepen tot geweld zijn openlijk, zoals blijkt uit de berichten op sociale media die in de paragrafen 4.1 en 4.3 zijn gedocumenteerd. Daarnaast wordt echter op grote schaal gebruikgemaakt van verholde en gecodeerde communicatie — mogelijk om moderatie door het platform te omzeilen — waaronder emoji’s, acroniemen, gifs en afbeeldingen waarvan de betekenis binnen de gemeenschap bekend is, maar voor buitenstaanders niet meteen leesbaar.

Veelgebruikte symbolen in anti-wolfgroepen op de Nederlandse sociale media zijn onder meer een pistool (🔫), een kruisboog (🏹), een wolf (🐺), een explosie (💣), een schietschijf (🎯) en een ninjafiguur (🥷) — waarbij het laatste binnen deze gemeenschappen doorgaans wordt opgevat als een

verwijzing naar jagers die heimelijk te werk gaan. De afkorting SSS — voor “Shoot, Shovel and Shut up” — is overgenomen van pro-jachtgemeenschappen in Duitsland en wordt in Nederlandse anti-wolfkringen openlijk gebruikt om te verwijzen naar het illegaal doden en wegwerken van wolven. Zoals gedocumenteerd in paragraaf 4.3.2, duiken de uitdrukking en haar visuele equivalenten herhaaldelijk op in berichten van personen met directe kennis van of betrokkenheid bij de vervolging van wolven.

Het cumulatieve effect van deze dynamiek — de verspreiding van radicaliserende verhalen, de normalisering van complottheorieën, en het gebruik van gecodeerde taal waarmee kan worden aangezet tot handelingen die net onder de grens van openlijke illegaliteit blijven — is een digitale omgeving waarin de vervolging van wolven niet alleen wordt getolereerd, maar zelfs toegejuicht. Voor wie zich in de marges van deze groeperingen bevindt, is de sociale druk om het illegaal doden van wolven als aanvaardbaar of zelfs bewonderenswaardig te beschouwen, aanzienlijk.

Wat het onderzoek van Nanni et al. (2020), Komi (2025) en anderen laat zien, is dat dit geen toeval is. Het is het voorspelbare gevolg van socialemediaplatforms die emotie boven nauwkeurigheid belonen, en van een politiek klimaat waarin anti-natuurbeschermingssentiment zowel een publiek als een infrastructuur heeft gevonden.

- ▲ Figuur 19 Uitingen van anti-wolf sentiment door volgers van het FB-account Geen wolf in cultuurlandschap, 6 januari 2026.
- ◀ Opmerking op Facebook pagina Geen wolf in cultuurlandschap waarin geapplaudisseerd wordt voor de chauffeur die een wolf dood reed op 17 december 2025.

5.3

Politiek

In heel Europa en Noord-Amerika reikt het wolvendebat keer op keer verder dan vragen over ecologie of veeschade en wordt het een geschil over macht, plaats en identiteit. Waar wolven terugkeren, komen zij vaak symbool te staan voor een veel grotere strijd: over wie het plattlandsleven mag definiëren, wiens kennis ertoe doet en of natuurbeschermingsbeleid van bovenaf wordt opgelegd.

In Duitsland is deze dynamiek nauw verweven met de spanning tussen platteland en stad: de bescherming van de wolf wordt niet alleen ervaren als natuurbeluid, maar ook als een teken dat van boeren, jagers en andere plattlandsbewoners wordt verwacht dat zij opdraaien voor beslissingen die elders worden genomen (Niedziatkowski, 2022). In Oost-Duitsland heeft dit een bijzonder geladen vorm aangenomen: de wolf is er verstrikt geraakt in een bredere politiek van angst, waarin bedreigingen voor vee, landschap en lokale leefwijzen samenvallen met angst over migratie, demografische verandering en verlies van controle. Zoals Pates en Leser (2021) laten zien, schilderen rechts-populistische actoren de wolf af als een “invasieve

soort”, wat aansluit bij anti-immigratienarratieven en het gevoel in de steek gelaten te zijn.

Die symbolische politiek kan ook electorale gevolgen hebben: in gemeenten die te maken kregen met wolvenaantallen op vee nam de steun voor de extreemrechtse AfD toe, terwijl extreemrechtse politici de wolf actief afschilderden als een bedreiging voor boeren en voor het bestaan op het platteland (Clemm von Hohenberg & Hager, 2022). Uit een analyse van het mediadebat rond de Duitse wolvenkwesie bleek dat de plattlandsactoren die het meest rechtstreeks door wolven worden getroffen, zich in de steek gelaten voelen en overheerst door stedelijke perspectieven en stedelijke politiek. Dat gevoel van politieke vervreemding leidt tot aansluiting bij rechts-populistische standpunten en complottheorieën (Zscheischler & Friedrich, 2022) — een dynamiek die opvallend overeenkomt met wat dit rapport in Nederland vaststelt.

Soortgelijke ontwikkelingen zijn vastgesteld in Scandinavië en Finland. In Scandinavië komt het verzet op het platteland tegen wolvenbescherming voort uit een klassentegenstelling met

stedelijke elites, die worden gezien als degenen die natuurbescherming opleggen ten koste van traditionele leefwijzen (Krange & Skogen, 2011). In Finland stelde Pohja-Mykrä (2016) vast dat het illegaal doden van grote roofdieren binnen plattlandsgemeenschappen doorgaans niet wordt gezien als crimineel gedrag, maar als een daad van verzet tegen een gecentraliseerd beschermingsregime dat lokale legitimiteit mist.

In de Verenigde Staten hangt de houding ten opzichte van wolven sterk samen met partijpolitieke identiteit en bredere conflicten over overheidsgezag en landgebruik (Van Eeden et al., 2021).

Al met al suggereert deze onderzoeksliteratuur dat de politisering van het wolvendebat — en de tolerantie of actieve steun voor illegaal doden die dit kan genereren — geen lokale eigenaardigheid is, maar een terugkerend patroon overal waar wolven terugkeren naar door mensen gedomineerde landschappen.

▲ Wolf met welpen, Zuidwest Veluwe.

In het Nederlandse politieke debat wordt de wolf steeds vaker gepresenteerd als bewijs dat de zorgen van het platteland worden genegeerd door nationale en Europese beleidsmakers. Deze framing is vooral zichtbaar in de retoriek van de BBB (*BoerBurgerBeweging*) en de SGP (*Staatkundig Gereformeerde Partij*), een conservatieve protestants-christelijke partij. BBB-politici stellen de wolf herhaaldelijk voor als een kwestie van veiligheid, controle en falend overheidsbeleid.

Henk Vermeer, medeoprichter en partijleider van de BBB en lid van de Tweede Kamer, pleitte in 2024 op de radio voor een “wolfvrije zone ter grootte van Nederland” en verklaarde dat de wolf weg moet (Sven op 1, 2024). Tijdens een BBB-paneldiscussie over wolven in de provincie Utrecht in 2024 verklaarde Rik Loeters, BBB-leider in Gelderland, dat de partij streefde naar een wolfvrij Gelderland en bij voorkeur voor heel Nederland, waarna hij toevoegde: “*In Duitsland werken de meesten, zeker in Oost-Duitsland, volgens het 3 S-systeem: Schiessen, Schaufeln, Schweigen. Dat gaat hier ook gebeuren*”. De opmerking werd met applaus ontvangen; een video-opname was op het moment van schrijven bijna 18.000 keer bekeken (Dwarsnieuws, 2024).

In 2025 verklaarde Eric Kemperman — jager, lid van de Provinciale Staten van Gelderland en lid van de Eerste Kamer — dat “*samenleven met de wolf helaas niet mogelijk is*”, en concludeerde: “*Het is klaar; over en uit, wat ons betreft*” (Nieuwe Oogst, 2025). Kemperman

vertegenwoordigde tot mei 2025 de BBB; in september 2025 sloot hij zich aan bij Forum voor Democratie (FVD). Hij is daarnaast actief in verschillende jachtorganisaties (Parlement.com, n.d.). Harold Zoet, BBB-gedeputeerde voor landbouw in Gelderland, pleit consequent voor actief beheer van de wolvenpopulatie. Tijdens een vergadering van de Provinciale Staten in februari 2024, waar de moeilijkheid ter sprake kwam om te garanderen dat de juiste wolf wordt afgeschoten, verklaarde hij: “*Eerst de trekker overhalen, excuses maken kan altijd nog*” (Van Es, 2024).

Op nationaal niveau riep Jean Rummenie, staatssecretaris van Landbouw van de BBB, tijdens zijn ambtsperiode herhaaldelijk op tot het afzwakken van de bescherming van de wolf. Hij negeerde daarbij het advies van zijn ambtenaren, trok de onafhankelijkheid van Wageningen University & Research in twijfel en verwierp hun wetenschappelijke bevindingen over de gunstige staat van instandhouding van de wolf in Nederland (NU.nl, 2026).

De SGP heeft de wolf ook tot speerpunt van haar politieke campagne gemaakt, waarbij ze vooral de nadruk legt op het gezinsleven, de openbare orde en sociale onrust. In haar campagne “De wolf is geen sprookje!” stelt de partij dat “*Nederland simpelweg te dichtbevolkt is voor een roofdier als de wolf*”, terwijl de aanwezigheid van de wolf in de buurt van woningen en boerderijen wordt omschreven als “*onhoudbaar*”. De SGP pleit onder meer voor meer ruimte voor burgemeesters en politie om in te grijpen in onveilige situaties en voor het toestaan van afschot in

gebieden ‘*waar de wolf niet thuishoort*’, zonder uit te leggen wat dat inhoudt (SGP, 2025). In Gelderland verklaarde SGP-provincieraadslid Gerrit Aversch dat de wolf het veiligheidsgevoel van mensen had ondermijnd, en voegde daaraan toe: “*Wij roepen niet op het heft in eigen handen te nemen, maar we begrijpen het wel. De SGP wil dat zo snel mogelijk tot actief beheer wordt overgegaan*” (Nieuwe Oogst, 2025).

Deze voorbeelden vormen een kleine greep uit de politieke uitspraken over wolven die de afgelopen jaren op lokaal, provinciaal en nationaal niveau in Nederland zijn gedaan. Wat deze uitspraken bindt, is geen samenhangend voorstel voor faunabeheer, maar een politiek narratief: de wolf wordt voorgesteld als een vreemd wezen dat niet in Nederland thuishoort, en afschot als de enige realistische reactie.

Cruciaal is dat de hier geciteerde politici niet alleen hun frustratie uiten — ze bevestigen in het openbaar de opvatting dat de wet onrechtmatig is en dat buitenrechtelijke maatregelen begrijpelijk, zo niet wenselijk zijn. Dit soort uitspraken van gekozen functionarissen creëert een politiek klimaat waarin het illegaal doden van dieren wordt genormaliseerd. Dit wordt nog versterkt door het feit dat de gevraagde maatregelen — afschot, wolfvrije zones, opheffing van EU-beschermingsmaatregelen — ofwel onwettig zijn volgens de huidige wetgeving, ofwel, in het geval van afschot, niet worden ondersteund door bewijs dat het aanvallen op vee daadwerkelijk vermindert (Kutal et al.,

▲ Wolf, Northern Veluwe.

2024; Treves et al., 2025). In plaats van oplossingen te bieden, verdiept dit politieke discours het conflict en draagt het bij aan een klimaat waarin vervolging wordt vergoelikt.

De temporele overlap tussen de in dit rapport gedocumenteerde intensivering van de wolvenvervolging en de opkomst van de BBB als politieke macht is opvallend. De BBB trad in juli 2024 toe tot de regering en heeft sinds 2023 bestuurlijke verantwoordelijkheid in verschillende provincies met de hoogste aantallen verdwenen wolven, waaronder Gelderland en Drenthe. Correlatie is geen causaliteit, en het zou onjuist zijn te concluderen dat het BBB-bestuur rechtstreeks tot een intensivering van de wolvenvervolging heeft geleid. Wat wél kan worden gezegd, is dat het politieke klimaat dat deze actoren hebben geschapen — waarin het illegaal doden van wolven is genormaliseerd, handhaving geen prioriteit heeft en de wolf wordt neergezet als een vreemde aanwezigheid die moet worden uitgeroeid — een klimaat is waarin vervolging eerder de kop opsteekt.

De hier afgebeelde campagneposter van de BBB (figuur 21) laat zien hoe deze politieke framing visueel werkt. De poster stelt de wolf voor als een sinister roofdier dat het platteland terroriseert, en zet jagers neer als de oplossing, met de tekst: “*Stem tegen wolvenpartijen. De wolf kiest niet. Hij*

grijpt toe. Kinderen leven in angst. Huisdieren worden verscheurd. Boeren en gezinnen staan machteloos. Jagers beschermen. Ideologen doen dat niet. BBB. Boerenverstand in faunabeheer.”

Sommige lokale politici lijken nog een stap verder te gaan en zetten actief aan tot vervolging. In augustus 2025 reageerde een bestuurslid van de lokale partij Gemeentebelang Nunspeet op een Facebookbericht van een regionale krant — met tips over wat te doen bij een ontmoeting met een wolf — door een foto te

plaatsen van een wolf in het vizier van een geweer (figuur 20). De invloed van zulke publieke uitingen van vijandigheid tegenover wolven door lokale gezagsdragers op mensen die al geneigd zijn tot illegaal handelen, mag niet worden onderschat.

▲ Figuur 20 Reactie van partijfunctionaris van Gemeentebelang Nunspeet op Facebook, augustus 2025.

◀ Figuur 21 Campagneposter BBB, oktober 2025. Bron: Heidi Looy, https://x.com/heidi_looy/status/1979085209191522747.

Foto: Tirza Vervijs

5.4

Tekortkomingen in bestuur en handhaving

5.4.1

Versnipperd bestuur

Zoals opgemerkt in hoofdstuk 3 zijn in Nederland de twaalf provincies verantwoordelijk voor de uitvoering van het wolvenbeleid. Dit is het gevolg van een grootschalige decentralisatieoperatie die in 2013 in gang werd gezet: het zogeheten Natuurpact. Met deze overeenkomst kregen de provincies de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het natuurbeleid, terwijl het Rijk de kaders en ambities bepaalde. De minister van Landbouw nam minder directe verantwoordelijkheid voor de uitvoering, maar draagt nog altijd de stelselverantwoordelijkheid voor het natuurbeleid en is aanspreekbaar op de resultaten, bijvoorbeeld op het halen van de doelstellingen van de Habitatrichtlijn.

Deze decentralisatie van het Nederlandse natuurbeleid gaf de provincies veel vrijheid in de manier waarop zij het beleid inrichten en uitvoeren, maar leidde ook tot versnipperd bestuur en een ongelijke aanpak door het hele land (PBL & WUR, 2020). Die verschillen zijn vooral zichtbaar bij het beheer van omstreden soorten zoals de wolf: provincies hanteren uiteenlopende strategieën, communicatiestijlen en interventiedrempels, wat bijdraagt aan inconsistent beleid en de verwarring bij het publiek en de politieke verdeeldheid versterkt. Het besluit om veebescherming als voorwaarde voor compensatie facultatief te maken in plaats van verplicht — genomen onder politieke druk, zoals beschreven in paragraaf 3.4 — illustreert eens te meer hoe politieke overwegingen een samenhangend landelijk kader hebben verzwakt.

Deze bestuurlijke indeling past slecht bij de ecologische werkelijkheid van de wolf: een zeer mobiele, grensoverschrijdende soort die geregeld provinciegrenzen passeert. Het gevolg is een structurele kloof tussen bestuurlijke grenzen en ecologische werkelijkheid. Er bestaan weliswaar coördinatiemechanismen via het Interprovinciaal Overleg (IPO), maar die zijn in de praktijk vaak traag en omslachtig, omdat gezamenlijke besluitvorming consensus vereist tussen provincies waarvan de politieke leiders soms sterk uiteenlopend denken over het wolvenbeheer. Dat kan een tijdige reactie op incidenten vertragen en leiden tot compromissen op basis van de kleinste gemene deler, in plaats van tot samenhangend, proactief beleid. Daardoor dreigt de huidige bestuursstructuur zowel de effectiviteit als de ervaren legitimiteit van het wolvenbeheer te ondermijnen — en, zoals de bevindingen in dit rapport laten zien, onbedoeld de omstandigheden te scheppen waarin stroperij gedijt.

Het verantwoordelijke ministerie (LVVN) en de provincies onderkennen de behoefte aan meer landelijke coördinatie en hebben zich ingespannen om hun aanpak op elkaar af te stemmen via de Landelijke Aanpak Wolven van 2024 en het Landelijk Informatiepunt Wolven, dat in het najaar van 2025 werd opgericht. Als onderdeel van deze landelijke strategie wordt momenteel een Landelijk Deskundigenteam Wolf opgezet. Dit team gaat de provincies adviseren over wolvengedrag en over passende interventies bij incidenten, en zal afzonderlijke gevallen

beoordelen om te bepalen of een wolf als “probleemwolf” moet worden aangemerkt en welke maatregelen nodig zijn (LVVN & IPO, 2024).

Of deze initiatieven erin zullen slagen de samenhangende, consistente landelijke aanpak tot stand te brengen die het wolvenbeheer in Nederland nodig heeft, valt nog te bezien. De effectiviteit ervan zal niet alleen afhangen van bestuurlijke coördinatie, maar ook van de bereidheid van provincies om lokale politieke druk ondergeschikt te maken aan een gezamenlijk kader — een voorwaarde die, gezien de in dit rapport gedocumenteerde politieke dynamiek, niet vanzelfsprekend is.

...provincies hanteren uiteenlopende strategieën, communicatiestijlen en interventiedrempels, wat bijdraagt aan inconsistent beleid en de verwarring bij het publiek en de politieke verdeeldheid versterkt

◀ Wolvenwelp, Noord Veluwe.

Foto: Steven van der Beijt

5.4.2

Gebrekkige wetshandhaving

De respondenten die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd, schetsen een zorgwekkend beeld van de handhaving van de natuurwetgeving in Nederland.

Meerdere respondenten benadrukten dat er in het buitengebied weinig tot geen handhaving van de natuurwetgeving plaatsvindt [W14, W42, W43, W45, W46, W48, W52, W59]. Sinds de opheffing van de veldpolitie in 1993 zijn de politiecapaciteit en de expertise om wildlife criminaliteit aan te pakken geleidelijk afgenomen. Een boswachter uit Overijssel [W43] verklaarde dat de politie weinig deskundigheid heeft op het gebied van wildlife criminaliteit op het platteland en er ook weinig belangstelling voor toont; volgens hem is het platteland veranderd in

“één grote vrijstaat” waar stropers kunnen opereren zonder de gevolgen te vrezen. Dat werd bevestigd door een andere respondent, zelf jager en voormalig BOA (buitengewoon opsporingsambtenaar) [W46]: “*De stroperij viert hoogtij. Iedereen kan doen en laten wat hij wil in het buitengebied. Ik zie nooit iemand*”

Dit beeld wordt bevestigd door externe bronnen. In een artikel uit 2023 in Securitymanagement werd opgemerkt dat de politie zowel de capaciteit als de specialistische kennis mist om effectief op te treden in het buitengebied. Anders dan met hun gedetailleerde kennis van stedelijke omgevingen vormen natuurgebieden, in de woorden van een deskundige, “een blinde vlek” (Passenier, 2023). Een onderzoeksrapport uit 2024 over natuurtoezicht

en handhavings-capaciteit in Noord-Brabant kwam tot eenzelfde conclusie: de huidige handhavings-capaciteit schiet tekort, en in sommige landelijke gebieden ontbreekt op dit moment structureel elk toezicht en elke handhaving (Frijters & Bontekoe Janssen, 2024). Het onderzoek werd weliswaar in Noord-Brabant uitgevoerd, maar de bevindingen over blinde vlekken en ontoereikende capaciteit gelden landelijk. Veelzeggend is dat zelfs de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV) — de eigen organisatie van de jagers — in haar officiële standpunt over veiligheid op het platteland stelt dat het huidige toezicht in het buitengebied onder een aanvaardbaar minimum is gezakt, en de overheid oproept prioriteit te geven aan ernstige vormen van wildlife criminaliteit (KNJV, n.d.).

De handhaving van de natuurwetgeving in het buitengebied wordt vrijwel volledig overgelaten aan zogeheten groene BOA’s — buitengewoon opsporingsambtenaren met een bevoegdheid om de natuurwetgeving te handhaven. Groene BOA’s zijn doorgaans in dienst van gemeenten, provincies, terreinbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, en particuliere grondeigenaren. Hun aantal loopt echter terug. De overheid heeft steeds zwaardere eisen ingevoerd — waaronder kostbare en tijdrovende bijscholingsverplichtingen die maar weinig jachtopzieners of kleine grondeigenaren kunnen opbrengen — waardoor het parttime BOA-stelsel in feite wordt afgebouwd en het aantal “ogen en oren” in het veld afneemt [W43]. De boswachter uit Overijssel uitte zijn diepe frustratie over het feit dat particuliere BOA’s steeds vaker de toegang tot persoonsgegevens wordt ontzegd en de benodigde uitrusting — zoals een uitschuifbare wapenstok of vuurwapen — wordt geweigerd, terwijl zij wel risicovolle doorzoeken verrichten en regelmatig gewapende stropers tegenkomen [W43].

Verontrustend genoeg meldden verschillende respondenten — van wie velen zelf BOA zijn — dat sommige groene BOA’s zich met illegale activiteiten inlaten [W11, W19, W28, W33, W42, W43, W46, W52]. Genoemde voorbeelden waren het stropen van beschermde dieren, het afschieten van meer exemplaren dan toegestaan, het vervalsen van jachttellingen en fraude met wildmerken (loodjes). Verschillende respondenten wezen erop dat veel groene BOA’s tegelijk actief jager zijn of in dienst zijn van particuliere landgoederen met jachtbelangen, waardoor een belangenconflict ontstaat: in feite houden zij toezicht op zichzelf. Een jager en gepensioneerd BOA van de Veluwe legde uit dat jachtopzieners in dienst van grondeigenaren vaak onder druk staan om de populaties bejaagbaar wild zo groot mogelijk te houden, in het belang van de jacht van hun werkgever. Het is volgens hem niet ongebruikelijk dat zij roofdieren die op het wild van het landgoed jagen —

zoals vossen en roofvogels — doden om de grondeigenaar tevreden te stellen, of omdat zij zich daartoe verplicht voelen [W43].

Verschillende respondenten met ruime veldervaring [W04, W11, W28, W42] wezen op het bestaan van een informeel netwerk op de Veluwe waarin jagers, wildbeheerders en sommige BOA’s elkaar de hand boven het hoofd houden en illegale handelingen toedekken. Zij weigerden allen verdere details te geven, onder verwijzing naar de invloedrijke leden van het netwerk en de reikwijdte van de connecties. Verschillende getuigen omschreven de situatie op sommige particuliere landgoederen op de Veluwe als een toestand van wetteloosheid, waarin netwerken van jagers en BOA’s opereren buiten elke vorm van publiek toezicht [W11, W14, W28].

Aan de basis van dit disfunctioneren ligt een structureel probleem dat verder reikt dan de hierboven beschreven afzonderlijke tekortkomingen. Het toezicht en de handhaving in het buitengebied en in natuurgebieden zijn verdeeld over een lappendeken van partijen — Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, particuliere grondeigenaren, provinciale BOA’s, omgevingsdiensten en politie — die elk binnen hun eigen geografische grenzen werken, met eigen systemen en zonder effectieve onderlinge afstemming. Individuele BOA’s werken vaak alleen, moeten onmogelijk grote gebieden bestrijken, zijn niet de klok rond beschikbaar en beschikken over beperkte bevoegdheden.

Het gevolg is dat er regelmatig meldingen van illegale activiteiten binnenkomen, maar dat die zelden tot concrete bevindingen leiden. En zonder concrete bevindingen zijn er geen harde cijfers — en zonder harde cijfers krijgt handhaving geen prioriteit. Zoals een ervaren handhaver opmerkte, verschilt dit niet van de situatie die ooit gold voor de verkeersveiligheid: pas toen er intensief en systematisch op rijden onder invloed werd gecontroleerd, werd de omvang van het probleem zichtbaar en ontstond de politieke

onderbouwing voor blijvende investeringen in handhaving. Dezelfde redenering geldt voor wildlife criminaliteit in het buitengebied. Zolang er geen handhavingsinfrastructuur is om die op te sporen, te registreren en te vervolgen, blijft het probleem onzichtbaar — en wordt die onzichtbaarheid aangevoerd als bewijs dat het niet bestaat [W45].

Alles bij elkaar ontstaat in dit hoofdstuk het beeld van een stelselmatig handhavingsfalen. De geleidelijke afbraak en versnippering van de handhavingscapaciteit voor de natuurwetgeving op het platteland, de belangenconflicten die in het BOA-stelsel zijn ingebakken en de cultuur van zwijgen die door invloedrijke netwerken in stand wordt gehouden, hebben omstandigheden geschapen waarin illegale activiteiten grotendeels onopgemerkt en onbestraft kunnen gedijen. In dat licht is wolvenstroperij geen uitzondering, maar een voorspelbaar gevolg: waar de kans op ontdekking verwaarloosbaar is, waar de handhavers zelf soms medeplichtig zijn en waar een cultuur van straffeloosheid wortel heeft geschoten, wordt het illegaal doden van een beschermde soort voor wie daartoe geneigd is een rationele keuze met weinig risico. Het herstel van effectieve handhaving van de natuurwetgeving in het buitengebied is daarom geen bijzaak, maar een voorwaarde voor een wezenlijke afname van de wolvenvervolging in Nederland.

“De stroperij viert hoogtij. Iedereen kan doen en laten wat hij wil in het buitengebied. Ik zie nooit iemand.”

◀ Wolf in Planken Wambuis.

Sociaal-culturele identiteit en plattelandswaarden

Foto: Steven van der Bent

De vervolging van wolven in Nederland laat zich niet uitsluitend verklaren uit economische grieven of politieke retoriek. Ze komt ook voort uit diepgewortelde sociaal-culturele identiteiten en waarden, waarin de wolf niet louter een biologische aanwezigheid is, maar een symbool — van ongewenste verandering, van stedelijke opdringerigheid en van een bedreigde levenswijze.

Ewald Engelen, hoogleraar financiële geografie aan de Universiteit van Amsterdam, vat deze dynamiek treffend samen in een opiniestuk in NRC: *“Na de boer, de windmolen, de warmtepomp en de Tesla is nu de wolf aan de beurt om uit te groeien tot een totem van de cultuurstrijd tussen vermeende stedelingen en plattelanders die sinds de boerenprotesten van 2019 over stikstofnormen aan de oppervlakte is gekomen”* (Engelen, 2025). Meerdere getuigen bevestigen deze lezing. Plattelandsbewoners beschrijven de wolf als iets dat hun is “opgedrongen” door stedelijke elites en linkse natuurorganisaties die geen begrip hebben voor de werkelijkheid op het platteland [W31, W39, W41]. Voor boeren die al kampen met stikstofregels en beperkingen op begrazing voelt de wolf als de druppel die de emmer doet overlopen — in een lange reeks van overheidsmaatregelen die worden opgelegd aan een manier van leven die volgens hen niet langer gewaardeerd of begrepen wordt [W47, W55]. Zoals besproken in paragraaf 5.2 weerspiegelen en versterken de complottheorieën die op sociale media circuleren deze diepere culturele angsten: de terugkeer van de wolf wordt niet voorgesteld als een natuurlijk proces, maar als iets dat doelbewust wordt opgelegd door een vijandige staat.

Verschillende getuigen merken op dat de wolf ook een surrogaat is geworden voor bredere angsten voor verandering en de komst van “vreemde elementen” in Nederland, met expliciete vergelijkingen met asielzoekers [W14, W17, W48]. Een getuige uit de Noord-Veluwe merkte op dat gemeenschappen in zijn gebied zich sterk afwijzend opstellen tegenover wie zij als buitenstaander

zien — mens of dier — en dat de wolf wordt ervaren als wéér een ongewenste nieuwkomer waar niemand om heeft gevraagd [W48]. Deze versmelting van de wolf met angsten rond immigratie is belicht door Ronald van Velzen, historicus aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij stelt dat het wolvendebat in Nederland niet wordt gedreven door feiten, maar door dezelfde retoriek van “angst voor de ander” die het migratiedebat kenmerkt — waarbij wolven, net als migranten, door populistische worden neergezet als indringers die een bedreiging vormen voor wat “wij” hebben (Van Velzen, 2025). Dit sluit aan bij de bevindingen van Pates en Leser (2021) in Oost-Duitsland, waar rechts-populistische actoren de wolf expliciet neerzetten als een “invasieve soort”, in lijn met anti-immigratiesentiment — wat erop wijst dat deze dynamiek niet uniek is voor Nederland, maar deel uitmaakt van een breder Europees patroon.

Dit gevoel van cultureel verlies reikt verder dan de landbouw en dringt door tot in het dagelijkse plattelandsleven. In gebieden als Putten, Heerde en Elspeet vertellen bewoners dat zij zich niet langer veilig voelen om met de hond te wandelen of hun kinderen door het bos te laten fietsen [W35, W39, W48]. De wolf heeft een bewegingsvrijheid ingeperkt die plattelandsbewoners als wezenlijk voor hun manier van leven beschouwen — en die stadsbewoners, die zij zien als voorstanders van de terugkeer van de wolf, volgens hen nooit zullen hoeven opgeven.

Zoals beschreven in paragraaf 4.3.2 is de jachtcultuur een belangrijk onderdeel van deze culturele identiteit; de economische en sociale dimensies van dat conflict zijn daar uitvoerig besproken. Wat hier vermelding verdient, is de bredere culturele betekenis van de jacht in de getroffen gemeenschappen. Een getuige beschreef de jacht als een complete leefstijl — bepalend voor persoonlijke relaties, het sociale leven rond het lokale café, en familietradities die van generatie op generatie worden doorgegeven — en

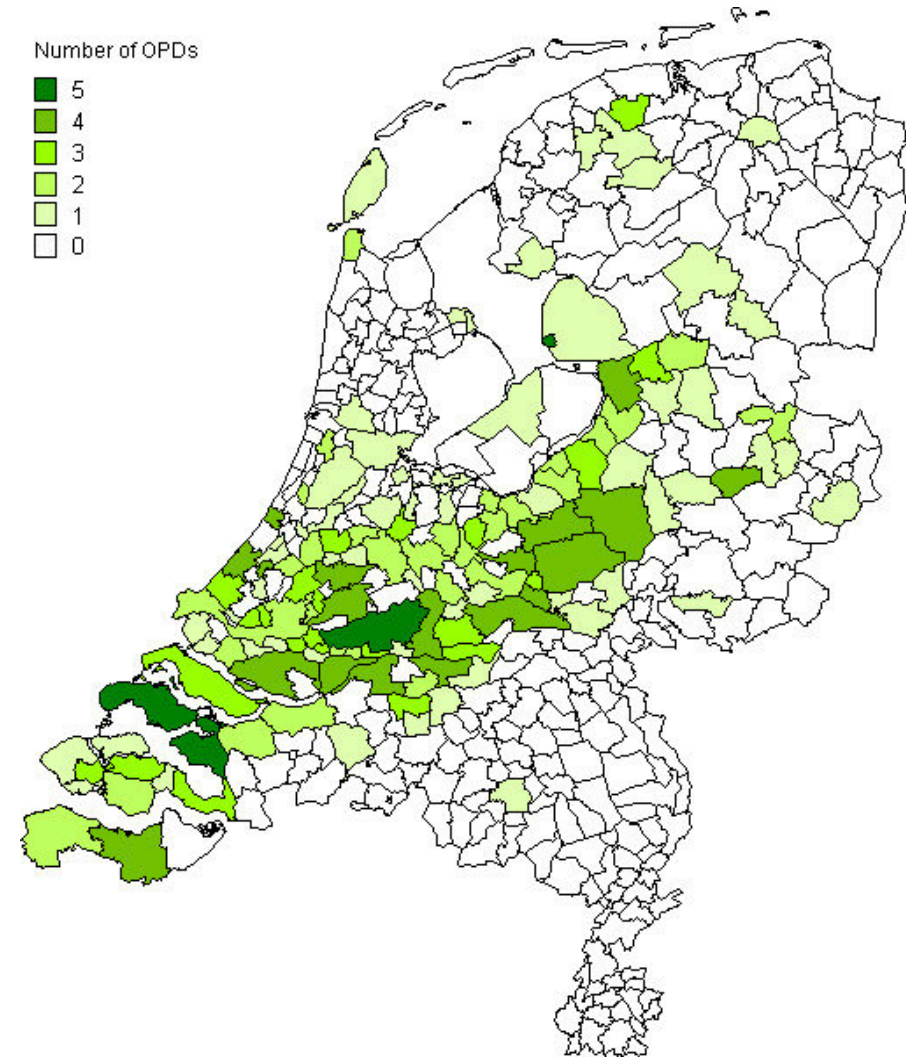
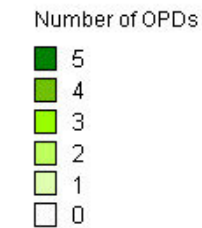
stelde dat juist die alomvattendheid verklaart waarom de vijandigheid zo fel is: *“het bedreigt hun identiteit als jager. En dat begrijp ik — als je je hele leven om iets heen bouwt en het kan opeens niet meer zoals je gewend was, dan is dat een echte inbreuk op je persoonlijke leven”* [W48].

Getuigen beschrijven ook een opvallende generatiekloof: oudere jagers hanteren vaak een gedragscode die berust op wat zij als goed faunabeheer beschouwen en staan kritisch tegenover een jongere generatie die zij omschrijven als “cowboys” — agressiever, met minder ethische remmen en eerder geneigd om via WhatsApp-groepen af te spreken om wolven te verstoren of op te jagen [W16, W17, W44, W48, W49].

“Na de boer, de windmolen, de warmtepomp en de Tesla is nu de wolf aan de beurt om uit te groeien tot een totem van de cultuurstrijd tussen vermeende stedelingen en plattelanders die sinds de boerenprotesten van 2019 over stikstofnormen aan de oppervlakte is gekomen”

◀ Een wolf van de Nationaal Park de Hoge Veluwe roedel in Deelerwoud, januari 2025.

In de Biblebelt wordt het verzet tegen de wolf niet ervaren als een meningsverschil over beleid, maar als een kwestie van morele en religieuze overtuiging — waarin het gezag van de staat ondergeschikt is aan een hogere plicht

Figuur 22 De Biblebelt in Nederland, gebaseerd op het aantal orthodox-protestantse kerkgenootschappen (OPD's) per gemeente. Copyright: ©2011 Ruijs et al; licentiehouder BioMed Central Ltd.

De Biblebelt

In sommige gemeenschappen van de Nederlandse Biblebelt — met name rond Nunspeet, Elspeet en Uddel op de noordelijke Veluwe — krijgt het verzet tegen de wolf een uitgesproken theologische dimensie die aparte aandacht verdient. Het gaat om overwegend gereformeerde protestantse gemeenschappen met een conservatieve religieuze cultuur, door meerdere getuigen omschreven als gesloten, op zichzelf gericht en vaak zeer wantrouwend tegenover de overheid [W14, W36, W47, W52].

Deze theologische dimensie heeft diepe historische wortels, die ver teruggaan tot lang vóór de terugkeer van de wolf in Nederland. In christelijk Europa werd de wolf een krachtig symbool van de duivel — afgebeeld als sluipend rond de kudde, zoals Satan rondsluipend om de gelovigen — en werd hij over het hele continent stelselmatig vervolgd, niet anders dan de heksen tijdens de inquisitie. Beide werden opgejaagd, uitgeroeid en afgeschilderd als belichaming van het kwaad dat de christelijke orde bedreigde. Deze theologische vijandigheid stak met de Europese kolonisten de oceaan over: zij namen hun afkeer van de wolf mee naar de Nieuwe Wereld en onderwierpen

het dier aan een van de grondigste uitroeiingscampagnes uit de geschiedenis — waardoor de grijze wolf tegen het midden van de twintigste eeuw vrijwel volledig van het Amerikaanse vasteland was verdwenen (Coleman, 2004). Inzicht in deze geschiedenis is onmisbaar om te begrijpen waarom de afkeer van de wolf in gemeenschappen met een diepgewortelde christelijke traditie niet louter als een beleidskwestie wordt ervaren, maar als een bijna morele en religieuze overtuiging.

Verskillende getuigen benadrukten dat geloof een belangrijke factor is in de wijdverbreide haat tegen wolven in de gemeenschappen van de Biblebelt [W14, W19, W42, W48, W52]. Twee getuigen vertelden over een predikant van een orthodox-gereformeerde kerk in Elspeet die zo'n drie tot vier jaar geleden de wolf vanaf de kansel een demon noemde die uitgeroeid moest worden [W19, W48]. Een andere getuige merkte op dat de wolf in streng gereformeerde kringen door sommigen als een heidens dier wordt gezien [W14].

Een ander, maar verwant theologisch argument berust op het begrip rentmeesterschap, dat in de gereformeerde traditie verwijst naar de roeping van de mens om voor

Gods schepping te zorgen en deze te beheren. Het begrip wordt echter op zeer uiteenlopende manieren uitgelegd. In sommige streng-gereformeerde kringen wordt rentmeesterschap opgevat als een mandaat voor menselijke heerschappij over de natuur — een vrijbrief om elke soort te doden die in de weg staat, het evenwicht verstoort of economische schade veroorzaakt. Eén respondent verwoordde het rechtstreeks: “Gereformeerde mensen geloven dat de mens de rentmeester is van de natuur, en vanuit dat oogpunt denken ze dan dat ze wilde dieren zoals de wolf mogen doden” [W12]. Andere geïnterviewden, onder wie drie gereformeerde kerkleden en bewoners van de noordelijke Veluwe, bepleiten juist de tegenovergestelde uitleg — dat rentmeesterschap betekent dat de hele schepping moet worden beschermd [W12, W22, W29, W47]. Een van hen haalde de bijbeltekst “Alles wat adem heeft, love de Here” aan als grond om de wolf als deel van Gods schepping te zien [W12].

Deze uitleg vindt steun uit onverwachte hoek: een column in het plaatselijke blad van Nunspeet, door de gereformeerde predikant ds. A. Schot, die schrijft voor juist die gemeenschap die door meerdere getuigen wordt beschreven als een bolwerk van verzet tegen de wolf. Schot betoogde dat de roofzuchtige aard van de wolf niet wezenlijk is, maar een gevolg van de zondeval — waarbij de

breuk van de mens met God de hele schepping in wanorde heeft gestort. Hij putte uit Jesaja 11 en 65 om het bijbelse beeld van de wolf die bij het lam ligt te schetsen als een belofte van het komende Koninkrijk van de Messias, waarin noch wolf noch mens nog een bedreiging zal vormen. In plaats van op te roepen tot uitroeiing nodigde hij zijn lezers uit na te denken over hun eigen schuld voor God (Schot, 2025). Een andere getuige, lid van de Gereformeerde Kerk en geregeld te gast in boerengemeenschappen op de noordelijke Veluwe, merkte op dat hij vaak vee aantreft dat volledig onbeschermd is en zo aanvallen door wolven welhaast uitgelokt worden — en wees er nadrukkelijk op dat de herders in de Bijbel hun kudde de hele nacht tegen roofdieren beschermden [W47].

Het op zichzelf gerichte en anti-overheidskarakter van deze gemeenschappen voegt daar nog een dimensie aan toe. Een boswachter die in de noordelijke Veluwe werkt, beschreef de plaatselijke bevolking als zeer godvrezend, gesloten en bedreven in het verbergen van zaken, en voegde eraan toe dat binnen deze gemeenschappen lastige kwesties — van welke aard dan ook — doorgaans verborgen worden gehouden: “Ze weten alles te bedekken” [W52]. Een lid van de Gereformeerde Kerk trok een treffende parallel met eerdere golven van gemeenschapsverzet — het verzet tegen overheidsingrijpen tijdens de uitbraken van varkenspest en gekkekoelziekte — en merkte op dat er een cultuur van “we hebben schijt aan de overheid en we doen gewoon waar we zin in hebben” wortel heeft geschoten, wat hij theologisch onverdedigbaar maar sociologisch verklaarbaar vond [W47]. Een getuige vatte de houding bondig samen: “Ze zijn gewend om dingen zelf op te lossen, en vooral om te schieten. Niemand kijkt daar van op” [W48].

Wat de bevindingen over de Biblebelt het duidelijkst laten zien, is dat het verzet tegen de wolf in sommige gemeenschappen niet wordt ervaren als een meningsverschil over beleid, maar als een kwestie van morele en religieuze overtuiging — een overtuiging waarin het gezag van de staat ondergeschikt is aan een hogere plicht. In zo’n context geldt het illegaal doden van een wolf niet als een misdrijf, maar als een daad van rechtvaardig zelfbestuur van de gemeenschap. Dat maakt deze gemeenschappen het minst ontvankelijk voor conventionele beleidsmaatregelen en handhaving, en onderstreept de noodzaak van een aanpak die ingaat op de culturele en religieuze dimensies van het conflict, in plaats van het te behandelen als een eenvoudig handhavingsvraagstuk.

▲ Figuur 23 Campagne poster van de SGP (Staatkundig Gereformeerde Partij), die veel aanhang heeft in de Biblebelt. Hun campagne ‘De wolf is geen sprookje’ stelt dat de wolf niet thuishoort in onze dorpen en zet in op “voorkomen in plaats van genezen”, “verjagen in plaats van welkom”, en “ingrijpen in plaats van bijten.” Bron: SGP.

Discussie

Foto: Marcel van Kammen

Dit onderzoek vormt de eerste systematische verkenning van stroperij en vervolging van wolven in Nederland, op basis van getuigenverklaringen, onderzoek op sociale media, openbronnen-onderzoek en een analyse van tien jaar monitoringsgegevens. De belangrijkste bevinding is ondubbelzinnig:

de vervolging van wolven in Nederland is veel omvangrijker, beter georganiseerd en geografisch geconcentreerder dan publiekelijk wordt erkend.

Twee onafhankelijke onderzoekslijnen onderbouwen deze conclusie. Ten eerste zijn er, op basis van de getuigenverklaringen en open bronnen die voor dit onderzoek zijn verzameld, tussen 1 oktober 2021 en 31 maart 2026 minimaal 41 wolven gestroopt. Ten tweede bleek uit een analyse van de wolvenmonitoringsgegevens dat van de 259 wolven die tussen 2015 en december 2025 in Nederland genetisch zijn bevestigd, er 38 — bijna 15% — zonder verklaring

uit de monitoringsgegevens zijn verdwenen, in een tempo dat niet past bij natuurlijke sterfte of emigratie, maar wel bij stelselmatige, verborgen stroperij. Samen leveren deze twee onderzoekslijnen een consistent en zeer verontrustend beeld op van georganiseerde, aanhoudende vervolging die vrijwel volledig onbestraft blijft.

Het onderzoek wijst erop dat de vervolging van wolven in Nederland geen marginaal verschijnsel is dat door een handvol eenlingen wordt uitgevoerd, maar een wijdverspreide, sociaal ingebedde praktijk. De vervolging concentreert zich weliswaar in twee belangrijke hotspots — de Veluwe en de noordoostelijke provincies Drenthe en Fryslân, waar nu ook gevestigde wolvenroedels leven — maar er zijn incidenten gedocumenteerd in alle provincies waar wolven voorkomen. Deze infrastructuur wordt in stand gehouden door een samenstel van elkaar versterkende factoren: reële conflicten tussen mens en wolf, de versterkende dynamiek van sociale

media, de politieke normalisering van het illegaal doden van dieren, structurele tekortkomingen in bestuur en wetshandhaving, en diepgewortelde sociaal-culturele identiteiten waarin verzet tegen de wolf fungeert als cultureel verzet. In het vervolg van dit hoofdstuk bespreken we de betekenis en implicaties van deze bevindingen, brengen we ze in verband met de bredere wetenschappelijke literatuur en benoemen we de beperkingen van het onderzoek.

>14%

van de wolven zijn zonder verklaring uit de monitoringsgegevens verdwenen, in een tempo dat niet past bij natuurlijke sterfte of emigratie, maar wel bij stelselmatige, verborgen stroperij

▲ De “muizenvanger” die spoorloos verdween in Oude Willem, Drenthe, december 2023.

Foto: anoniem, geïmpliceerd met toezetting.

De omvang en aard van de vervolging

Het in dit rapport vastgestelde verdwijningspercentage van bijna 15% is niet alleen als cijfer veelzeggend, maar ook als indicator van de structurele aard van het probleem. Het betekent dat van elke zeven wolven die in Nederland zijn bevestigd, er hoogstwaarschijnlijk minstens één illegaal is gedood — en dat dit al bijna tien jaar onveranderd gebeurt, onopgemerkt en onbestraft. Dit cijfer is vrijwel zeker een onderschatting van de werkelijke omvang: het omvat alleen wolven waarvan het DNA is geregistreerd, en identificatie op individueel niveau gebeurt niet stelselmatig. De werkelijke tol is onbekend en met de huidige monitoringsinstrumenten niet te achterhalen.

Het aantal van 41 wolven dat tussen oktober 2021 en maart 2026 als gestroopt is gemeld — op zichzelf al een minimum, zoals gezegd — verdient nadere toelichting. Dit aantal is uitsluitend afgeleid uit de getuigenverklaringen die voor dit onderzoek zijn verzameld en uit openbaar beschikbare informatie over

de twee zaken in Stroe (2021) en Ugchelen (2022). Het weerspiegelt alleen wat getuigen die bereid en in staat waren met de onderzoeker te spreken wisten, en wat via openbare bronnen kon worden vastgesteld. Het werkelijke aantal wolven dat in deze periode in Nederland opzettelijk is gedood, ligt naar alle waarschijnlijkheid hoger. Getuigen met directe kennis van specifieke incidenten vormen vermoedelijk een minderheid van allen die over relevante informatie beschikken; veel gevallen van stroperij zullen nooit worden gemeld aan iemand buiten de directe kring van betrokkenen; en de opzet van dit onderzoek — gebaseerd op interviews die gedurende een bepaalde periode zijn afgenomen bij een beperkte, niet-representatieve groep getuigen — kan niet pretenderen de volledige omvang van de stroperij in beeld te hebben gebracht. Het aantal van 41 wolven moet daarom worden opgevat als een ondergrens, niet als een schatting van de werkelijke omvang van het probleem.

Er is nog een factor die mogelijk tot onderschatting leidt: gezien de aanwijzingen dat wolven opzettelijk

met voertuigen worden aangereden om ze te doden, kan een deel van de wolven die als verkeersslachtoffer zijn geregistreerd — samen 70% van alle geregistreerde wolvensterfte in Nederland — in werkelijkheid opzettelijk zijn gedood. Als zelfs maar een klein deel van die verkeersslachtoffers opzet betreft, ligt het werkelijke aantal illegale gedode wolven flink hoger dan het cijfer van 41 wolven of de verdwijningsanalyse doet vermoeden.

41

wolven naar verluidt gestroopt tussen oktober 2021 en maart 2026

70%

van alle geregistreerde dode wolven kwamen om in het verkeer

▲ Wolf gedood door een auto.

Dit patroon van wijdverbreide maar grotendeels verborgen wolvenvervolging is niet uniek voor Nederland. Liberg et al. (2012) schatten dat in Scandinavië meer dan twee derde van alle stroperij verborgen bleef, en Nowak et al. (2021) brachten een snel verslechterende trend in Polen in kaart naarmate de wolvenpopulatie zich naar het westen uitbreidde. In Italië stelden Musto et al. (2021) vast dat van de 179 bevestigde gevallen van door de mens veroorzaakte wolvensterfte die tussen 2005 en 2021 in Toscane en Emilia-Romagna werden geregistreerd, 41,9% het gevolg was van stroperij — wat onderstreept dat vervolging een belangrijke doodsoorzaak blijft onder wolven, zelfs in populaties waar de soort al decennia wettelijk beschermd is.

De parallel met dichtbevolkte, intensief bebouwde landschappen elders in Noordwest-Europa is bijzonder verhelderend. Sunde et al. (2021) stelden vast dat op het schiereiland Jutland — Denemarken en Sleeswijk-Holstein — cryptische sterfte de belangrijkste oorzaak was van het verdwijnen van wolven, en concludeerden dat de regio fungeert als een “wolf population sink” (een gebied waar de sterfte structureel hoger is dan de aanwas), vooral als gevolg van illegale jacht. De auteurs opperden dat frequente ontmoetingen tussen wolven en omwonenden die de wolf vijandig gezind zijn, in cultuurlandschappen kunnen leiden tot onhoudbaar hoge sterftecijfers, zelfs waar de meeste mensen de beschermingswetten naleven. Deze hypothese vindt sterke steun in de Nederlandse gegevens, waar georganiseerde sociale netwerken, hechte plattelandsgemeenschappen en een cultuur van zwijgen de vervolging stelselmatig in stand lijken te houden — een dynamiek die vermoedelijk ook in andere getroffen landen speelt, maar die dit onderzoek in ongewoon detail heeft kunnen vastleggen.

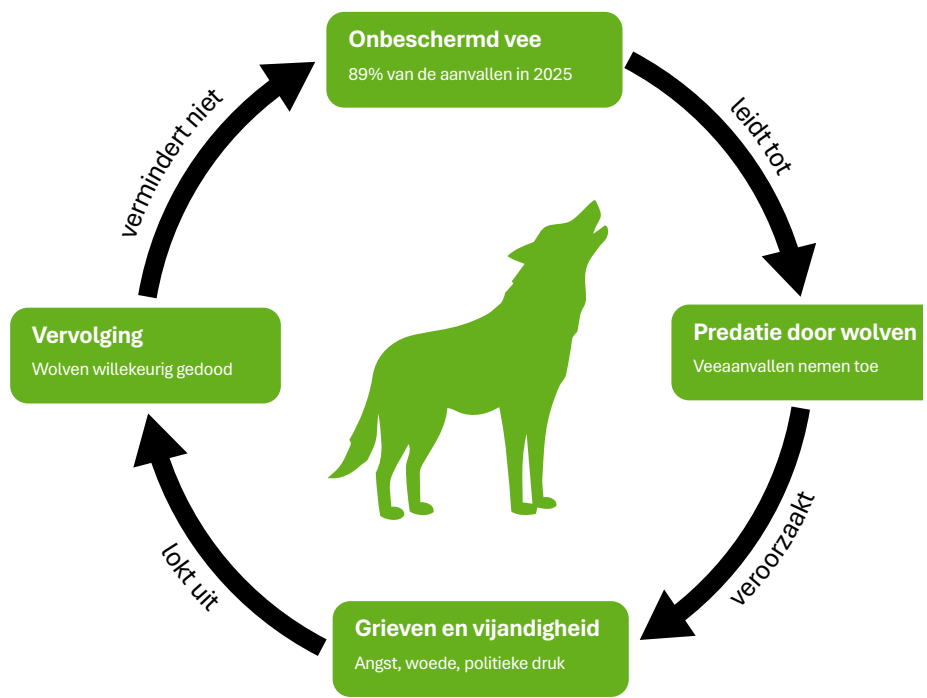
Het georganiseerde karakter van de vervolging is op zichzelf al een bevinding van aanzienlijk belang. Sollund (2017), die een Noorse zaak van gecoördineerde illegale

wolvenjacht analyseerde, stelt dat georganiseerde vervolging in groepsverband moet worden opgevat als georganiseerde criminaliteit, en niet louter als “folk crime” — door de gemeenschap oogluikend toegestane, alledaagse overtredingen. Dit onderscheid heeft directe gevolgen voor de manier waarop opsporingsinstanties en rechtbanken zulke zaken benaderen. Skogen et al. (2021) stelden vast dat de onwil van jagers om illegale wolvenjacht te melden niet in de eerste plaats voortkomt uit de kleine kans op ontdekking, maar uit politieke weerstand die wortelt in wantrouwen tegenover instanties en in vereenzelviging met een tegencultuur op het platteland — wat betekent dat méér handhavers of zwaardere straffen vermoedelijk niet volstaan wanneer wolvenvervolging verankerd is in politieke identiteit en sociale solidariteit. Beide bevindingen sluiten sterk aan bij de Nederlandse gegevens die in dit rapport worden gepresenteerd. Wanneer vervolging is ingebed in sociale netwerken met een zwijgcultuur, financiële prikkels en de stilzwijgende of actieve steun van leiders binnen de gemeenschap, vereist het ontmantelen ervan ingrepen op netwerk-niveau, niet alleen op het niveau van het individu.

De bevinding dat de voornaamste daders afkomstig zijn uit twee overlappende groepen — veehouders en jagers, verbonden door hechte sociale netwerken en (in de noordoostelijke provincies en de Achterhoek) versterkt door de norm van noaberschap — is om dezelfde reden van belang. Het betekent dat het probleem zich niet laat oplossen door één groep afzonderlijk aan te pakken, en dat een effectieve aanpak zich moet richten op de sociale infrastructuur die persoonlijke grieven doet omslaan in collectief illegaal handelen.

Dat de overgrote meerderheid van de getroffen veehouders beschermingsmaatregelen actief afwijst, is misschien wel de meest ingrijpende bevinding voor het wolvenbeleid. Ze maakt duidelijk dat het conflict niet eenvoudigweg wordt opgelegd aan onwillige maar gezagsgetrouwe boeren, maar actief in stand wordt gehouden door een weigering zich aan te passen — een weigering die op haar beurt het gedrag van wolven beïnvloedt op een manier die het conflict bestendigt en verscherpt.

Dit leidt tot een vicieuze cirkel: onbeschermd vee trekt wolven aan,

Figuur 24 Een zichzelf versterkende cyclus: hoe onbeschermd vee, predatie door wolven, grieven en vervolging elkaar versterken.

predatie op vee leidt tot onvrede, onvrede voedt vervolging, en vervolging leidt tot het willekeurig doden van wolven — ook van dieren die geen bedreiging voor het vee vormden — terwijl er niets wordt gedaan aan de omstandigheden die de predatie in de eerste plaats veroorzaken (zie figuur 24). Om deze cyclus te doorbreken, moet niet alleen het symptoom — de veeverliezen — worden aangepakt, maar ook de onderliggende weigering om beschermingsmaatregelen te treffen, die volgens de gegevens in dit rapport vaak evenzeer een politiek standpunt is als een praktische keuze.

Daarbij moet ook worden erkend dat de praktische belemmeringen voor adequate bescherming voor sommige veehouders reëel en structureel zijn — waaronder het intensieve karakter van de Nederlandse veehouderij, met een van de hoogste veedichtheden ter wereld en bedrijfsvoeringen die effectieve wolfwerende maatregelen moeilijk of onmogelijk kunnen maken. Het aanpakken van deze diepere structurele kwesties — zoals de omvang van de veestapel, de beweidingspraktijk en het landgebruik — valt buiten het bestek van dit rapport, maar hoort thuis in elke serieuze langetermijnvisie op een duurzaam samenleven tussen de veehouderij en in het wild levende dieren in Nederland (Remkes et al., 2020; Bos et al., 2023).

Waarom wolvenvervolging ertoe doet – voorbij de populatiecijfers

Een vraag die rechtstreeks aandacht verdient, is of de omvang van de vervolging die dit rapport documenteert reden tot ernstige zorg geeft, nu de Nederlandse wolvenpopulatie nog steeds groeit. Het antwoord luidt ja, om verschillende redenen.

Ten eerste is er de simpele kwestie van de legaliteit. Wolvenvervolging is een ernstig strafbaar feit, zowel naar Nederlands als naar Europees recht. Een samenleving waarin wildlife criminaliteit wordt genormaliseerd, waarin daders vrijwel volledig straffeloos opereren en waarin politieke actoren legitimiteit verlenen aan illegaal gedrag, is een samenleving waarin de rechtsstaat wordt uitgehold. Die zorg reikt veel verder dan de wolf alleen.

Ten tweede leidt stroperij tot het willekeurig doden van dieren, verstoort zij de roedelstructuur en verkleint zij stelselmatig de effectieve populatiegrootte. Dit vergroot het risico op inteelt en ondermijnt het aanpassingsvermogen op de lange termijn — gevolgen die schuilgaan achter de totale groeicijfers. In een kleine en betrekkelijk jonge populatie als de Nederlandse is dat geen geringe zorg.

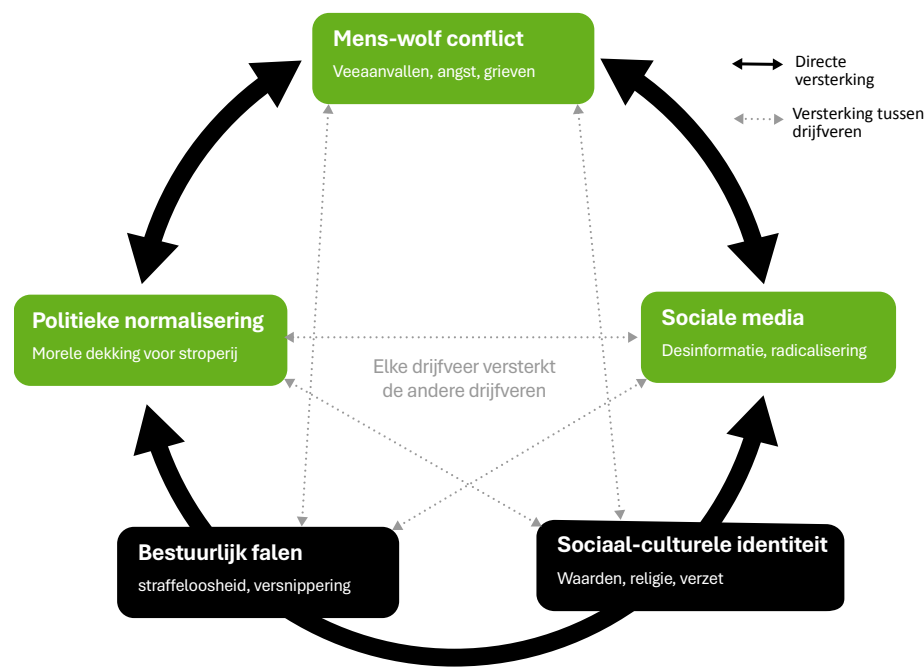
Ten derde leidt vervolging aantoonbaar niet tot minder conflict — de rechtvaardiging die ervoor wordt aangevoerd. Het aantal wolvenaantallen op vee is sinds 2020 vertienvoudigd, in dezelfde periode

waarin de vervolging is toegenomen. De oorzaak van de veeverliezen ligt in het achterwege laten van beschermingsmaatregelen en de gedragseffecten daarvan op wolven, niet in de omvang van de wolvenpopulatie. Het wegnemen van individuele wolven verhelpt geen van beide.

Ten slotte dreigt de vervolging nog verder toe te nemen door de geplande verlaging van de beschermingsstatus van de wolf. Onderzoek laat zien dat minder wettelijke bescherming leidt tot meer heimelijke stroperij, doordat het potentiële daders het signaal geeft dat er minder waarde wordt toegekend aan wolven en handhaving minder waarschijnlijk is (Louchouart et al., 2021). De tijd dringt om een doeltreffend beleidskader voor het samenleven met de wolf op te zetten voordat deze dynamiek vat krijgt.

Minder wettelijke bescherming leidt tot meer heimelijke stroperij, doordat het potentiële daders het signaal geeft dat er minder waarde wordt toegekend aan wolven en handhaving minder waarschijnlijk is

▲ Wolvenroedel, Zuidwest Veluwe.

Aanjagers: een systeem dat zichzelf versterkt

De vijf drijfveren die dit rapport identificeert, staan niet louter naast elkaar — ze versterken elkaar, waardoor het probleem zichzelf in stand houdt en zich niet laat oplossen door ingrepen die zich op één enkel aspect richten. (zie figuur 25). Dit is de centrale conclusie van het hoofdstuk over de drijfveren, en ze heeft een directe implicatie: ingrepen die slechts één of twee drijfveren aanpakken en de overige onaangeroerd laten, zullen vermoedelijk geen blijvende verandering teweegbrengen.

Economische grieven vormen de eerste aanleiding, maar verklaren op zichzelf niet de felheid of de hardnekkigheid van het conflict. Zoals Zscheischler en Friedrich (2022) in de Duitse context laten zien, blijven benadeelde partijen zich vaak tegen de terugkeer van de wolf verzetten, zelfs wanneer er ruime compensatieregelingen bestaan. Het conflict wordt namelijk evenzeer gevoed door immateriële kosten — een ervaren verlies aan levenskwaliteit, angst en een afgenomen gevoel van controle — als door economische schade. Die bevinding is van belang, omdat ze impliceert dat de neiging om het wolvenconflict via compensatie en subsidies op te lossen, hoezeer ook nodig, tekort zal schieten. Naast

materiële steun is herstel nodig van het gevoel van zeggenschap en controle dat veel plattelands-gemeenschappen menen te hebben verloren — een veel ingewikkelder en langduriger opgave.

Sociale media zetten individuele grieven op grote schaal om in collectieve vijandigheid. Het belang van deze bevinding ligt niet alleen in het feit dát er onjuiste informatie circuleert, maar ook dat de platforms waarop dat gebeurt structureel zo zijn ontworpen dat ze emotie boven nauwkeurigheid belonen — waardoor het probleem zichzelf versterkt en zich uiterst moeilijk laat corrigeren met conventionele communicatie-strategieën. Zoals Komi (2025) betoogt, hebben anti-wolfgroeperingen eigen kenniskaders opgebouwd waarin wetenschappelijke kennis niet alleen wordt betwist, maar actief wordt ontdaan van haar gezag. Conventionele communicatie-strategieën die erop mikken accurate informatie aan te reiken in de verwachting dat mensen hun opvattingen bijstellen, zullen daarom vermoedelijk weinig uithalen. Wat in plaats daarvan nodig is, zijn strategieën die gebruikmaken van vertrouwde tussenpersonen binnen de getroffen gemeenschappen, die legitieme grieven erkennen en tegelijk desinformatie weerspreken, en die het onderliggende gevoel van politieke vervreemding aanpakken dat

complottheorieën in de eerste plaats aantrekkelijk maakt.

De politieke dimensie is juist cruciaal omdat ze speelt op het niveau van legitimiteit, niet van legaliteit. Politici die in het openbaar begrip tonen voor wie het recht in eigen hand neemt, plegen geen strafbaar feit — maar ze bieden morele dekking aan wie dat wél doet. Dit komt overeen met bevindingen uit Duitsland (Clemm von Hohenberg & Hager, 2022; Pates & Leser, 2021; Zscheischler & Friedrich, 2022), Noorwegen (Skogen et al., 2021) en Finland (Pohja-Mykrä, 2016), waar de politisering van het wolvendebat eveneens in verband is gebracht met een grotere tolerantie voor het illegaal doden van wolven. Wat in het Nederlandse geval opvalt, is hoe expliciet gekozen politici de grens tussen legitieme oppositie en normalisering van illegaal doden hebben laten vervagen — en hoezeer dit zonder enig politiek gevolg is gebeven. Dat uitblijven van verantwoording is zelf een oorzaak van het probleem, en vermoedelijk niet uniek voor Nederland.

Bestuurlijke tekortkomingen en de cultuur van straffeloosheid die daaruit is voortgekomen, zijn van de geïdentificeerde oorzaken misschien wel het best aan te pakken: ze zijn het meest rechtstreeks met beleid te beïnvloeden. De afbraak van de natuurhandhavingscapaciteit in het buitengebied in de afgelopen drie decennia was niet onvermijdelijk — het was het gevolg van een reeks politieke keuzes, en die keuzes kunnen worden teruggedraaid. De bevinding over straffeloosheid laat vooral zien dat de dreiging van strafrechtelijke vervolging weinig afschrikt zolang de kans op ontdekking vrijwel nul is. Doeltreffende afschrikking vereist niet alleen dat er straffen op papier staan, maar ook dat ze geloofwaardig worden gehandhaafd — een voorwaarde waaraan, gezien de huidige gegevens, bij lange na niet wordt voldaan.

▲ Figuur 25 De vervolging van wolven in Nederland wordt in stand gehouden door vijf elkaar versterkende drijfveren. Ononderbroken lijnen geven directe versterking tussen aangrenzende drijfveren aan; stippellijnen geven versterking tussen verschillende drijfveren aan.

De sociaal-culturele en theologische dimensies van het conflict zijn het minst gevoelig voor beleid, juist omdat ze geworteld zijn in identiteit en niet in eigenbelang. De bevindingen over het noaberschap en de Biblebelt zijn van belang omdat ze de gemeenschappen en mechanismen blootleggen waardoor de weerstand tegen de wolf onlosmakelijk verweven is geraakt met wie mensen zijn en hoe zij leven — geen beleidsvoorkeur die met aangepaste prikkels valt bij te sturen, maar een diepgewortelde overtuiging die zich bij uitstek niet door conventionele beleidsinstrumenten laat veranderen.

Het risico dat wolven vormen voor mensen

Het statistische risico dat wolven voor de veiligheid van mensen vormen is verwaarloosbaar klein — onderzoek over de periode 2002–2020 vond bewijs voor slechts twaalf aanvallen op mensen in Europa en Noord-Amerika, waarvan twee met dodelijke afloop (Linnell et al., 2021). En toch is de angst voor wolven een reëel en

wezenlijk aspect van het publieke sentiment, en een belangrijke aanjager van zowel politieke mobilisatie als individuele beslissingen om het recht in eigen hand te nemen. Incidenten met brutaal wolvengedrag — met name de herhaalde ontmoetingen tussen wolf Bram en het publiek op de Utrechtse Heuvelrug in 2024 en 2025 — laten zien dat het risico weliswaar statistisch klein is, maar niet louter theoretisch. Het neemt toe wanneer wolven aan mensen gewend raken, bijvoorbeeld doordat ze opzettelijk worden gevoerd, wat de kans op niet-schuw en mogelijk gevaarlijk gedrag flink kan vergroten. Doeltreffende beheermaatregelen zijn dan ook onmisbaar, zowel voor de openbare veiligheid als voor het behoud van publiek vertrouwen in het wolvenbeleid. Zoals Bruskotter en Wilson (2014) opmerken, hangt het ervaren risico niet af van het werkelijke gevaar, maar van het maatschappelijk vertrouwen in de verantwoordelijke instanties en van het gevoel grip te hebben op de gevaren van in het wild levende dieren. De implicatie daarvan is

belangrijk: mensen risicocijfers voorhouden zal de angst niet wegnemen zolang zij geen vertrouwen hebben in de instellingen die die cijfers presenteren. Het herstel van dat vertrouwen is daarom evenzeer een communicatieve als een bestuurlijke opgave — en het versterkt de stelling van dit rapport dat een doeltreffend, geloofwaardig en consistent wolvenbeleid een van de belangrijkste voorwaarden is om het conflict te verminderen.

Een doeltreffend, geloofwaardig en consistent wolvenbeleid is een van de belangrijkste voorwaarden om het conflict te verminderen

▲ Twee jonge wolven op akkerland, Zuidwest Veluwe.

Argumenten tegen afschot

Een terugkerende eis in de gemeenschappen en bij de politieke actoren die dit rapport beschrijft, is dat er te veel wolven in Nederland zijn en dat de wolven die als overlast worden ervaren, moeten worden “beheerd” — een woord dat in de praktijk dienstdoet als eufemisme voor afschot. Die eis verdient bijzondere aandacht, al was het maar omdat de omvang van de stroperij die dit rapport documenteert geen rol speelt in de discussie over de vraag of afschot moet worden toegestaan.

Wetenschappelijk onderzoek wijst erop dat (legale) afschot van wolven de veeverliezen niet betrouwbaar terugdringt (Kutal et al., 2024; Treves et al., 2025). Afgezien daarvan kan afschot het conflict zelfs verergeren: door de mens veroorzaakte sterfte ontwricht de roedelstructuur, waardoor de kans dat een roedel in stand blijft en zich voortplant sterk afneemt (Cassidy et al., 2023). Ontwrichte roedels zijn minder goed in staat om effectief op wilde prooien te jagen — waardoor de kans toeneemt dat overlevende wolven zich op vee richten. De implicatie is verstrekkend: de dominante politieke reactie op het wolvenconflict in Nederland is niet alleen juridisch problematisch, maar ook ecologisch contraproductief.

Afschot toestaan zou de veeverliezen niet verminderen — het zou ze vermoedelijk juist vergroten, en tegelijk politieke legitimiteit verlenen aan een beheerstrategie die volgens de gegevens keer op keer niet werkt. De Nederlandse ervaring illustreert dat zelf: de aanvallen van wolven op vee zijn sinds 2020 vertienvoudigd, in dezelfde periode waarin dit rapport een toename van de stroperij vaststelt. Of die stijging van het aantal aanvallen nu louter een symptoom is van een groeiende wolvenpopulatie of, deels, een reactie op de toegenomen willekeurige sterfte — duidelijk is dat het toegenomen illegale afschot de aanvallen op vee niet heeft verminderd. Om deze dynamiek te doorbreken is niet alleen een herbezinning op handhaving en bestuur nodig, maar ook een eerlijk, openbaar onder ogen zien van de feiten over wat wel en niet werkt — een opgave waar de conclusies en aanbevelingen een antwoord op proberen te geven.

Er is nog een overweging die bijzonder ter zake doet, gezien de geplande verlaging van de beschermingsstatus van de wolf in Nederland. Onderzoek naar Mexicaanse wolven liet zien dat dieren 121% meer kans hadden om te verdwijnen — vrijwel zeker door heimelijke stroperij — in periodes van verminderde wettelijke bescherming dan in periodes van strengere bescherming (Louchouarn et al.,

2021). Het veronderstelde mechanisme is een beleidssignaleffect: minder wettelijke bescherming verlaagt de waarde die het publiek — potentiële stropers inbegrepen — aan wolven toekent, en geeft het signaal dat handhaving tegen stroperij minder waarschijnlijk is (Chapron & Treves, 2016, geciteerd in Louchouarn et al., 2021). Sociaalwetenschappelijk onderzoek uit Wisconsin bevestigt dit: de tolerantie voor wolven nam af en de openlijk uitgesproken bereidheid tot stropen nam toe naarmate het doden van wolven tussen 2003 en 2013 geleidelijk werd versoepeld.

In de Nederlandse context — waar al een cultuur van straffeloosheid heerst en waar de sociale en politieke omgeving het illegaal doden van dieren al normaliseert — bestaat het risico dat de geplande verzwakking van de beschermingsstatus een verdere aanmoediging vormt voor diegenen die zich met vervolging bezighouden of daarmee sympathiseren. De onderzoeksbevindingen wijzen erop dat sterkere bescherming, consequent gehandhaafd, de stroperij terugdringt — zwakkere bescherming niet.

▲ Wolf met welpen, Zuidwest Veluwe.

Beperkingen

Dit onderzoek kent verschillende beperkingen. Ten eerste is het onderzochte verschijnsel per definitie verborgen: getuigen vormen een zelf-geselecteerde groep, en de ernstigste activiteiten zijn vermoedelijk het minst zichtbaar. De bevindingen moeten dan ook worden opgevat als een ondergrens. Ten tweede laten afzonderlijke getuigenissen zich niet altijd onafhankelijk verifiëren; waar mogelijk zijn de verklaringen getoetst aan andere getuigenissen, openbare bronnen of monitoringsgegevens. Ten derde is de incidentenkaart indicatief en niet exact, en moet ze worden gelezen als een een ruwe weergave van geografische patronen. Ten vierde omvat de verdwijningsanalyse alleen wolven waarvan het DNA is geregistreerd, waardoor de werkelijke omvang van de cryptische stroperij vermoedelijk wordt onderschat. Ten vijfde berust het sociale media

onderzoek op passieve observatie en vormt het geen statistisch representatieve steekproef.

Ondanks deze beperkingen vallen meerdere onafhankelijke onderzoekslijnen samen: monitoringsgegevens, getuigenverklaringen, openbronneninformatie en onderzoek op sociale media. Samen leveren ze een samenhangend geheel aan bevindingen op — intern consistent, geografisch specifiek en moeilijk anders te verklaren dan uit stelselmatige, georganiseerde vervolging. Dat sluit aan bij vergelijkbaar onderzoek elders in Europa.

Vooruitblik

De wolvenpopulatie in Nederland groeit en haar verspreidingsgebied breidt zich uit. Zonder een

fundamentele verandering in de omstandigheden die vervolging nu in de hand werken — ontoereikende wetshandhaving, versnipperd bestuur, een politiek klimaat dat het illegaal doden normaliseert en diepgewortelde culturele weerstand — zal de in dit rapport beschreven trend zich vermoedelijk doorzetten.

De Landelijke Aanpak Wolven van 2024 en de prille landelijke coördinatiemechanismen zijn een stap in de goede richting, maar hun effectiviteit zal afhangen van consequente uitvoering, voldoende middelen en de politieke wil om daders ter verantwoording te roepen. De hiernavolgende conclusies en aanbevelingen bouwen voort op de bevindingen van dit rapport. Ze wijzen de meest cruciale veranderingen aan die nodig zijn om die ontwikkeling te keren.

▲ Wolf, Zuidwest Veluwe.

Conclusies en aanbevelingen

Foto: Arjen Heeres

7.1

Conclusies

Dit rapport had tot doel de aard, omvang en drijfveren van de stroperij en vervolging van wolven in Nederland te onderzoeken. De bevindingen zijn ondubbelzinnig en zeer zorgwekkend..

De vervolging van wolven in Nederland is veel omvangrijker dan algemeen wordt aangenomen. Op basis van de getuigenverklaringen die voor dit onderzoek zijn verzameld en van openbare informatie over de zaken in Stroe (2021) en Ugchelen (2022) zijn er tussen oktober 2021 en maart 2026 minimaal 41 wolven gestroopt. Dat cijfer is vrijwel zeker een onderschatting. Het betreft uitsluitend dieren waarvoor een concrete tijds- en locatieaanduiding kon worden vastgesteld, en het weerspiegelt alleen wat getuigen die aan het onderzoek wilden meewerken wisten en wat via open bronnen kon worden bevestigd. Het werkelijke aantal wolven dat in deze periode opzettelijk is gedood, ligt naar alle waarschijnlijkheid hoger.

De monitoringsgegevens bevestigen die conclusie. Van de 259 wolven die tussen 2015 en december 2025 in Nederland genetisch zijn bevestigd, zijn er 38 — bijna 15% — zonder verklaring uit de monitoringsgegevens verdwenen. Dat aandeel past niet bij natuurlijke sterfte of emigratie, maar wel bij stelselmatige, heimelijke stroperij. Van elke zeven bevestigde

wolven is er hoogstwaarschijnlijk minstens één illegaal gedood — en dat gebeurt al bijna tien jaar, onopgemerkt en onbestraft. Omdat DNA-identificatie op individueel niveau niet stelselmatig plaatsvindt, ligt het werkelijke verdwijningspercentage vermoedelijk nog hoger.

De vervolging is georganiseerd, geografisch geconcentreerd en maatschappelijk ingebed. Wat dit rapport blootlegt, is geen verzameling geïsoleerde, spontane incidenten, maar een wijdverbreide infrastructuur van wildlife criminaliteit die vrijwel volledig straffeloos opereert. De vervolging is het hevigst in twee belangrijke hotspots — de Veluwe en de noordoostelijke provincies Drenthe en Fryslân — maar er zijn incidenten gedocumenteerd in alle provincies waar wolven voorkomen. Tot de methoden behoren afschot met jachtgeweren en met ongereguleerde, krachtige PCP-luchtbuizen voorzien van warmtebeeld- en nachtzichtapparatuur, achtervolging met voertuigen en opzettelijk aanrijden, vergiftiging en het uitleggen van aas. Kadavers worden stelselmatig weggewerkt: ze worden begraven, in mestkelders gedumpt, verbrand of in water gedompeld — technieken die bewust zijn gekozen om bewijs te vernietigen en ontdekking te voorkomen.

Boeren en jagers zijn de belangrijkste daders, die opereren binnen overlappende netwerken. De aanwijzingen wijzen telkens op twee elkaar overlappende groepen. Ten eerste boeren, vooral gedreven door veeverliezen, frustratie over het overheidsbeleid en financiële druk. Ten tweede jagers, gedreven door concurrentie om het wild, de economische waarde van jachtrechten en een culturele identiteit waarin de wolf zowel concurrent als indringer is. De twee groepen worden verbonden door hechte sociale netwerken en, vooral in de noordoostelijke provincies, door de norm van noaberschap — de traditionele plicht om elkaar bij te staan — die individuele grieven omzet in collectief illegaal handelen. De coördinatie van de vervolging via socialemediaplatforms, met name het Geen Wolf-netwerk, levert een verspreide operationele infrastructuur op die moeilijk te monitoren en te vervolgen is.

De actieve afwijzing van beschermende maatregelen is zowel een symptoom als een aanjager van het conflict. In 2025 betrof 89% van de wolvenaanvallen op vee dieren waarvoor geen beschermingsmaatregelen waren getroffen — een aandeel dat sinds 2020 vrijwel onveranderd is gebleven, ondanks een meer dan

vertienvoudiging van het aantal aanvallen in die periode. Voor veel veehouders is de weigering om wolfwerende rasters te plaatsen niet louter een praktische keuze, maar een politieke: een daad van verzet tegen de aanwezigheid van de wolf en tegen het beleidskader dat die mogelijk maakt. Dat heeft directe ecologische gevolgen. Het leert wolven dat landbouwhuisdieren een gemakkelijke prooi zijn en dat rasters te overwinnen zijn — waardoor juist het conflict dat de vervolging aanjaagt, wordt versterkt.

Vijf elkaar versterkende factoren houden deze infrastructuur in stand. Echte economische en praktische grieven onder veehouders vormen de voedingsbodem. Sociale media versterken en radicaliseren die grieven via een goed gedocumenteerde dynamiek: desinformatie verspreidt zich sneller dan correcties, algoritmen belonen emotie boven nauwkeurigheid, en anti-wolfgroeperingen hebben gesloten wereldbeelden opgebouwd waarin feiten weinig indruk maken. Politieke actoren — met name populistische en conservatieve partijen op lokaal, provinciaal en nationaal niveau — hebben bijgedragen aan een klimaat waarin het illegaal doden van wolven genormaliseerd raakt. Niet door uitdrukkelijke goedkeuring, maar door de wolf stelselmatig neer te zetten als een vreemde aanwezigheid, door beleid te eisen dat ofwel onwettig is ofwel niet door onderzoek wordt gestaafd, en door het uitblijven van politieke veroordeling van de vervolging die dit rapport documenteert. Versnipperd bestuur en de geleidelijke afbraak van de natuurhandhavingscapaciteit in het buitengebied hebben omstandigheden geschapen waarin stroperij nauwelijks enig risico op ontdekking of vervolging met zich meebrengt. En ten slotte, misschien wel het hardnekkigst, is de weerstand tegen de wolf geworteld in sociaal-culturele identiteiten die zich niet door conventionele beleidsinstrumenten laten bijsturen — waaronder de jachtcultuur, de norm van noaberschap en, in de gemeenschappen van de Biblebelt, een theologische overtuiging die

berust op een omstreden uitleg van rentmeesterschap.

De dominante politieke reactie op het wolvenconflict mist wetenschappelijke onderbouwing en is ecologisch contraproductief. Een terugkerende eis in de gemeenschappen en bij de politieke actoren die dit rapport beschrijft, is dat er te veel wolven in Nederland zijn en dat wolven die als overlast worden ervaren, moeten worden afgeschoten. Wetenschappelijk onderzoek wijst echter uit dat afschot de veeverliezen niet betrouwbaar terugdringt (Kutal et al., 2024; Treves et al., 2025). Afgezien van die ineffectiviteit kan afschot het conflict zelfs verergeren: door de mens veroorzaakte sterfte ontwricht de roedelstructuur, waardoor overlevende wolven minder goed op wilde prooien kunnen jagen en de kans toeneemt dat ze zich op vee richten (Cassidy et al., 2023). Afschot toestaan zou de veeverliezen niet verminderen — het zou ze vermoedelijk vergroten, en tegelijk politieke legitimiteit verlenen aan een aanpak die volgens het onderzoek keer op keer niet werkt.

De geplande verlaging van de beschermingsstatus van de wolf in Nederland brengt nog een risico met zich mee dat in het publieke debat onderbelicht is gebleven. Onderzoek naar wolvenpopulaties in de Verenigde Staten liet zien dat periodes van verminderde wettelijke bescherming samengingen met een toename van 121% in het verdwijnen van wolven door heimelijke stroperij. Dat verloopt via een beleidssignaaleffect: zwakkere bescherming verlaagt de waarde die aan wolven wordt toegekend en geeft het signaal dat handhaving minder waarschijnlijk is (Louchouart et al., 2021). In een land waar al een cultuur van straffeloosheid heerst en de handhavingscapaciteit tekortschiet, dreigt het verzwakken van de wettelijke bescherming de vervolging die dit rapport documenteert flink te verergeren.

De vervolging van wolven in Nederland staat niet op zichzelf. De patronen die dit rapport beschrijft — georganiseerde stroperij, ingebed in sociale netwerken op het

platteland; stroperijmethoden om ontdekking te voorkomen; politieke normalisering van stroperij; en culturele weerstand die in identiteit wortelt — komen overeen met bevindingen uit vergelijkbaar onderzoek in Zweden (Liberg et al., 2012), Polen (Nowak et al., 2021), Italië (Musto et al., 2021), Denemarken (Sunde et al., 2021), Noorwegen (Sollund, 2017; Skogen et al., 2021) en Finland (Pohja-Mykrä, 2016). Wat het Nederlandse geval bijzonder maakt, is niet dat deze dynamiek uniek zou zijn, maar dat dit onderzoek haar in ongewoon detail heeft kunnen vastleggen — en dat Nederland, als een van de dichtstbevolkte en intensiefst bebouwde landen van Europa, te maken heeft met een bijzonder nijpende variant van de opgave om met de wolf samen te leven.

De wolf gaat niet meer weg. De Nederlandse wolvenpopulatie groeit en haar verspreidingsgebied breidt zich uit. De Landelijke Aanpak Wolven en de prille landelijke coördinatiemechanismen zijn een stap in de goede richting, maar schieten tekort zonder een fundamentele verandering in de omstandigheden die vervolging in de hand werken. Noch de wolf, noch het wettelijk kader dat hem beschermt, zal verdwijnen door politieke druk of illegaal afschot. Wat stroperij wél teweegbrengt, is dat er afzonderlijke dieren wegvallen — ten koste van de levensvatbaarheid van de populatie — dat het conflict dieper wordt en dat het vertrouwen van het publiek in de verantwoordelijke instanties wordt uitgehold. Wil samenleven met de wolf werkelijkheid worden in plaats van een politieke ambitie, dan moeten de omstandigheden die dit rapport blootlegt — straffeloosheid, versnipperd bestuur, politieke normalisering van illegaal doden en het massale uitblijven van beschermingsmaatregelen — rechtstreeks, in volle omvang en zonder verder uitstel worden aangepakt.

◀ Wolven, Zuidwest Veluwe.

Aanbevelingen

De conclusies van dit rapport monden uit in een reeks concrete aanbevelingen, gericht aan de instellingen en actoren die het best in staat zijn ernaar te handelen.

Wolf, Zuidwest Veluwe.

Foto: Arien Heeres

Aan de nationale overheid

(Ministerie van LVVN en het Ministerie van Justitie en Veiligheid)

Erken de omvang van de wolvenvervolging en kom in actie.

De nationale overheid moet formeel erkennen dat wolvenvervolging een ernstige vorm van wildlife criminaliteit is, de bestrijding ervan tot een expliciete landelijke handhavingsprioriteit maken en de hieronder beschreven concrete stappen zetten.

Herstel de natuurhandhavingscapaciteit in het buitengebied.

De geleidelijke afbraak van de handhaving van de natuurwetgeving in het buitengebied heeft geleid tot de straffeloosheid waarin de vervolging van wolven welig tiert. Het herstel van die capaciteit vraagt om gerichte investeringen: voldoende middelen vrijmaken om politie en handhavingsinstanties in staat te stellen gespecialiseerd personeel voor de aanpak van wildlife criminaliteit aan te trekken en op te leiden; het aantal groene BOA's vergroten en hun voldoende middelen, uitrusting en wettelijke bevoegdheden geven om doeltreffend te kunnen optreden; en samenwerking en gezamenlijke operaties binnen handhavingsnetwerken ondersteunen.

Richt het Landelijk Deskundigenteam Wolf zonder verder uitstel op.

De nationale overheid moet ervoor zorgen dat het Landelijk Deskundigenteam Wolf zo snel mogelijk operationeel is, met een stevig mandaat en de middelen die het nodig heeft om dat waar te maken.

Verhoog de financiering aan provincies voor de bescherming van vee.

De EU-staatssteunregels staan lidstaten uitdrukkelijk toe om volledige (100%) compensatie te bieden voor zowel de directe als de indirecte kosten van het samenleven met grote roofdieren, met inbegrip van preventieve maatregelen zoals rasters en kuddebeschermingshonden. LVVN moet de financiering aan provincies uitbreiden, zodat zij veehouders in wolvengebieden

Zorg voor structurele financiering van initiatieven die wolfwerende rasters ondersteunen.

Het Wolf Fencing Team Belgium, opgericht in 2019, laat zien wat er mogelijk is: geen van de door het team geplaatste wolfwerende rasters is door wolven overwonnen, en de schade aan vee daalde tussen 2018 en 2024 in het werkgebied met bijna 45% (Europese Commissie, 2025). In Nederland bestaan vergelijkbare initiatieven — waaronder Wolf Fencing Nederland en Wolf Fencing Team Zuid-Nederland — maar zij missen de structurele financiering om op grote schaal te werken. De nationale overheid moet meerjarige financiering verstrekken om deze initiatieven te ondersteunen en uit te breiden naar alle provincies waar wolven voorkomen.

Initieer een oprechte, blijvende dialoog met de getroffen plattelandsgemeenschappen.

Het adviesrapport van de RDA uit 2024 concludeerde dat de sociale en emotionele kanten van het wolvenconflict stelselmatig zijn verwaarloosd en dat een gestructureerde dialoog onmisbaar is — maar die is nog steeds niet op gang gekomen. De nationale overheid moet opdracht geven tot, en financiering verstrekken voor, een doorlopend en professioneel begeleid dialoogproces met de getroffen gemeenschappen: boeren, jagers, plattelandsbewoners, lokale overheden en maatschappelijke organisaties. Dat proces mag geen eenmalige raadpleging zijn, maar moet blijvend van aard zijn. In plaats van eenzijdige communicatie moet een echte dialoog in twee richtingen vooropstaan, met ruimte voor de getroffen gemeenschappen om gehoord te worden en mee te werken aan oplossingen. Het proces moet worden opgezet met medewerking van sociale wetenschappers die deskundig zijn op het gebied van conflicten tussen mensen en wilde dieren en polarisatie binnen gemeenschappen, in lijn met internationaal erkende richtlijnen voor het oplossen daarvan (IUCN, 2023). Het doel is niet de gemeenschappen te overtuigen de wolf te aanvaarden, maar het vertrouwen in instanties en het gevoel van zeggenschap te herstellen — in dit rapport aangewezen als voorwaarden voor een wezenlijke afname van het conflict.

Erken dat het verzwakken van de bescherming van wolven het risico op vervolging vergroot.

De geplande verlaging van de beschermingsstatus van de wolf brengt een risico met zich mee dat in het publieke debat onderbelicht is gebleven: onderzoek laat zien dat periodes van verminderde wettelijke bescherming samengaan met een sterke toename van stroperij. Dat verloopt via een beleidssignaleffect, waarbij zwakkere bescherming de waarde die aan wolven wordt toegekend verlaagt en het signaal afgeeft dat de pakkans bij illegaal doden klein is (Louchouart et al., 2021).

Ontwikkel een langetermijnvisie op landgebruik die ruimte maakt voor het samenleven met de wolf.

In plaats van het conflict rond de wolf te behandelen als een op zichzelf staande crisis, zou de nationale overheid een samenhangende langetermijnvisie moeten ontwikkelen op landgebruik, landbouw en natuur in Nederland — een visie die uitdrukkelijk rekening houdt met de aanwezigheid van wolven en andere grote roofdieren, en die de structurele onverenigbaarheid tussen intensieve veehouderij en het samenleven met wilde dieren onder ogen ziet. Wageningen University & Research heeft zes fundamentele dilemma's benoemd die moeten worden opgelost om een duurzame toekomst voor landbouw en natuur in Nederland mogelijk te maken (Bos et al., 2023). Het conflict rond de wolf is zowel een symptoom van het onvermogen om die dilemma's op te lossen, als een extra reden waarom een oplossing urgent is.

Aan de provinciale overheden

Harmoniseer de uitvoering van het wolvenbeleid

Binnen het IPO-verband moeten de provincies werken aan het gelijktrekken van compensatieniveaus, subsidieregelingen, handhavingscapaciteit en praktische ondersteuning, waarbij de nationale overheid middelen beschikbaar stelt om alle provincies op “best practice” niveau te brengen.

Investeer in proactieve conflictpreventie.

Provincies moeten in kaart brengen waar wolven zich vermoedelijk gaan vestigen, en de dialoog aangaan met lokale gemeenschappen, gemeenten en belangrijke doelgroepen vóórdat de wolf arriveert — vóór de eerste aanval, vóór de eerste storm op sociale media en voordat de standpunten zijn verhard.

Hervorm de compensatieregeling.

Compensatie moet afhankelijk worden gesteld van het treffen van adequate beschermingsmaatregelen binnen aangewezen wolvengebieden. De compensatieprocedures moeten sneller en de administratieve lasten lager. De regeling moet alle in aanmerking komende kosten dekken — ook de arbeidskosten voor het plaatsen en onderhouden van rasters — tot 100%, conform wat de EU-staatssteunregels toestaan.

Werk constructief samen met plattelandsgemeenschappen.

Provincies moeten, samen met de gemeenten, verder gaan dan het verstrekken van informatie en een echte dialoog aangaan met boeren, jagers en plattelandsbewoners. Bij het betrekken van gemeenschappen in de Biblebelt moet waar mogelijk gebruik worden gemaakt van vertrouwde lokale tussenpersonen, in plaats van uitsluitend te leunen op de communicatiekanalen van de overheid.

Zorg voor een toereikend aanbod aan wilde prooidieren voor wolven.

Provincies moeten hun nulstandsbeleid voor grote hoefdieren herzien in gebieden waar wolven voorkomen, en nagaan of een flexibelere aanpak — waarbij in gebieden grenzend aan wolventerritoria een beperkte populatie wilde prooidieren mag blijven bestaan — de predatiedruk op vee kan verlagen en kan bijdragen aan een duurzamer samenleven met de wolf. Elke herziening moet worden uitgewerkt in overleg met boeren, grondeigenaren, jagers en natuurbeheerders, en gepaard gaan met monitoring om het effect op het gedrag van wolven en op de veeverliezen te beoordelen.

Aan de gemeenten

Help (hobby)veehouders zich aan te passen aan de aanwezigheid van wolven.

Gemeenten moeten hun bestemmingsplannen tegen het licht houden en waar nodig aanpassen, zodat (hobby) veehouders de bijgebouwen kunnen plaatsen die nodig zijn om hun dieren ’s nachts te beschermen. Waar aanpassingen in gang zijn gezet, moeten gemeenten bouwwerken die zijn opgericht om vee te beschermen gedogen, in plaats van regels te handhaven die eigenaren beletten aan hun wettelijke zorgplicht te voldoen.

Aan de opsporingsinstanties en het Openbaar Ministerie

Behandel wolvenvervolgning als een prioritaire vorm van wildlife criminaliteit.

Politiekorpsen in gebieden met gevestigde wolvenpopulaties moeten het stropen en vervolgen van wolven tot handhavingsprioriteit maken, met personeel en middelen die daarvoor zijn vrijgemaakt.

Versterk de intelligence-gestuurde aanpak.

Gezien het georganiseerde, op netwerken gebaseerde karakter van wolvenvervolgning en de zwijgcultuur die het vergaren van regulier bewijsmateriaal bemoeilijkt, moeten opsporingsinstanties inzetten op een intelligence-gestuurde aanpak — met onder meer informanten, undercoveroperaties en het volgen van socialemediaplatforms en digitale communicatienetwerken.

Versterk de samenwerking tussen handhavingsinstanties.

De samenwerking tussen de politie en de andere instanties die belast zijn met de handhaving van de natuurbeschermingswetgeving — waaronder provincies, gemeenten en groene BOA’s — moet worden versterkt en waar nodig geformaliseerd.

Moedig het publiek aan om meldingen te doen.

Start een campagne die het publiek oproept vermoedelijke wolvenstroperij en andere vormen van wildlife criminaliteit te melden bij de politie of Meld Misdaad Anoniem.

Vervolg wolvenstroperij met alle middelen die de wet biedt.

Officieren van justitie moeten gevallen van wolvenstroperij behandelen als ernstige strafbare feiten, voortvarend vervolgen en straffen eisen die zwaar genoeg zijn om werkelijk af te schrikken. Wanneer er aanwijzingen zijn dat meerdere daders samenwerken, moet deelname aan een criminele organisatie worden onderzocht.

Aan de jagersorganisaties

Neem publiekelijk verantwoordelijkheid voor de rol van jagers bij wolvenvervolgning.

Jagersorganisaties, waaronder de KNJV en de NOJG (Nederlandse Organisatie voor Jacht- en Grondbeheer), moeten zich publiekelijk en ondubbelzinnig uitspreken tegen wolvenvervolgning, dit helder communiceren naar hun leden en actief meewerken aan onderzoeken van de opsporingsinstanties. Jagers van wie vaststaat dat zij betrokken waren bij wolvenvervolgning of daaraan hebben bijgedragen, moeten geroyeerd worden.

◀ Figuur 26 Foto van dode wolf met geweer die een jager uit Limburg op zijn Facebookpagina plaatste.

Foto: Allen Heeres

Aan de boerenorganisaties

Stimuleer beschermingsmaatregelen en wijs eigenrichting af.

Boerenorganisaties moeten hun leden actief aansporen om hun vee adequaat te beschermen en constructief mee te werken aan het samenleven met de wolf. Zij moeten ondubbelzinnig duidelijk maken dat eigenrichting geen legitiem antwoord is op conflicten tussen mens en wolf — hoe groot de onderliggende frustratie ook is — en dat het illegaal doden van dieren het achterliggende probleem niet oplost, maar mensen wel blootstelt aan zware strafrechtelijke aansprakelijkheid.

▲ Wolf op jacht naar knaagdieren in een weiland, Zuidwest Veluwe.

Aan de socialemediaplatforms

Neem actief verantwoordelijkheid voor inhoud die aanzet tot wildlife criminaliteit.

Meta, als exploitant van Facebook, WhatsApp en Instagram, moet het aanzetten tot wildlife criminaliteit aanmerken als een schending van zijn community richtlijnen en investeren in proactieve moderatie van inhoud die wolvenvervolging aanmoedigt. Andere platforms waar soortgelijke activiteit wordt vastgesteld, moeten aan dezelfde norm worden gehouden.

Aan de nieuwsmedia en journalisten

Bericht verantwoord en accuraat over wolven.

De berichtgeving over wolven heeft het in dit rapport beschreven vijandige discours soms aangewakkerd, door sensationele en eenzijdige verslaggeving. Nieuwsmedia en journalisten hebben de professionele verantwoordelijkheid om accuraat en met de juiste context over wolven te berichten: naast de standpunten van

boeren en jagers ook wetenschappelijke duiding van deskundigen inwinnen, aanvalscijfers plaatsen in het bredere kader van de populatieontwikkeling van de wolf, en koppen vermijden die een vertekend beeld geven van het risico dat wolven vormen voor de veiligheid van mensen.

Aan de natuurbeschermings- en dierenwelzijnsorganisaties

Speel een actieve rol bij het bevorderen van het samenleven met de wolf.

Natuur- en dierenwelzijnsorganisaties moeten een actieve, ondersteunende rol spelen in het praktische werk van het samenleven met de wolf: meehelpen om beschermingsmaatregelen te bevorderen, hun ledennetwerken inzetten om toegankelijke informatie

over het leven met wolven te verspreiden, en bijdragen aan dialoogprocessen binnen de gemeenschap. Organisaties die geloofwaardigheid genieten in plattelandsgemeenschappen, kunnen daarbij een bijzondere rol vervullen als vertrouwde tussenpersoon.

Laatste opmerking

Of men het nu toejuicht of niet, de wolf is terug. Hij keerde terug doordat wettelijke bescherming, herstel van leefgebieden en de beschikbaarheid van prooidieren het mogelijk maakten — dezelfde omstandigheden die ten grondslag liggen aan het herstel van de wolf in heel Europa. De vraag waar de Nederlandse samenleving voor staat, is niet óf we de wolf moeten dulden, maar hóe we met zijn aanwezigheid omgaan: op een manier die rechtmatig is, op feiten berust en eerlijk is tegenover zowel de meest getroffen gemeenschappen als de soort zelf. De bevindingen van dit rapport laten zien dat Nederland op alle drie de punten tekortschiet. Wij doen de bovenstaande aanbevelingen in de hoop dat daar verandering in komt.

De vraag waar de Nederlandse samenleving voor staat, is niet óf we de wolf moeten dulden, maar hóe we met zijn aanwezigheid omgaan: op een manier die rechtmatig is, op feiten berust en eerlijk is tegenover zowel de meest getroffen gemeenschappen als de soort zelf.

Bijlagen

Literatuur

Animal Rights (20 juli 2024). Zwaargewonde wolf opgejaagd door omstanders met o.a. quad. Geraadpleegd op 23 november 2025 van <https://animalrights.nl/zwaargewonde-wolf-opgejaagd-door-omstanders-o-a-met-quad>

Animal Rights (18 maart 2026). Goed nieuws voor wilde dieren op de Veluwe: Ecoduct Oud-Reemst geopend! Geraadpleegd op 31 maart 2026 van <https://animalrights.nl/winst-voor-wilde-dieren-op-veluwe-ecoduct-oud-reemst-open/>

Backus, G., De Voogd, D., Straver-van der Schans, J., Van Balkom, P. (2025). Economische draagkracht schapensector. Rapport voor het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Connecting Agri & Food. Geraadpleegd op 26 november 2025 van <https://open.overheid.nl/documenten/43d543b0-cc52-46b2-b036-132a7367b618>

Barmoen, M., Bærum, K.M. & Mathiesen, K.E. (2024). Living with wolves: A worldwide systematic review of attitudes. Ambio, 53(10), 1414–1432. <https://doi.org/10.1007/s13280-024-02036-1>

Biersteker, L., Planillo, A., Lammertsma, D.R., Van der Sluis, T., Knauer, F., Kramer-Schadt, S., Van der Grift, E.A., Van Eupen, M., & Jansman, H.A.H. (2024). Habitatgeschiktheid voor de wolf in Nederland; Een modelanalyse. Wageningen Environmental Research, Rapport 3350. <https://doi.org/10.18174/654770>

BIJ12 (n.d.a). Verspreiding wolven in Nederland. Geraadpleegd op 1 maart 2026 van <https://www.bij12.nl/onderwerp/wolf/verspreiding-wolf-in-nederland/>

BIJ12 (n.d.b). Schade aan vee. Geraadpleegd op 1 maart 2026 van <https://www.bij12.nl/onderwerp/wolf/wolvenschade-melden/>

BIJ12 (n.d.c). Wolven. Geraadpleegd op 17 maart 2026 van <https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/wolven/>

BIJ12 (n.d.d). Monitoring. Geraadpleegd op 3 februari 2026 van <https://www.bij12.nl/onderwerp/wolf/monitoring/>

BIJ12 (n.d.e). Wat kunnen we leren van het Duitse wolvenbeleid? Geraadpleegd op 20 april 2026 van: <https://publicaties.bij12.nl/terugblik-kennissymposium-faunazaken/het-duitse-wolvenbeleid>

BIJ12 (2019). Monitoringplan Wolf. 13 november 2019. Geraadpleegd op 3 februari 2026 van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Monitoringplan-Wolf-2019.pdf>

BIJ12 (2024a). Voortgangsrapportage wolf 21 oktober 2023 – 15 februari 2024. Geraadpleegd op 7 februari 2026 van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2024/05/Voortgangsrapportage-wolf-13-mei-2024.pdf>

BIJ12 (2024b). Voortgangsrapportage wolf 16 februari – 17 mei 2024. Geraadpleegd op 5 februari 2026 van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2024/10/Voortgangsrapportage-wolf-24-september-2024.pdf>

BIJ12 (2025a). Voortgangsrapportage wolven 1 februari – 23 mei 2025. Geraadpleegd op 7 februari 2026 van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2026/01/Voortgangsrapportage-wolven-februari-tot-eind-mei-2025.pdf>

BIJ12 (2026). Jaarrapportage wolven 2025. Geraadpleegd op 10 april 2026 van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2026/04/Jaarrapportage-wolven-2025-1.pdf>

Böhm, I. & Lolagar, S. (2021). Open source intelligence: Introduction, legal, and ethical considerations. International Cybersecurity Law Review, 2, 317–337. <https://doi.org/10.1365/s43439-021-00042-7>

Bos, A.P., Breman, B.C., De Wolf, P.L., Van Meijl, J.C.M. et al. (2023). WUR-perspectieven op landbouw, voedsel en natuur. Wageningen University & Research. <https://edepot.wur.nl/638953>

Bruskotter, J.T. & Wilson, R.S. (2014). Determining where the wild things will be: Using psychological theory to find tolerance for large carnivores. Conservation Letters, 7(3), 158–165. <https://doi.org/10.1111/conl.12072>

Cassidy, K.A., Borg, B.L., Klauder, K.J., Sorum, M.S., Thomas-Kuzilik, R., Dewey, S.R., Stephenson, J.A., Stahler, D.R., Gable, T.D., Bump, J.K., Homkes, A.T., Windels, S.K. & Smith, D.W. (2023). Human-caused mortality triggers pack instability in gray wolves. Frontiers in Ecology and the Environment, 21(8), 356–362. <https://doi.org/10.1002/fee.2597>

Clemm von Hohenberg, B. & Hager, A. (2022). Wolf attacks predict far-right voting. Proceedings of the National Academy of Sciences, 119(30), e2202224119. <https://doi.org/10.1073/pnas.2202224119>

Coleman, J. T. (2004). Vicious: Wolves and Men in America. Yale University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1nq37w>

College van Beroep voor het bedrijfsleven (2025, 2 december). ECLI:NL:CBB:2025:633. <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:CBB:2025:633>

Cornelissen, J.M.R. & Hopster, H. (2009). Dog bites in The Netherlands: A study of victims, injuries, circumstances and aggressors to support evaluation of breed specific legislation. The Veterinary Journal, 186(3), 292–298. <https://doi.org/10.1016/j.tvjl.2009.10.001>

Council of the European Union (5 juni 2025). Habitats directive: Council gives final approval to the new protection status of wolves. Geraadpleegd op 6 maart 2026 van <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/06/05/habitats-directive-council-gives-final-approval-to-the-new-protection-status-of-wolves/>

De Gelderlander (13 december 2025). Hoe voor het eerst een wolf dood moet, en waarom dat maar niet lukt. Geraadpleegd op 15 januari 2026 van <https://www.gelderlander.nl/ede/hoe-voor-het-eerst-een-wolf-dood-moet-en-waarom-dat-maar-niet-lukt>

De Stentor (30 september 2022). Flinke beloning voor gouden tip in zaak dode A50-wolf: ‘Ophitserij moet stoppen’. Geraadpleegd op 7 december 2025 van <https://www.destentor.nl/heerde/flinke-beloning-voor-gouden-tip-in-zaak-dode-a50-wolf-ophitserij-moet-stoppen~af53dc40/>

De Stentor (12 januari 2026). In tuin van vakantiehuisje op Veluwe is een dode wolf gevonden. Geraadpleegd op 12 januari 2026 van <https://www.destentor.nl/epe/in-tuin-van-vakantiehuisje-op-veluwe-is-een-dode-wolf-gevonden~a073391c/>

Dekker, J., Brink, D.B. van den & Boerema, L. (2024). Populatieontwikkeling en verspreiding van de wolf in Nederland. Jasja Dekker Dierecologie B.V., Arnhem. Geraadpleegd op 2 maart 2026 van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2024/08/Rapport-Populatieontwikkeling-en-verspreiding-van-de-wolf-in-Nederland.pdf>

Derksen, J. (26 november 2025). Vandaag Inside, aflevering 73. Geraadpleegd op 30 november 2025 van <https://www.vandaaginside.nl/uitzendingen/vandaag-inside/2HylYLYb1e>

Dwarsnieuws (15 oktober 2024). De wolf in Utrecht, het echte verhaal! Slachtoffers, deskundigen en politici in gesprek. Geraadpleegd op 4 december 2025 van <https://www.youtube.com/watch?v=mHYtle37s7A>

Engelen, E. (28 maart 2025). De wolf is het zoveelste symbool in de cultuurstrijd. NRC. Geraadpleegd op 12 november 2025 van <https://www.nrc.nl/nieuws/2025/03/28/de-wolf-is-de-zoveelste-totem-in-de-cultuurstrijd-a4888036>

Erkens, S.P.A. (24 april 2026). Brief aan de Tweede Kamer: Algemene maatregel van bestuur wolven (DGNV-S/105841613). Ministerie van LVVN. Geraadpleegd op 28 april 2026 van <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2026D20154>

European Commission (16 juli 2025). Practical support: Wolf fencing team Belgium. Geraadpleegd op 30 november 2025 van https://environment.ec.europa.eu/news/practical-support-wolf-fencing-team-belgium-2025-07-16_en

European Environmental Bureau (7 maart 2025). EU sets to weaken wolf protection – NGOs warn of wider threats to nature. Geraadpleegd op 20 maart 2026 van <https://eeb.org/de/eu-sets-to-weaken-wolf-protection-ngos-warn-of-wider-threats-to-nature/>

European Parliament (21 november 2022). Motion for a Resolution on the protection of livestock farming and large carnivores in Europe (B9-0519/2022). Geraadpleegd op 20 mei 2026 van https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2022-0519_EN.html

Fleurke, F. & Trouwborst, A. (25 maart 2025). On an anti-wolf mission, Commission ignores science and law. European Law Blog. <https://www.europeanlawblog.eu/pub/7w4ku9b6/release/1>

Frijters, M. & Bontekoe Janssen, E. (2024). Partners in verbetering: Onderzoek Groene BOA's zomer 2024. Gepresenteerd aan de Provinciale Staten van Noord-Brabant, 9 mei 2025. Geraadpleegd op 24 april 2026 van <https://noordbrabant.bestuurlijkeinformatie.nl/Document/View/faa37d3a-1465-4ede-a7fc-9b97ec09c1b0>

◀ Wolven, Zuidwest Veluwe.

Geelen, J.P. (28 januari 2025). Er ‘verdwijnen’ wolven in Nederland. Experts zien aanwijzingen voor stroperij. De Volkskrant. Geraadpleegd op 15 februari 2026 van <https://archive.is/71171>

Geen Wolf (z.j.). <https://geenwolf.com/>

Geen Wolf (20 februari 2026). Sellingen, Groningen zichtmelding 20-02-2026 16.30 uur. Geraadpleegd op 21 maart 2026 van <https://geenwolf.com/2026/02/20/sellingen-groningen-zichtmelding-20-02-2026-16-30-uur/>

Germano, F., Gómez, V. & Sobbrío, F. (2026). Ranking for engagement: How social media algorithms fuel misinformation and polarization. Journal of Public Economics, 105589. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2026.105589>

Hameleers, M. (2025). The nature of visual disinformation online: A qualitative content analysis of alternative and social media in the Netherlands. Political Communication, 42(1), 108–126. <https://doi.org/10.1080/10584609.2024.2354389>

Hansen, K., Mettler, D. & Schiess, A. (2020). Effectiveness of fences at protecting livestock from wolves. CDPnews, 19, 19–24. Geraadpleegd op 28 april 2026 van https://cdpnews.net/wp-content/uploads/2023/12/cdpnews_hansen-et-al_2020.pdf

Hart van Nederland (2026a, 8 januari). De van een zender voorziene wolf van de Hoge Veluwe legt 2500 kilometer af en duikt op bij Utrecht. Geraadpleegd op 8 januari 2026 van <https://www.hartvannederland.nl/milieu-gezondheid/dieren/artikelen/utrecht-gezenderde-wolf-hoge-veluwe-utrechtse-heuvelrug>

Hart van Nederland (2026b, 12 januari). Wolf in Ruinen was vermoedelijk op doortocht, school dinsdag weer open. Geraadpleegd op 13 januari 2026 van <https://www.hartvannederland.nl/milieu-gezondheid/dieren/artikelen/drenthe-ruinen-wolf-vermoedelijk-op-doortocht-school-dinsdag-open>

Hoedemaker, L. (2019, 22 januari). Wolven in de media – blog Laurens Hoedemaker. Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging. Geraadpleegd op 18 december 2025 van <https://www.jagersvereniging.nl/nieuws/wolven-in-de-media-blog-laurens-hoedemaker-nieuwsuur/>

Interprovinciaal Overleg (2025, april). Wolvenplan 2025. Geraadpleegd op 21 maart 2026 opgehaald van <https://www.ipo.nl/wp-content/uploads/sites/5/2025/04/wolvenplan-2025.pdf>

IUCN (2023). IUCN SSC guidelines on human-wildlife conflict and coexistence. First edition. Gland, Switzerland: IUCN. <https://doi.org/10.2305/YGIK2927>

Jansman, H.A.H., Mergeay, J., van der Grift, E.A., de Groot, G.A., Lammertsma, D.R., Van den Berge, K., Ottburg, F.G.W.A., Gouwy, J., Schuiling, R., Van der Veken, T. & Nowak, C. (2021). The return of wolves to the Netherlands: A fact-finding study. Wageningen Environmental Research, Rapport 3107.5. <https://doi.org/10.18174/634754>

Kaczensky, P., Ranc, N., Hatlauf, J., Payne, J.C. et al. (2024). Large carnivore distribution maps and population updates 2017 – 2022/23. Report to the European Commission. IUCN/SSC Large Carnivore Initiative for Europe (LCIE) en Istituto di Ecologia Applicata (IEA). https://lciepub.nina.no/pdf/63867220998192_1829_2024_11_14_Large_Carnivore_range%20and%20population%20estimate%20update%202017-2022_1.2.pdf

Komi, S. (2025). “The real truth about wolves”: Political ecology of wildlife conservation in the post-truth era. Geoforum, 160, 104238. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2025.104238>

Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV) (n.d.). Standpunt veiligheid in buitengebied. Geraadpleegd op 24 april 2026 van <https://www.jagersvereniging.nl/onderwerp/standpunt-veiligheid-in-buitengebied/>

Krange, O. & Skogen, K. (2011). When the lads go hunting: The ‘Hammertown mechanism’ and the conflict over wolves in Norway. Ethnography 2011 12(4): 466-489. <https://doi.org/10.1177/1466138110397227>

Kutal, M., Duľa, M., Selivanova, A.R. & López-Bao, J.V. (2024). Testing a conservation compromise: No evidence that public wolf hunting in Slovakia reduced livestock losses. Conservation Letters, 17(1), e12994. <https://doi.org/10.1111/conl.12994>

Landelijk Informatiepunt Wolven (n.d.). Landelijk Informatiepunt Wolven. Geraadpleegd op 16 december 2025 van <https://www.landelijkinformatiepuntwolven.nl/>

Large Carnivore Initiative for Europe (2 september 2022). Assessment of the conservation status of the Wolf (Canis lupus) in Europe. Geraadpleegd op 2 maart 2026 van <https://rm.coe.int/inf45e-2022-wolf-assessment-bern-convention-2791-5979-4182-1-2/1680a7fa47>

Large Carnivore Initiative for Europe (14 augustus 2024). Letter on the prevention and management of bold wolf behaviour in the Netherlands. Geraadpleegd op 2 maart 2026 van https://lciepub.nina.no/pdf/638593115775454502_Letter_bold_wolf_Netherlands.pdf

Large Carnivore Initiative for Europe (LCIE) (13 november 2024). Statement on the proposed downlisting of the wolf under the Bern Convention and the EU Habitats Directive. Geraadpleegd op 16 februari 2026 van https://lciepub.nina.no/pdf/638670498186284408_LCIE%20-%20statement%20on%20wolf%20downlisting%20proposal.pdf

Liberg, O., Chapron, G., Wabakken, P., Pedersen, H.C., Hobbs, N.T. & Sand, H. (2012). Shoot, shovel and shut up: cryptic poaching slows restoration of a large carnivore in Europe. Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences, 279(1730), 910–915. <https://doi.org/10.1098/rspb.2011.1275>

Liberg, O., Suutarinen, J., Åkesson, M., Andrén, H., Wabakken, P., Wikenros, C., & Sand, H. (2020). Poaching-related disappearance rate of wolves in Sweden was positively related to population size and negatively to legal culling. Biological Conservation, 243, 108456. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2020.108456>

Linnell, J.D.C., Kovtun, E. & Rouart, I. (2021). Wolf attacks on humans: an update for 2002–2020. NINA Report 1944. Norwegian Institute for Nature Research. <https://hdl.handle.net/11250/2729772>

Louchouart, N.X., Santiago-Ávila, F.J., Parsons, D.R. & Treves, A. (2021). Evaluating how lethal management affects poaching of Mexican wolves. Royal Society Open Science, 8(3), 200330. <https://doi.org/10.1098/rsos.200330>

Marucco, F., Andren, H., Boiani, M.V., Boitani, L., Chapron, G., Hatlauf, J., Huber, D., Kindberg, J., Molinari-Jobin, A., Ranc, N., Rigg, R., Kaczensky P. en Reinhardt, I. (2025). Monitoring Standards for Large carnivores in Europe. Document prepared for the Large Carnivore Initiative for Europe, LCIE, IUCN SSC-groep. Geraadpleegd op 20 mei 2026 van https://lciepub.nina.no/pdf/638988265540892975_LCIE_Monitoring%20Standards_10_2025.pdf

McLoughlin, K.L., Brady, W.J., Goolsbee, A., Kaiser, B., Klonick, K. & Crockett, M.J. (2024). Misinformation exploits outrage to spread online. Science, 386(6725), 991–996. <https://doi.org/10.1126/science.adl2829>

Messing, M. (13 maart 2026). Loslopende wolven jagen provincie Drenthe op kosten: ruim 5 miljoen euro per jaar. Dagblad van het Noorden. Geraadpleegd op 13 maart 2026 van <https://dvh.nl/drenthe/westerveld/wolf-kost-vijf-miljoen-48678172.html>

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (24 mei 2024). Kabinetsreactie RDA-zienswijze ‘Samen leven met wolven in Nederland’ (DGNV/45937315). Geraadpleegd op 18 november 2025 van <https://www.rda.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2024/07/18/kabinetsreactie-samen-leven-met-wolven-in-nederland/45937315.Kamerbrief+Samenleven+met+de+wolf.pdf>

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LNV) & Interprovinciaal Overleg (IPO) (17 december 2024). Landelijke Aanpak Wolven. Geraadpleegd op 12 december 2025 van <https://open.overheid.nl/documenten/aa2ca347-9195-41c8-8beb-ab88c3b9ede8/file>

Molema, F. (2 februari 2026). Vergunning en wapen ingenomen van jager die hond in Wapse doodschoot. RTV Drenthe. Geraadpleegd op 16 maart 2026 van <https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/18173991/vergunning-en-wapen-ingenomen-van-jager-die-hond-in-wapse-doodschoot>

Musto, C., Cerri, J., Galaverni, M., Caniglia, R., Fabbri, E., Apollonio, M., Mucci, N., Bonilauri, P., Maioli, G. & Fontana, M.C. (2021). Men and wolves: Anthropogenic causes are an important driver of wolf mortality in human-dominated landscapes in Italy. Global Ecology and Conservation, 30, e01892. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2021.e01892>

Nanni, V., Caprio, E., Bombieri, G., Schiaparelli, S., Chiorri, C., Mammola, S., Pedrini, P. & Penteriani, V. (2020). Social media and large carnivores: Sharing biased news on attacks on humans. Frontiers in Ecology and Evolution, 8, 71. <https://doi.org/10.3389/fevo.2020.00071>

Nationaal Park De Hoge Veluwe (n.d.). De rol van de moeflon en de komst van de wolf. Geraadpleegd op 1 april 2026 van <https://hogeveluwe.nl/natuur-en-cultuur/natuur/de-rol-van-de-moeflon-en-de-komst-van-de-wolf>

Netherlands National Ethics Council for Social and Behavioural Sciences (Nethics) (2025). Code of Ethics for Research in the Social and Behavioural Sciences Involving Human Participants. Geraadpleegd op 16 november 2025 van <https://www.nethics.nl/onewebmedia/Nethics-Code-of-Ethics-digitaal.pdf>

Niedzialkowski, K. (2023). Between Europeanisation and politicisation: Wolf policy and politics in Germany. Environmental Politics, 32(5), 793–814. <https://doi.org/10.1080/09644016.2022.2127646>

Nieuwe Oogst (5 februari 2025). Gelderse Staten willen meer opties om in te grijpen bij incidenten met wolven. Geraadpleegd op 3 maart 2026 van <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2025/02/05/gelderse-staten-willen-meer-opties-om-in-te-grijpen-bij-incidenten-met-wolven>

Nijhuis, L. (n.d.). De wolf komt, schaf de nultand maar af. Wageningen Environmental Research. Geraadpleegd op 6 februari 2026 van <https://edepot.wur.nl/454394>

NOS (19 oktober 2021). 16.000 euro voor gouden tip over doodgeschoten wolf bij Stroe. Geraadpleegd op 16 november 2025 van <https://nos.nl/artikel/2402305-16-000-euro-voor-gouden-tip-over-doodgeschoten-wolf-bij-stroe>

NOS (5 december 2024a). Toch nog geen nieuw wolvenbeleid, provincies blokkeren eigen plan. Geraadpleegd op 21 mei 2026 van <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2547118-toch-nog-geen-nieuw-wolvenbeleid-provincies-blokkeren-eigen-plan>

NOS (2024b, 13 december). Verantwoording en bronnen Ophef-afl levering wolf in Nederland. Geraadpleegd op 22 mei 2026 van <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2548202-verantwoording-en-bronnen-ophef-afl levering-wolf-in-nederland>

NOS (2025, 12 december). Gedode wolf op Utrechtse Heuvelrug was inderdaad probleemwolf, blijkt uit DNA. Geraadpleegd op 4 februari 2026 van <https://nos.nl/artikel/2594242-gedode-wolf-op-utrechtse-heuvelrug-was-inderdaad-probleemwolf-blijkt-uit-dna>

NOS (2026a, 31 januari). Hond doodgeschoten door man in Wapse, politie doet onderzoek. Geraadpleegd op 21 maart 2026 van <https://nos.nl/artikel/2600454-hond-doodgeschoten-door-man-in-wapse-politie-doet-onderzoek>

NOS (2026b, 23 mei). Wolven in Drents-Friese Wold en Midden-Drenthe komen veel vaker hekken tegen bij de jacht op schapen. Geraadpleegd op 25 mei 2026 van <https://nos.nl/regio/drenthe/artikel/762059-wolven-in-drents-friese-wold-en-midden-drenthe-komen-veel-vaker-hekken-tegen-in-jacht-op-schapen>

No Wolves Benelux (27 september 2024). Wéér 1 nabij Ede. Het schot was mis. Geraadpleegd op 8 november 2025 van <https://www.facebook.com/watch/?v=974320841168329&rdid=bsEet2vvZqmPdKyO>

Nowak, S., Żmihorski, M., Figura, M., Stachyra, P. & Mystajek, R.W. (2021). The illegal shooting and snaring of legally protected wolves in Poland. Biological Conservation, 264, 109367. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2021.109367>

NU.nl (4 april 2026). Verreweg de meeste schapen die door een wolf zijn aangevallen, waren slecht beschermd. Geraadpleegd op 21 mei 2026 van <https://www.nu.nl/wolf/6391405/verreweg-meeste-schapen-die-door-wolf-zijn-aangevallen-waren-slecht-beschermd.html>

NU.nl (15 april 2026). Nederland kan voorbeeld Duitsland niet volgen om sneller wolven te doden. Geraadpleegd op 19 april 2026 van <https://www.nu.nl/wolf/6392772/nederland-kan-voorbeeld-duitsland-niet-volgen-om-sneller-wolven-te-doden>

Omroep Gelderland (25 januari 2025). Automobilist achtervolgt wolf: ‘Niet aanrijden, dat is zonde van mijn auto’. Geraadpleegd op 13 december 2025 van <https://www.gld.nl/nieuws/8263552/automobilist-achtervolgt-wolf-niet-aanrijden-dat-is-zonde-van-mijn-auto>

Omroep Zeeland (9 augustus 2024). Wolf slaat inderdaad toe in Rilland: acht schapen dood na aanval. Geraadpleegd op 6 april 2026 van <https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/16735097/wolf-slaat-inderdaad-toe-in-rilland-acht-schapen-dood-na-aanval>

Omrop Fryslân (12 mei 2021). Stichting Wolf Nederland: “Er wordt gejaagd op de wolf in Fryslân”. Geraadpleegd op 5 januari 2026 van <https://nos.nl/regio/friesland/artikel/134588-stichting-wolf-nederland-er-wordt-gejaagd-op-de-wolf-in-fryslan>

Openbaar Ministerie (20 juni 2024). OM seponeert aangiften tegen betrokkenen bij het doodschieten van de wolf in Wapse. Geraadpleegd op 21 maart 2026 van <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2024/06/20/om-seponeert-aangiften-tegen-betrokkenen-bij-het-doodschieten-van-de-wolf-in-wapse>

Parlement.com (z.j.). Drs. E. (Eric) Kemperman. Geraadpleegd op 3 maart 2026 van <https://www.parlement.com/biografie/drs-e-eric-kemperman>

Passenier, P. (16 januari 2023). Meer wapens voor groene boas? Securitymanagement. Geraadpleegd op 24 april 2026 van <https://www.securitymanagement.nl/meer-wapens-voor-groene-boas/>

Pates, R. & Leser, J. (2021). The wolves are coming back: The politics of fear in Eastern Germany. Manchester University Press. <https://doi.org/10.7765/9781526150233>

PBL & WUR (2020). Lerende evaluatie van het Natuurpact 2020: Gezamenlijk de puzzel leggen voor natuur, economie en maatschappij (PBL-publicatienummer 3852). Planbureau voor de Leefomgeving. Geraadpleegd op 21 april 2026 van <https://www.pbl.nl/uploads/default/downloads/pbl-2020-lerende-evaluatie-van-het-natuurpact-2020-tweede-rapportage-3852.pdf>

Pohja-Mykrä, M. (2016). Felony or act of justice? Illegal killing of large carnivores as defiance of authorities. Journal of Rural Studies, 44, 46–54. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.01.003>

Politie proces-verbaal 6 oktober 2025 en bijbehorende correspondentie. Niet-openbaar document verkregen door Werkgroep Wolf Leusden via een Woo-verzoek op grond van de Wet open overheid (Woo). In het bezit van de auteur.

Politie processen-verbaal van 22 februari 2025, 24 februari 2025 en 28 maart 2025. Niet-openbare documenten verkregen door Werkgroep Wolf Leusden via een Woo-verzoek op grond van de Wet open overheid (Woo). In het bezit van de auteur.

Provinciebesturen van Drenthe, Friesland, Gelderland, Groningen en Overijssel (2024–2025). Provinciale subsidieregelingen voor het voorkomen van wolvenschade. Drenthe: <https://www.provincie.drenthe.nl/loket/producten-diensten/subsidie-wolfwerende-rasters-drenthe/>.

Friesland: <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR739319/1>.

Gelderland: https://media.gelderland.nl/Factsheet_Vergoedingen_versie_januari_2025_ba0599cb4d.pdf

Groningen: <https://www.provinciegroningen.nl/subsidies/natuur-en-landschap/subsidie-wolfwerende-rasters-voor-schapen-en-geitenhouders/>

Overijssel: https://regelen.overijssel.nl/Producten_en_diensten/Subsidies/Natuur_en_landschap/Wolf

Provincie Drenthe (n.d.). Adviesaanvraag wolvenconsulent. Geraadpleegd op 20 april 2026 van <https://www.provincie.drenthe.nl/onderwerpen/natuur-milieu/natuur/natuurbeleid-regels/wolf-drenthe/advies-wolvenconsulent>

Provincie Gelderland (n.d.). De vijf meestgemaakte fouten. Geraadpleegd op 17 februari 2026 van https://media.gelderland.nl/Factsheet_Meest_gemaakte_fouten_1125_9c742f5b1a.pdf

Raad van State (15 september 2025). Advies over ontwerpbesluit over bescherming van de wolf. Geraadpleegd op 3 maart 2026 van <https://www.raadvanstate.nl/actueel/nieuws/september/advies-ontwerpbesluit-bescherming-wolf/>

Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) (mei 2024). Samen leven met wolven in Nederland (RDA.2024.107). Den Haag. Geraadpleegd op 14 november 2025 van <https://www.rda.nl/dialoog-de-wolf>

Randi, E., Jansman, H., Kusak, J., Pacifi, M., Piovesan, G., Saarma, U., Schmidt, K. & Wehrhahn, G. (2025). Restore strict protection for wolves in Europe. Science, 390(6772), 452–453. <https://doi.org/10.1126/science.aeb0660>

Ravagni, S., Battilani, D., Salado, I. et al. (2026). Misleading success: Genomes reveal critical risks to European gray wolves [Preprint]. bioRxiv. <https://doi.org/10.64898/2026.03.20.713253>

Remkes, J.W., Van Dijk, J.J., Dijkgraaf, E., Freriks, A., Gerbrandy, G.J., Maij, W.H., Nijhof, A.G., Post, E., Rabbinge, R., Scholten, M.C.Th. & Vet, L.E.M. (2020). Niet alles kan overal: Eindadvies over structurele aanpak op lange termijn. Adviescollege Stikstofproblematiek. <https://edepot.wur.nl/523657>

Ruijs, W.L., Hautvast, J.L., van der Velden, K., de Vos, S., Knippenberg, H. & Hulscher, M.E. (2011). Religious subgroups influencing vaccination coverage in the Dutch Bible belt: an ecological study. BMC Public Health, 11, 102. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-11-102>

RTV Drenthe (11 oktober 2022). Wolf slaat toe in Fluitenberg: boerenfamilie brengt dode huisgeit naar provinciehuis. Geraadpleegd op 17 december 2025 van <https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/15029423/wolf-slaat-toe-in-fluitenberg-boerenfamilie-brengt-dode-huisgeit-naar-provinciehuis>

RTV Drenthe (11 maart 2024). Getuit en geknal moeten ervoor zorgen dat de wolf in het Drents-Friese Wold weer bang wordt voor mensen. Geraadpleegd op 16 maart 2026 van <https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/16349145/getoeter-en-geknal-moet-wolf-in-drents-friese-wold-weer-bang-maken-voor-mensen>

RTV Drenthe (11 maart 2026). ‘Probleemwolf’ is zoek, afschot is vooralsnog een utopie. Geraadpleegd op 16 maart 2026 van <https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/18282353/probleemwolf-is-zoek-afschot-is-vooralsnog-een-utopie>

Schot, A. (24 februari 2025). Wolf en lam. Nunspeet Huis aan Huis. Geraadpleegd op 22 april 2026 van <https://www.nunspeethuisaanhuis.nl/lokaal/column/43421/column-ds-a-schot-wolf-en-lam>

SGP (21 oktober 2025). Campagne: De wolf is geen sprookje! Geraadpleegd op 21 maart 2026 van <https://tweedekamer.sgp.nl/actueel/nieuws/campagne-de-wolf-is-geen-sprookje>

Showblad (7 september 2024). Bestuurder ziet overstekende wolf en probeert hem aan te rijden: ‘Opsporen die mafkees’. Geraadpleegd op 16 november 2025 van <https://showblad.nl/nieuws/bestuurder-ziet-overstekende-wolf-en-probeert-hem-aan-de-rijden-opsporen-die-mafkees>

Skogen, K., Von Essen, E. & Krange, O. (2021). Hunters who will not report illegal wolf killing: Self-policing or resistance with political overtones? Ambio, 51, 743–753. <https://doi.org/10.1007/s13280-021-01588-w>

Sollund, R. (2017). Perceptions and law enforcement of illegal and legal wolf killing in Norway: organized crime or folk crime? Palgrave Communications, 3, 17059. <https://doi.org/10.1057/palcomms.2017.59>

Steenwijker Courant (28 mei 2023). Schapenhouders in Drenthe dreigen het recht in eigen hand te nemen tegen de wolf. ‘Boeren halen wapens in huis’. Geraadpleegd op 23 november 2025 van <https://steenwijkercourant.nl/regio/Schapenhouders-dreigen-recht-in-eigen-hand-te-nemen-tegen-wolf-28448752.html>

Sunde, P., Collet, S., Nowak, C., Thomsen, P.F., Hansen, M.M., Schulz, B., Matzen, J., Michler, F.U., Vedel-Smith, C. & Olsen, K. (2021). Where have all the young wolves gone? Traffic and cryptic mortality create a wolf population sink in Denmark and northernmost Germany. Conservation Letters, 14, e12812. <https://doi.org/10.1111/conl.12812>

Sven op 1 (14 augustus 2024). Geraadpleegd op 20 april 2026 van https://x.com/Sven_op_1/status/1823667350974976149

Telegraaf (28 juli 2024). Zeeuwse boerenfamilie moet lijdzaam toezien hoe keer op keer slachting wordt aangericht onder schapen: ‘Met rug tegen de muur’. Geraadpleegd op 31 maart 2026 van <https://www.telegraaf.nl/binnenland/boerenfamilie-moet-lijdzaam-toezien-hoe-keer-op-keer-slachting-wordt-aangericht-onder-schapen-met-rug-tegen-de-muur/64345594.html>

Telegraaf (27 december 2025). ‘Wolvenhoofdstad’ Barneveld is het zat: ‘De wolf speelt een luguber spelletje met de mens’. Geraadpleegd op 4 januari 2026 van <https://archive.ph/4QPrC>

Theunissen, F. (4 oktober 2025). ZW Veluweroodel vorig jaar (Bluesky-bericht). Geraadpleegd op 18 oktober 2025 van <https://bsky.app/profile/franktheunissen.bsky.social/post/3m2e4gbryis26>

Treves, A., Ben-Ami, D., Cornman, A.M., Duła, M., Khorozyan, I., Krofel, M., Kutal, M., López-Bao, J.V., Valency, R.N., Preiss-Bloom, S., Santiago-Ávila, F.J., Šuba, J. & Žunna, A. (2025). [Preprint] Inadequate evidence that removing wolves prevents domestic animal losses. *agriRxiv*, 20250243183. <https://doi.org/10.31220/agriRxiv.2025.00327>

Tweede Kamer (29 januari 2026). Motie nr. 310 van het lid Kostic over het niet nemen van verdere stappen totdat het nieuwe kabinet is aangetreden. Geraadpleegd op 14 maart 2026 van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/de-tail?id=2026Z01881&did=2026D04323>

Van Eeden, L.M., Rabotyagov, S.S., Kather, M., Bogezi, C., Wirsing, A.J. & Marzluff, J. (2021). Political affiliation predicts public attitudes toward gray wolf (*Canis lupus*) conservation and management. *Conservation Science and Practice*, 3(3), e387. <https://doi.org/10.1111/csp2.387>

Van Es, A. (29 februari 2024). Een probleemwolf, dat is eerst de trekker overhalen. *Wachten is geen optie*. De Volkskrant. Geraadpleegd op 26 november 2025 van <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/een-probleemwolf-dat-is-eerst-de-trekker-overhalen-wachten-is-geen-optie~b58473b6/>

Van Velzen, R. (18 februari 2025). Wolf en migrant: beiden slachtoffer van xenofobe politiek. Geraadpleegd op 18 februari 2026 van <https://www.eur.nl/en/eshcc/news/wolf-and-migrant-both-victims-xenophobic-politics>

Werkgroep Wolf Nederland (november 2024). Het uitgebreidere verhaal van de dode wolf bij Asselt (Hoog Soeren). Nieuwsbrief nr. 31, 2024. Geraadpleegd op 14 november 2025 van <https://app.inboxify.nl/view-online/34456434566757347277673D/43785678687053386538733D/78594C39694F51464F32493D>

Wij(s) met Wolven (13 maart 2025). Brief aan PVV-leider Geert Wilders over de wolf. Geraadpleegd op 9 april 2026 van <https://www.wijsmetwolven.nl/wp-content/uploads/2025/03/Brief-aan-dhr-Wilders-voor-website-maart-2025.pdf>

Wolfsmonitoring.com (z.j.). Territorium Nordhorn. Geraadpleegd op 17 april 2026 van <https://www.wolfsmonitoring.com/monitoring/wolfsterritorien/territorium-nordhorn>

Sweden Herald (3 mei 2025). Hunters Convicted in Finland’s Largest Poaching Trial. Geraadpleegd op 16 januari 2026 van <https://swedenherald.com/article/26-hunters-convicted-in-finlands-largest-poaching-trial>

Zimmermann, A., McQuinn, B. & Macdonald, D.W. (2020). Levels of conflict over wildlife: Understanding and addressing the right problem. *Conservation Science and Practice*, 2(10), e259. <https://doi.org/10.1111/csp2.259>

Zscheischler, J. & Friedrich, J. (2022). The wolf (*Canis lupus*) as a symbol of an urban–rural divide? Results from a media discourse analysis on the human–wolf conflict in Germany. *Environmental Management*, 70(6), 1051–1065. <https://doi.org/10.1007/s00267-022-01719-3>

Xinhua (25 september 2019). Denmark’s first wolf slaying trial sees conviction upheld. Geraadpleegd op 22 mei 2026 van https://www.xinhuanet.com/english/2019-09/25/c_138422412.htm

Geregistreeerde wolven in Nederland 2015-2025

De data hebben betrekking op de eerste en laatste DNA-bevestiging in Nederland. Van wolven die als “Verdwenen” zijn aangemerkt, is al meer dan zes maanden geen DNA-bevestiging meer verkregen.

Bronnen: BIJ12-gegevens over wolvenwaarnemingen en aanvallen op vee (stand 10 april 2026); BIJ12 Jaarverslag Wolven 2025. Samengesteld door de auteurs.

Nr.	Individu	Herkomst	Eerste bevestiging	Laatst bevestigd	Status
1	GW368m	Münster (DE)	07-03-2015	09-03-2015	Verkeersslachtoffer
2	GW620f	Ueckermünde (DE)	02-09-2016	03/09/2016	Verdwenen
3	GW657m	Cuxhaven (DE)	03-03-2017	03-03-2017	Verkeersslachtoffer
4	GW843m	Babben - Wannichen (DE)	07/11/2017	14-11-2017	Verkeersongeval
5	GW680f	Lübtheen (DE)	23/12/2017	31-12-2017	Onbekend
6	GW955m	Barnstorf (DE)	23-02-2018	23-02-2018	Verdwenen
7	GW913m	Barnstorf (DE)	05/03/2018	05-03-2018	Verkeersslachtoffer
8	GW954f	Schneverdingen (DE)	18-03-2018	05-04-2018	Vertrek uit Nederland
9	953 m	Onbekend	18-03-2018	31-03-2018	Verdwenen
10	GW763f	Daubitz (DE)	04-04-2018	04-04-2018	Vertrokken uit Nederland
11	GW998f	Babben - Wannichen (DE)	03/05/2018	08/09/2025	Territoriumhouder
12	GW979m	Onbekend	20-06-2018	25/01/2021	Verkeersslachtoffer
13	GW960f	Göhrde (DE)	29/08/2018	02/06/2023	Dood aangetroffen
14	GW1401f	Onbekend	03/10/2018	18/10/2018	Vertrokken uit Nederland
15	GW912f	Walle (DE)	02-12-2018	02-12-2018	Vertrokken uit Nederland
16	GW893m	Enschede/Rheinmetall (DE)	05-01-2019	09/09/2025	Territoriumhouder
17	GW965f	Die Lucie (DE)	22/02/2019	22-02-2019	Vertrokken uit Nederland
18	GW849f	Ueckermünde (DE)	29-03-2019	29-03-2019	Verdwenen
19	GW1428m	Noord - Veluwe	09/10/2019	12/09/2025	Territoriumhouder
20	GW1261m	Onbekend	21-11-2019	28-07-2020	Vertrokken uit Nederland
21	GW1479f	Göhrde (DE)	18-12-2019	19-12-2019	Vertrek uit Nederland
22	GW1625m	Alpine populatie (FR)	11/02/2020	09/07/2023	Verdwenen
23	GW1626m	Noord - Veluwe	04/03/2020	04-03-2020	Verkeersslachtoffer
24	GW1608m	Rodewald (DE)	21-03-2020	30-03-2020	Vertrek uit Nederland
25	GW1554m	Herzlake (DE)	18-04-2020	30-05-2020	Afschot (illegaal)
26	GW1729f	Noord - Veluwe	20/06/2020	06/03/2021	Verkeersslachtoffer
27	GW1889m	Noord - Veluwe	22/09/2020	29/01/2023	Verdwenen
28	GW1920m	Alpine populatie (FR)	14/11/2020	29/11/2020	Verdwenen
29	GW1490m	Rodewald (DE)	26-11-2020	01/10/2021	Afschot (illegaal)
30	GW1964m	Noord - Veluwe	19/01/2021	22/12/2021	Verkeersslachtoffer
31	GW2088m	Noord - Veluwe	14-02-2021	14/02/2021	Verdwenen

Nr.	Individu	Herkomst	Eerste bevestiging	Laatst bevestigd	Status
32	GW2087m	Noord - Veluwe	16-03-2021	05/04/2024	Territoriumhouder
33	GW2090f	Barnstorf (DE)	24-04-2021	28/09/2025	Territoriumhouder
34	GW2089m	Schermbbeck (DE)	25/04/2021	25-04-2021	Onbekend
35	GW2362m	Onbekend	10-05-2021	28-05-2021	Verkeersslachtoffer
36	GW2363f	Barnstorf (DE)	13-05-2021	23/08/2025	Territoriumhouder
37	GW2398m	Noord - Veluwe	18/09/2021	27/03/2024	Nederland verlaten
38	GW2397m	Eschede (DE)	22-09-2021	29/09/2025	Territoriumhouder
39	GW2402m	Alpine populatie (FR)	11/11/2021	09/01/2022	Vertrokken uit Nederland
40	GW1954m	Hechtel-Eksel (BE)	18-12-2021	18/03/2021	Verdwenen
41	GW2419m	Onbekend	18-12-2021	17-01-2022	Onbekend
42	GW2563m	Noord - Veluwe	30/12/2021	08/05/2025	Territoriumhouder
43	GW2432m	Hechtel-Eksel (BE)	17/01/2022	21/01/2022	Verkeersslachtoffer
44	GW2433m	Hechtel-Eksel (BE)	16/02/2022	16/02/2022	Verkeersslachtoffer
45	GW1924m	Hechtel-Eksel (BE)	27/02/2022	01/03/2022	Vertrek uit Nederland
46	GW3154m	Noord - Veluwe	28-02-2022	28-02-2022	Dood aangetroffen
47	GW2664m	Barnstorf (DE)	01-03-2022	06/10/2025	Dood aangetroffen
48	GW2667m	Noord - Veluwe	15-03-2022	27/12/2022	Nederland verlaten
49	GW2668f	Onbekend	20/03/2022	01/12/2025	Territoriumhouder
50	GW2669f	Noord - Veluwe	31-03-2022	05/06/2022	Verkeersslachtoffer
51	GW2603m	Nordhorn (DE)	02/04/2022	02-04-2022	Verkeersslachtoffer
52	GW2665m	Barnstorf (DE)	05/04/2022	16-04-2022	Vertrek uit Nederland
53	GW2379m	Hechtel-Eksel (BE)	09/04/2022	09/04/2022	Verkeersslachtoffer
54	GW2666f	Noord - Veluwe	09/04/2022	07/10/2025	Territoriumhouder
55	GW2541m	Onbekend	15-04-2022	02/09/2022	Vertrokken uit Nederland
56	GW2670f	Onbekend	20/04/2022	31-05-2022	Verdwenen
57	GW2540f	Göhrde (DE)	25/04/2022	06/10/2025	Territoriumhouder
58	GW2905m	Noord - Veluwe	03-05-2022	11/01/2023	Verkeersslachtoffer
59	GW2864m	Gastov (DE)	22-06-2022	29/04/2023	Vertrokken uit Nederland
60	GW2488m	Rehburg (DE)	02/07/2022	25/10/2022	Vertrek uit Nederland
61	GW2902f	Scheeßel (DE)	07/07/2022	17/10/2022	Vermist
62	GW2903m	Midden - Veluwe	08/07/2022	08/07/2022	Verdwenen
63	GW2904m	Onbekend	13/07/2022	13/07/2022	Verdwenen
64	GW3011f	Nordhorn (DE)	08/09/2022	27/08/2025	Territoriumhouder
65	GW2932m	Onbekend	21/09/2022	21-09-2022	Dood aangetroffen
66	GW3012f	Göhrde (DE)	03/10/2022	14/08/2024	Dood aangetroffen
67	GW2435m	Hechtel-Eksel (BE)	14/11/2022	07/10/2025	Territoriumhouder
68	GW3149m	Onbekend	11-09-2022	09/11/2022	Verdwenen
69	GW3151m	Drents-Friese regio	18-11-2022	09/07/2023	Afshot
70	GW3158m	Midden - Veluwe	29/11/2022	28/08/2023	Verkeersslachtoffer
71	GW3150m	Onbekend	30/11/2022	30-11-2022	Verdwenen
72	GW3156m	Noord - Veluwe	25-12-2022	12/02/2023	Verdwenen
73	GW3157m	Midden - Veluwe	12-12-2022	13-01-2023	Nederland verlaten
74	GW2807m	Hechtel-Eksel (BE)	11/01/2023	27/03/2023	Nederland verlaten

Nr.	Individu	Herkomst	Eerste bevestiging	Laatst bevestigd	Status
75	GW3155m	Noord - Veluwe	15/01/2023	22/02/2024	Nederland verlaten
76	GW3153f	Drents-Friese regio	16/01/2023	16-01-2023	Verkeersslachtoffer
77	GW3152m	Drents-Friese Regio	20/01/2023	28-01-2024	Nederland verlaten
78	GW3236f	Hechtel-Eksel (BE)	11/02/2023	03/03/2023	Verkeersslachtoffer
79	GW3239f	Noord-Veluwe	12-02-2023	22-06-2023	Verdwenen
80	GW3241f	Onbekend	21/02/2023	21-02-2023	Verdwenen
81	GW2936f	Hechtel-Eksel (BE)	26/02/2023	01/03/2023	Verkeersslachtoffer
82	GW3065f	Hechtel-Eksel (BE)	05/03/2023	05/03/2023	Verkeersslachtoffer
83	GW3238m	Noord - Veluwe	28-02-2023	10/03/2025	Territoriumhouder
84	GW3242f	Onbekend	15-03-2023	15-03-2023	Verdwenen
85	GW3237m	Noord - Veluwe	02/04/2023	03/12/2025	Verwijderd
86	GW3243f	Onbekend	01/04/2023	07/12/2023	Verkeersslachtoffer
87	GW3250m	Onbekend	11/04/2023	05/02/2025	Territoriumhouder
88	GW2937m	Hechtel-Eksel (BE)	14/04/2023	14/04/2023	Verkeersslachtoffer
89	GW2935m	Hechtel-Eksel (BE)	23/04/2023	23/04/2023	Verdwenen
90	GW3240m	Onbekend	25-04-2023	25-04-2023	Verdwenen
91	GW3618m	Onbekend	30-05-2023	30-05-2023	Verdwenen
92	GW3425m	Flechtinger Höhenzug (DE)	29/06/2023	24/08/2024	Verkeersslachtoffer
93	GW3541m	Meppen (DE)	20/02/2025	20/02/2025	Zwerver
94	GW3873f	Noord - Veluwe	07/09/2023	07/09/2023	Dood aangetroffen
95	GW3695m	Zuidwest - Veluwe	27/09/2023	05/09/2024	Verkeersslachtoffer
96	GW3691f	Zuidwest - Veluwe	06/10/2023	28/11/2024	Nederland verlaten
97	GW3692m	Zuidwest - Veluwe	06/10/2023	04/10/2025	Zwerver
98	GW3693f	Noordwest - Veluwe	10-06-2023	04/12/2023	Dood aangetroffen
99	GW3689m	Drents-Friese regio	10/10/2023	23/08/2025	Zwerver
100	GW3690m	Drents-Friese regio	29/04/2024	29/04/2024	Dood aangetroffen
101	GW3694f	Noord - Veluwe	14/10/2023	29/08/2025	Zwerver
102	GW3647f	Steinhorst (DE)	15/10/2023	25/10/2023	Verkeersslachtoffer
103	GW3810f	Onbekend	23/10/2023	23/10/2023	Verdwenen
104	GW3878m	Noord - Veluwe	02/11/2023	26/01/2025	In het ouderlijk territorium
105	GW3813m	Drents-Friese regio	03/11/2023	12/04/2024	Dood aangetroffen
106	GW3812m	Drents-Friese regio	04/11/2023	05/04/2024	Verdwenen
107	GW3815f	Drents - Friese Regio	04/11/2023	06/06/2025	Territoriumhouder
108	GW3879f	Noord - Veluwe	05/11/2023	05-11-2023	Verdwenen
109	GW3645m	Tiefensee-Löbnitz (DE)	11-07-2023	16/12/2023	Onbekend
110	GW3816f	Noord - Veluwe	10-11-2023	19/04/2025	Territoriumhouder
111	GW3814f	Noord - Veluwe	16-11-2023	13-12-2023	Verkeersslachtoffer
112	GW3880m	Onbekend	19/11/2023	19-11-2023	Verdwenen
113	GW3875m	Noord - Veluwe	24-11-2023	24-11-2023	Dood aangetroffen
114	GW3877m	Midden - Drenthe	27-11-2023	27-11-2023	Verdwenen
115	GW3883f	Zuidwest - Veluwe	06/12/2023	06/12/2023	Verkeersslachtoffer
116	GW3882m	Drents-Friese Regio	09/12/2023	08/05/2024	Nederland verlaten
117	GW3881m	Midden - Drenthe	13/12/2023	08/04/2024	Verdwenen

Nr.	Individu	Herkomst	Eerste bevestiging	Laatst bevestigd	Status
118	GW3874m	Midden - Drenthe	13/12/2023	16/06/2025	Zwerver
119	GW3876f	Zuidwest - Veluwe	13/12/2023	10/09/2025	Territoriumhouder
120	GW3884m	Noordwest - Veluwe	18/12/2023	18-12-2023	Verkeersslachtoffer
121	GW4009m	Drents-Friese Regio	14-12-2023	22/05/2025	Verkeersslachtoffer
122	GW4010f	Drents-Friese Regio	20/12/2023	20-12-2023	Verdwenen
123	GW4003m	Noordwest - Veluwe	12/01/2024	06/10/2025	Territoriumhouder
124	GW4006m	Noordwest - Veluwe	12/01/2024	12-01-2024	Verdwenen
125	GW4008m	Noord - Veluwe	12-01-2024	23/12/2024	Verkeersslachtoffer
126	GW4005m	Zuidwest - Veluwe	24/01/2024	20/09/2024	Dood aangetroffen
127	GW4075f	Midden-Drenthe	19-01-2024	03/05/2024	Verkeersslachtoffer
128	GW4076f	Midden - Veluwe	29/01/2024	25/10/2025	Territoriumhouder
129	GW4077f	Deutsche Kaarzer Holz (DE)	06/02/2024	25/10/2025	Dood aangetroffen
130	GW4007f	Noord - Veluwe	10/02/2024	03/01/2025	Verdwenen
131	GW4244f	Zuidwest - Veluwe	23/02/2024	23-02-2024	Verkeersslachtoffer
132	GW3824m	Hechtel-Eksel (BE)	15/03/2024	03/04/2024	Nederland verlaten
133	GW4245m	Onbekend	21-03-2024	21-03-2024	Verkeersslachtoffer
134	GW4240m	Onbekend	01/04/2024	12/07/2025	Territoriumhouder
135	GW4246f	Onbekend	05/04/2024	05/04/2024	Verkeersslachtoffer
136	GW3449f	Hechtel-Eksel (BE)	15/04/2024	31/07/2025	Territoriumhouder
137	GW4242m	Onbekend	19/04/2024	10/09/2025	Territoriumhouder
138	GW4243f	Onbekend	15-05-2024	23/09/2025	Verkeersslachtoffer
139	GW4411m	Noord - Veluwe	23/05/2024	23-05-2024	Dood aangetroffen
140	GW3826m	Hechtel-Eksel (BE)	11/06/2024	11/06/2024	Verkeersslachtoffer
141	GW4414	Noord - Veluwe	14-06-2024	14-06-2024	Zwerver
142	GW4097f	Hoge Venen (BE)	23/06/2024	20/09/2024	Verdwenen
143	GW4415m	Utrechtse Heuvelrug	17 juli 2024	17-11-2024	Verdwenen
144	GW4412m	Utrechtse Heuvelrug	09/08/2024	25/03/2025	Verkeersslachtoffer
145	GW4413m	Utrechtse Heuvelrug	09/08/2024	17/02/2025	In het ouderlijk territorium
146	GW4507f	Zuidoost - Veluwe	16/08/2024	30/03/2025	In het ouderlijk territorium
147	GW4506f	Midden - Drenthe	26/08/2024	07/04/2025	In het ouderlijk territorium
148	GW4501m	Onbekend	12/09/2024	19/10/2025	Zwerver
149	GW4505f	Noordwest - Veluwe	12/09/2024	14/02/2025	In het ouderlijk territorium
150	GW4502m	Midden - Drenthe	17/09/2024	16/09/2025	In het ouderlijk territorium
151	GW4508m	Zuidwest - Veluwe	26/09/2024	26/09/2024	Verkeersslachtoffer
152	GW4509f	Zuidwest - Veluwe	26-09-2024	26-09-2024	Verkeersslachtoffer
153	GW4510f	Zuidwest - Veluwe	26/09/2024	26/09/2024	Verkeersslachtoffer
154	GW3833m	Leppinger Heide (DE)	08/10/2024	19/11/2024	Onbekend
155	GW4401f	Friedeburg (DE)	10/10/2024	27-12-2024	Verkeersslachtoffer
156	GW4504f	Utrechtse Heuvelrug	14/10/2024	09/02/2025	In het ouderlijk territorium
157	GW4503m	Midden - Drenthe	16/10/2024	26/09/2025	In het ouderlijk territorium
158	GW4477m	Utrechtse Heuvelrug	17/10/2024	09/11/2024	Verkeersslachtoffer
159	GW4613m	Noord - Veluwe	29/10/2024	29/10/2024	Verkeersslachtoffer
160	GW4607m	Onbekend	31/10/2024	26/05/2025	Zwerver

Nr.	Individu	Herkomst	Eerste bevestiging	Laatst bevestigd	Status
161	GW4614f	Zuidwest - Veluwe	03/11/2024	03/11/2024	Verkeersslachtoffer
162	GW4603f	Noordwest - Veluwe	09/11/2024	09/11/2024	Verdwenen
163	GW4604f	Noordwest - Veluwe	09/11/2024	09/11/2024	Verdwenen
164	GW4611m	Bucknitzer Heide (DE)	10-11-2024	10-11-2024	Verkeersslachtoffer
165	GW4605m	Zuidwest - Veluwe	15/11/2024	15-11-2024	Verdwenen
166	GW4610m	Midden - Veluwe	24-11-2024	24-11-2024	Verkeersslachtoffer
167	GW3661m	Drewensee (DE)	25/11/2024	25-11-2024	Verkeersslachtoffer
168	GW4609f	Zuidwest - Veluwe	25-11-2024	25-11-2024	Dood aangetroffen
169	GW4606m	Drents-Friese regio	28-11-2024	04/03/2025	Nederland verlaten
170	GW4612m	Drents-Friese regio	30-11-2024	30-11-2024	Verkeersslachtoffer
171	GW4602m	Schermbek (DE)	02/12/2024	27/05/2025	Zwerver
172	GW4608f	Zuidwest - Veluwe	05/12/2024	05/12/2024	Verkeersslachtoffer
173	GW4700m	Midden - Veluwe	14/10/2024	14-10-2024	Verdwenen
174	GW4683f	Noordoost - Veluwe	13-11-2024	19/10/2025	In het ouderlijk territorium
175	GW4699f	Midden - Veluwe	13/11/2024	15/12/2024	Verdwenen
176	GW4698f	Midden - Veluwe	15-11-2024	11/08/2025	In het ouderlijk territorium
177	GW4681m	Noordoost - Veluwe	03/12/2024	30/08/2025	In het ouderlijk territorium
178	GW4688m	Gelderse Vallei Noord	14/12/2024	03/10/2025	In het ouderlijk territorium
179	GW4682m	Noordoost - Veluwe	31-12-2024	05/09/2025	In het ouderlijk territorium
180	GW4318m	Wedemark (DE)	02/01/2025	01/07/2025	Verkeersslachtoffer
181	GW4689m	Gelderse Vallei Noord	03/01/2025	22/04/2025	Verkeersslachtoffer
182	GW4703f	Noord - Veluwe	05/01/2025	05/01/2025	Verkeersslachtoffer
183	GW4680f	Drents-Friese Regio	10/01/2025	10/04/2025	In het ouderlijk territorium
184	GW4697f	Midden - Drenthe	14/01/2025	21/09/2025	In het ouderlijk territorium
185	GW4693m	Zuidwest - Veluwe	17/01/2025	18/09/2025	In het ouderlijk territorium
186	GW4684f	Onbekend	18/01/2025	18-01-2025	Zwerver
187	GW4696f	Noord - Veluwe	20/01/2025	20/01/2025	Zwerver
188	GW4687m	Drents - Friese Regio	24/01/2025	27/02/2025	In het ouderlijk territorium
189	GW2592m	Dörpen (DE)	25/01/2025	23/03/2025	Zwerver
190	GW4694f	Midden - Veluwe	28/01/2025	28/01/2025	Territoriumhouder
191	GW4701f	Midden - Veluwe	31/01/2025	10/04/2025	In het ouderlijk territorium
192	GW4702f	Noordwest - Veluwe	31/01/2025	31-01-2025	In het ouderlijk territorium
193	GW4692m	Drents-Friese regio	31-01-2025	11/04/2025	Zwerver
194	GW4685m	Noordoost - Veluwe	05/02/2025	05/02/2025	In het ouderlijk territorium
195	GW4883f	Gelderse Vallei Noord	06/02/2025	28/03/2025	In het ouderlijk territorium
196	GW4884m	Gelderse Vallei Noord	06/02/2025	26/07/2025	In het ouderlijk territorium
197	GW4889m	Drents-Friese Regio	08/02/2025	07/10/2025	In het ouderlijk territorium
198	GW4887m	Onbekend	02-11-2025	11-02-2025	Vertrokken uit Nederland
199	GW4888f	Midden - Veluwe	12-02-2025	22/04/2025	In het ouderlijk territorium
200	GW4704m	Noordoost - Veluwe	13/02/2025	13/02/2025	Verkeersslachtoffer
201	GW4691f	Noord - Veluwe	15/02/2025	15/02/2025	In het ouderlijk territorium
202	GW4890m	Drents-Friese regio	16/02/2025	24/09/2025	In het ouderlijk territorium
203	GW4690m	Zuidwest - Veluwe	23/02/2025	26/06/2025	Nederland verlaten

Nr.	Individu	Herkomst	Eerste bevestiging	Laatst bevestigd	Status
204	GW4686f	Onbekend	19/02/2025	25/02/2025	Zwerver
205	GW4893f	Drents - Friese Regio	25-02-2025	02/03/2025	In het ouderlijk territorium
206	GW4695f	Noordwest - Veluwe	01/03/2025	12/09/2025	In het ouderlijk territorium
207	GW4894f	Onbekend	04/03/2025	26/06/2025	Zwerver
208	GW5086m	Onbekend	08/03/2025	08/03/2025	Zwerver
209	GW4891f	Noordoost - Veluwe	13-03-2025	13-03-2025	Verkeersslachtoffer
210	GW4892m	Onbekend	14-03-2025	14-03-2025	Verkeersslachtoffer
211	GW5078f	Zuidwest - Veluwe	28-03-2025	25/05/2025	Verkeersslachtoffer
212	GW4885f	Zuidoost - Veluwe	30-03-2025	03/05/2025	In het ouderlijk territorium
213	GW4886f	Zuidwest - Veluwe	01/04/2025	01/04/2025	Zwerver
214	GW3970m	Goitzsche Wildnis (DE)	09/04/2025	16/04/2025	Zwerver
215	GW4418m	Langenlehsten-Leisterföhrde (DE)	10/04/2025	10/04/2025	Verkeersslachtoffer
216	GW5085m	Onbekend	14-04-2025	24-04-2025	Zwerver
217	GW4895f	Onbekend	24-04-2025	27/04/2025	Zwerver
218	GW5083m	Onbekend	07/05/2025	03/11/2025	Zwerver
219	GW5082m	Noordoost - Veluwe	08/05/2025	05/06/2025	In het ouderlijk territorium
220	GW5256m	Noordoost - Veluwe	1 oktober 2025	21-10-2025	Verkeersslachtoffer
221	GW5258m	Drents-Friese Regio	01/12/2025	11/12/2025	Verkeersslachtoffer
222	GW5087m	Onbekend	26-06-2025	17/07/2025	Zwerver
223	GW4655m	NP de Hoge Veluwe	01/09/2022	13/04/2025	Territoriumhouder
224	GW5079f	Gelderse Vallei	16/08/2025	16/08/2025	In het ouderlijk territorium
225	GW5081m	Gelderse Vallei	16/08/2025	16/08/2025	In het ouderlijk territorium
226	GW5089f	Noordwest-Veluwe	18/09/2025	18-09-2025	Dood aangetroffen
227	GW5090f	Onbekend	24-09-2025	24-09-2025	Verkeersslachtoffer
228	GW5192m	Rüdesheim-pakket (DE)	25/06/2025	01/07/2025	Zwerver
229	GW5248m	Midden - Drenthe	17/09/2025	29/10/2025	In het ouderlijk territorium
230	GW5249m	Onbekend	02/06/2025	02/06/2025	Zwerver
231	GW5250m	Middenveld	21/10/2025	26/10/2025	In het ouderlijk territorium
232	GW5251f	Middenveld	26/10/2025	26/10/2025	In het ouderlijk territorium
233	GW5252f	Middenveld	26/10/2025	26/10/2025	In het ouderlijk territorium
234	GW5253m	Noordwest-Veluwe	26/09/2025	26/11/2025	In het ouderlijk territorium
235	GW5255m	Onbekend	26/09/2025	29/10/2025	Zwerver
236	GW5415f	Onbekend	26/12/2025	26/12/2025	Onbekend
237	GW5417m	Noordoost-Veluwe	12-11-2025	12/11/2025	In het ouderlijk territorium
238	GW5418m	Utrechtse Heuvelrug	28-11-2025	28-11-2025	In het ouderlijk territorium
239	GW5419m	Noordwest-Veluwe	06/11/2025	06/11/2025	In het ouderlijk territorium
240	GW5421m	Midden-Veluwe	09/12/2025	09/12/2025	In het ouderlijk territorium
241	GW5423f	Midden - Drenthe	25/11/2025	26/11/2025	In het ouderlijk territorium
242	GW5424m	Zuidwest-Veluwe	12-11-2025	13-12-2025	In het ouderlijk territorium
243	GW5425m	Zuidwest-Veluwe	30-12-2025	30-12-2025	In het ouderlijk territorium
244	GW5426m	Zuidwest-Veluwe	12-11-2025	14-11-2025	Verkeersslachtoffer
245	GW5427f	Zuidwest-Veluwe	05/11/2025	05-11-2025	In het ouderlijk territorium

Nr.	Individu	Herkomst	Eerste bevestiging	Laatst bevestigd	Status
246	GW5428m	Gelderse Vallei Noord	22-10-2025	10/11/2025	In het ouderlijk territorium
247	GW5432m	Gelderse Vallei Noord	01/12/2025	01/12/2025	Verkeersslachtoffer
248	GW5433f	Gelderse Vallei	29/11/2025	05/12/2025	In het ouderlijk territorium
249	GW5088m	Göhrde (DE)	22-07-2025	22-07-2025	Verkeersslachtoffer
250	GW5091f	Noordwest-Veluwe	05/10/2025	05/10/2025	Verkeersslachtoffer
251	GW5429m	Onbekend	21-11-2025	21-11-2025	Dood aangetroffen
252	GW5430f	Drents-Friese regio	25-11-2025	25-11-2025	Verkeersslachtoffer
253	GW5431m	Onbekend	30-11-2025	30-11-2025	Dood aangetroffen
254	GW5416f	Regio Zuid-Drenthe	10/12/2025	10-12-2025	Dood aangetroffen
255	GW5080m	Noordoost-Veluwe	2025	2025	In het ouderlijk territorium
256	GW5084m	Onbekend	aug. 2025	2025	Zwerver
257	GW5254f	Noordoost-Veluwe	2025	2025	In het ouderlijk territorium
258	GW5420m	Utrechtse Heuvelrug	2025	2025	In het ouderlijk territorium
259	GW5422m	Midden-Veluwe	2025	2025	In het ouderlijk territorium

De vraag waar de Nederlandse samenleving voor staat, is niet óf we de wolf moeten dulden, maar hóe we met zijn aanwezigheid omgaan: op een manier die rechtmatig is, op feiten berust en eerlijk is tegenover zowel de meest getroffen gemeenschappen als de soort zelf.